

Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή,
Τμήμα Φιλοσοφίας - Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία

Αστικές Γατοκοινότητες: Πολιτικές της Φροντίδας και Ευκαιρίες Αλληλεγγύης

Λουίζα Ειρήνη Βεργάρα Κεσάδα

Διπλωματική Εργασία για την απόκτηση Διπλώματος Μεταπτυχιακών
Σπουδών

Επιβλέπων: Γεώργιος Αραμπατζής

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής:

Γεώργιος Αραμπατζής
Αλεξάνδρα Χαλκιά
Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης

Αύγουστος
Αθήνα, 2023

Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών Φιλοσοφική Σχολή,
Τμήμα Φιλοσοφίας, Λουίζα Ειρήνη Βεργάρα Κεσάδα, © [2023] - Με την
επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διερευνά τις ρωγμές που δημιουργούν οι αστικές πολυειδικές κοινότητες στην κανονικότητα της ασφάλειας, του ατομοκεντρισμού και του ανταγωνισμού. Το πεδίο της έρευνας αποτελεί μια γατοκοινότητα στο Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας και συμπληρωματικά στις παρατηρήσεις αυτής προστίθενται παρατηρήσεις από πιο αποσπασματικές επαφές με άλλες γατοκοινότητες στην Αθήνα και τη σχέση μου με τα ημι-οικόσιτα γατιά με τα οποία συμβιώνω. Η παρούσα εργασία αντλεί αναλυτικά εργαλεία και δεδομένα από τη φαινομενολογία, την ανθρωπολογία των αισθήσεων, τη σημειολογία, τη φυσιολογία και ηθολογία της γάτας, τον οικοφεμινισμό, το μετανθρωπισμό, την μεταποικιοκρατική κριτική, την κουήρ θεωρία, την αστική πολιτική γεωγραφία και την πολιτική οικολογία. Ως κύρια μεθοδολογία εκπόνησης επιλέγεται η πολυειδική εθνογραφία και αυτοεθνογραφία. Το πρώτο μέρος της έρευνας μελετά τις σχέσεις εξουσίας ανθρώπων και ζώων στο χώρο και επιχειρεί μια φουκωϊκή ανάλυση της πρόσφατης θερμοποίησης των σχέσεων ανθρώπων και ζώων στην επικράτεια του ελληνικού κράτους. Το δεύτερο μέρος αποτελεί η επιτόπια έρευνα της γατοκοινότητας του Άλσους της Νέας Φιλαδέλφειας. Μέσα από μια μετανθρωπιστική και διαθεματική φεμινιστική σκοπιά, στοχεύει στην ανάδειξη της κουλτούρας, και των πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων της γατοκοινότητας, μελετώντας τα νοήματα που αποδίδουν οι γάτες και οι φροντίστριες σε αυτή. Το τελευταίο μέρος προσπαθεί να σκιαγραφήσει μια πρόταση μετανθρωπιστικής και διαθεματικής φεμινιστικής ηθικής και πολιτικής της αλληλεγγύης, που στηρίζεται στις σχέσεις φροντίδας και προσοχής και αναγνωρίζει τις διασταυρώσεις διαφορετικών καταπιέσεων που υφίστανται τα ανθρώπινα και μη ζώα.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	7
Αναλυτικό Πλαίσιο:	
Φιλοσοφικός Μετανθρωπισμός.....	7
Ανομοιογενής Ανθρωπόκενος.....	10
Πεδίο της Έρευνας:	
Ζώα και Πόλη.....	12
Ζώα και Πολιτικό.....	14
Σκοπός της Έρευνας.....	17
2. Μεθοδολογία:.....	18
Πολυειδική Εθνογραφία και Ζωϊκοί Πολιτισμοί.....	19
Αυτοεθνογραφία και Ηθικές της Φροντίδας.....	21
Γατίσια Οπτική.....	22
Πέραν-του-ανθρώπινου Σημειολογία.....	25
Σκέψη-Μαζί (Thinking-With), Γράψιμο-Μαζί (Writing-With).....	26
Οντοεπιστημολογία του Αγγίματος.....	27
Ερευνητικά Ερωτήματα.....	28
Πολιτική, Πολιτικοποιητική και Παιδαγωγική Διάσταση της Έρευνας.....	29
3. Κεφάλαιο Πρώτο: Σχέσεις Εξουσίας Ανθρώπων και Ζώων στον Αστικό Χώρο	
Εισαγωγικά.....	32
1.1 Σχέσεις Εξουσίας και Χώρος - Μια γενεαλογική προσέγγιση του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού.....	33

1.1.α. Ετερογένεια και σχεσιακότητα των στοιχείων του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού.....	35
1.1.β. Η παραγωγική και δυναμική σχέση του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού με το χώρο.....	41
1.2. Η θεσμοποίηση των σχέσεων ανθρώπων και ζώων στην επικράτεια του ελληνικού κράτους και η σχέση της με την κυριαρχία του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού.....	44
1.2.α. Βιοπολιτική και Πολιτικές Πειθάρχησης Δαιμονοποίησης του Δημόσιου Χώρου.....	47
1.2.β. Βιοπολιτική και Πολιτικές Πειθάρχησης Ιεροποίησης του Σπιτιού.....	55
4. Κεφάλαιο Δεύτερο: Αστικές Πολυειδικές Κοινότητες: Μία Φεμινιστική Μετανθρωπιστική Προσέγγιση.....	60
Εισαγωγικά.....	60
Τα πεδία της Έρευνας και Αναλυτικά Εργαλεία.....	61
Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας.....	63
Η γειτονιά της Κυψέλης.....	64
Μούλης και Μαρίκα.....	65
2.1. Αστικές Πολυειδικές Κουλτούρες: Γάτες, Χώρος, Άνθρωποι.....	66
2.1.α. Γατίσιες Συνήθειες Συγκρότησης του Χώρου και Κοινωνικές Σχέσεις.....	68
2.1.β. Κοινωνικοί Ρόλοι.....	72
2.1.γ. Γατίσια Προσαρμοστικότητα και ο Ρόλος της Φροντίστριας....	74
2.2. Σχέσεις Γατιών και Φροντιστριών.....	79
2.2.α. Διαειδική Επικοινωνία και Εμπρόθετη Δράση.....	79
2.2.β. Εμπιστοσύνη.....	83
2.2.γ. Εξημέρωση.....	85

2.2.δ. Ανθρώπινος Εξαιρετισμός.....	87
2.3. Ζωϊκό Δημόσιο: Οι Κοινωνικές και Πολιτικές Σχέσεις της Γατοκοινότητας.....	89
2.3.α. Οι Σχέσεις της Γατοκοινότητας με τη Γειτονιά.....	91
2.3.β. Η Απουσία Σχέσεων: Φροντίδα και Εξάντληση.....	94
2.3.γ. Η Σχέση της Γατοκοινότητας με τις Ευρύτερες Κοινωνικές Ιεραρχίες.....	96
2.3.δ. Η Σχέση της Γατοκοινότητας με το Δήμο.....	98
5. Κεφάλαιο Τρίτο: Αλληλεξάρτηση στους Σύγχρονους Φύσεισπολιτισμούς: Πολιτικές της Φροντίδας και Ευκαιρίες Αλληλεγγύης.....	101
3.1. Καταπίεση, Διαθεματικότητα και Μετανθρωπισμός.....	101
3.2. Πολιτικές της Φροντίδας.....	105
3.3. Τοπογραφίες της Σάρκας και Ευκαιρίες Αλληλεγγύης.....	108
6. Συμπεράσματα.....	113
7. Βιβλιογραφία.....	120
8. Φωτογραφίες.....	128

Εισαγωγή

Αναλυτικό Πλαίσιο

Φιλοσοφικός Μετανθρωπισμός

Το ευρύτερο φιλοσοφικό πλαίσιο στο οποίο κινείται η παρούσα έρευνα είναι ο φιλοσοφικός μετανθρωπισμός. Πρόκειται για μια φιλοσοφική κατανόηση του κόσμου, απότοκη του μεταμοντερνισμού, των σπουδών της ετερότητας και της ριζικής αποδόμησης της έννοιας του ‘ανθρώπου’, η οποία βρίσκεται ακόμα υπό διαμόρφωση. Η οπτική του φιλοσοφικού μετανθρωπισμού προσπαθεί να κινηθεί πέρα από τις κυρίαρχες ιεραρχήσεις, τόσο μεταξύ των ειδών όσο και εντός του ανθρώπινου είδους και τους διάφορους δυϊσμούς, όπως φύση/πολιτισμός, γυναίκα/άντρας, εαυτός/άλλος κλπ. Επομένως, η έρευνα στα πλαίσια του μετανθρωπισμού δεν ακολουθεί την ανθρωποκεντρική κατανόηση του κόσμου και δεν θεωρεί τον άνθρωπο το μέτρο σύγκρισης των υπόλοιπων όντων. Ταυτόχρονα, εξετάζει την έννοια του ανθρώπου ως διαδικασία, η οποία χαρακτηρίζεται εγγενώς από την ετερότητα και την αλλαγή. Με άλλα λόγια, προσεγγίζει την έννοια του ανθρώπου ως μια διαρκώς μεταβαλλόμενη έννοια, η οποία καθορίζεται από το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο αναδύεται και σχετίζεται άμεσα με τις κυρίαρχες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες, και κυρίως τις κοινωνικές ιεραρχήσεις.

Για την μετανθρωπιστική κατανόηση της έννοιας του ανθρώπου ως μη στατική και ουδέτερη, πολύ σημαντικές είναι οι συνεισφορές των συλλογισμών όσων έχουν βρεθεί στο περιθώριο αυτού που στην εκάστοτε εποχή θεωρείται ‘ο άνθρωπος’. Για το μεγαλύτερο μέρος της σύγχρονης δυτικής ιστορίας, από το διαφωτισμό και μετά, ο άνθρωπος ταυτίζεται με το λευκό, αρτιμελή άντρα που κατέχει περιουσία, επομένως οι γυναίκες, τα μη λευκά άτομα, τα ζώα, οι δούλοι θεωρούνται αυτόματα λιγότερο από άνθρωποι. Σύμφωνα με τη Ferrando, “η έννοια του ανθρώπου επανεγγράφεται μεταξύ

κατηγοριών οι οποίες χαρακτηρίζονται από πρακτικές αποκλεισμού”¹ (2019: iv). Επομένως, στην ανθρωπιστική παράδοση, η ίδια η έννοια του ανθρώπου για να οριστεί χρειάζεται το μη ανθρώπινο και τη διπολική κατανόηση του κόσμου. Αντίθετα, ο μετανθρωπισμός προσπαθεί να διατηρήσει ένα πλουραλισμό, ο οποίος όμως “δεν ισούται με το σχετικισμό” (Ferrando, 2019:45). Πιο συγκεκριμένα, παρόλο που δέχεται τις αλήθειες της κάθε επιστήμης, αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη γενεαλογία της, δεν παραμένει σε “ένός τύπου σχετικισμό – εσύ έχεις την αλήθεια σου και γω τη δική μου, εσύ κατοικείς στο δικό σου κόσμο και εγώ στο δικό μου, ο οποίος είναι ταυτόχρονα τεμπέλικος και επικίνδυνος” (van Dooren, Kirksey and Münster, 2015:16). Το ξεπέραςμα αυτού του σχετικισμού συνίσταται στην ηθική και πολιτική αναγκαιότητα “να παρθούν αποφάσεις για το πώς θα πορευτούμε μέσα σε ένα κόσμο, ο οποίος είναι με όποιον τρόπο πολλαπλός, αλλά τον οποίο επίσης μοιραζόμαστε κοινά, είναι πεπερασμένος και (με διάφορους τρόπους) απαιτεί έναν αγώνα” (van Dooren, Kirksey and Münster, 2015:16).

Ένα ακόμη βασικό χαρακτηριστικό του φιλοσοφικού μετανθρωπισμού, όπως επισημαίνει και η Ferrando, είναι ότι αποτελεί ταυτόχρονα “όχι μόνο μια οντο-επιστημολογία, αλλά και ένα περσπεκτιβισμό² και μια πράξη” (2019:28). Ο περσπεκτιβισμός λειτουργεί ενισχυτικά στο μη ανθρωποκεντρισμό και αναδεικνύει τη σημασία του ενσώματου εαυτού στην παραγωγή της γνώσης και της αλήθειας. Ειδικά στην έρευνα για τα ζώα, προσφέρει μια διαφορετική αφετηρία από τη νόηση, όπως αυτή κατασκευάζεται στο πρότυπο του ανθρώπου του ανθρωπισμού, και εστιάζει πρωτίστως στην οπτική γωνία του κάθε ζώου με βάση τις ανάγκες, δυνατότητες, προτιμήσεις του. Ως πράξη (praxis), διαχωρίζει τον εαυτό του από τη γενική ετικέτα “ζωικές σπουδές” (animal studies), διότι ένας από τους κύριους σκοπούς του είναι “να διαταρράξει και να επαναδιαμορφώσει το ζήτημα του γνωρίζοντος υποκειμένου και τα επιστημονικά παραδείγματα και διαδικασίες, τα οποία παίρνουν ως δεδομένη τη φόρμα του και το αναπαράγουν” (Wolfe, 2010:29). Ταυτόχρονα, όπως επισημαίνει η Ferrando είναι

1 Όλες οι παραπομπές της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας αποτελούν δικές μου μεταφράσεις, ακόμα και αυτές που έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά.

2 Ο περσπεκτιβισμός (perspectivism) εντοπίζεται σε μη δυτικές κοσμολογίες, όπως των αυτόχθονων του Αμαζονίου που έχει μελετήσει ο Viveiros DeCastro και αναφέρεται στον “πλουραλισμό και την πολλαπλότητα οπτικών γωνιών” (Ferrando, 2019:148).

σημαντικό στην εκάστοτε έρευνα “η μετανθρωπιστική μεθοδολογία να εναρμονίζεται με τα οντο-επιστημολογικά της εγχειρήματα” (2019:144). Με απλά λόγια, να εξετάζεται η ίδια η συμμετοχή των επιστημόνων στην υποτίμηση των μη ανθρώπινων ζώων, όπως για παράδειγμα τα πειράματα σε συνθήκες εγκλεισμού των εργαστηρίων, ακόμα και όταν δεν προκαλείται σωματικός πόνος και τα αποτελέσματα των ερευνών θεωρούνται ευεργετικά για τα ίδια τα ζώα. Κατά τη γνώμη μου, είναι μια βαθιά πολιτική επιλογή που θέτει υπό αμφισβήτηση την αντίληψη περί ουδέτερης επιστήμης, και την τοποθετεί προ των ευθυνών της, σε σχέση με τη θέση της στο πλέγμα των εξουσιών. Αποτελεί κανόνα στον τρόπο που παράγεται η επιστήμη, ειδικά αυτό που ονομάζουμε θετικές επιστήμες (hard science), η φυσικοποίηση των υπάρχοντων κυρίαρχων αντιλήψεων και επακόλουθα η αναπαραγωγή των συστημάτων καταπίεσης, με όχημα το θεσμικά κατοχυρωμένο μονοπώλιο της αλήθειας και την επίκληση στην αντικειμενικότητα.

Επιπρόσθετα, ο φιλοσοφικός μετανθρωπισμός δεν προσπαθεί “να αποδείξει την πρωτοτυπία της πρότασης του” (Ferrando, 2019:56) αλλά προσπαθεί να συγκεράσει διαφορετικές προσεγγίσεις από διάφορες επιστήμες και κοσμολογίες. Ταυτόχρονα, δε βιάζεται να ακυρώσει θεωρίες που προέρχονται από άλλες γενεαλογίες γνώσης, στη βάση των διαφορών τους, αλλά προσπαθεί να συνθέσει τα κοινά τους σημεία, με σκοπό μια πληρέστερη θεώρηση του κόσμου. Επίσης, αναγνωρίζει πως δε μπορεί να ξεπεράσει πλήρως τα ανθρωπιστικά του ‘κατάλοιπα’, μιας και είναι μια ανθρώπινη πρακτική που χρησιμοποιεί ως κύριο μέσο το λόγο, ο οποίος αναπόφευκτα αναπαράγει τα στοιχεία τα οποία ο μετανθρωπισμός προσπαθεί να αποδομήσει και να ξεπεράσει. Γι’ αυτό είναι σημαντική η ενεργή και διαρκής επίγνωση των ανθρωπιστικών καταβολών του ερευνητή, ώστε να ελέγχει με περισσότερη προσοχή την εγκυρότητα των συμπερασμάτων του. Ακόμα, δεν απασχολείται με ερωτήματα που αφορούν την προέλευση ή τη νομοτέλεια των φαινομένων, τα οποία συχνά οδηγούν σε ιεραρχήσεις.

Τέλος, ως μετανθρώπινο κατανοεί όλα όσα δεν περιλαμβάνονται στην ανθρωπιστική κατανόηση της έννοιας του ανθρώπου μέχρι σήμερα, αλλά κοιτάζοντας και προς το μέλλον συμπεριλαμβάνει σε αυτό την ευθύνη που έχουμε στο παρόν για τη συνεξέλιξη του (μέτα-)ανθρώπου με τα άλλα είδη, ως μέρος ενός γίνεσθαι-μαζί. Στο

σημείο αυτό ο μετανθρωπισμός (post-humanism) διαχωρίζεται από το διανθρωπισμό (trans-humanism), ο οποίος φαντάζεται ένα μέλλον του ανθρώπινου είδους, που με τη χρήση της τεχνολογίας θα καταφέρει να ξεπεράσει τις ‘αδυναμίες’ του, όπως η θνητότητα, και θα βελτιώσει τις ικανότητες του, επικαιροποιώντας έτσι τον ανθρωπισμό του διαφωτισμού.

Συνοπτικά, “το ριζοσπαστικό κίνημα του φιλοσοφικού μετανθρωπισμού αποδομεί το κέντρο του λόγου (discourse), επιτρέποντας μια πολυεστιακή προσέγγιση και προωθώντας μια δυναμική ανοιχτότητα, σύμφωνα με την οποία μια πολλαπλότητα προοπτικών (perspective) μπορεί να ληφθεί υπόψη” (Ferrando, 2019:118). Με άλλα λόγια, δεν αναζητά τη μία αδιαμφισβήτητη αλήθεια και δε διαχωρίζει το κοινωνικό από το τεχνολογικό, το υλικό από το νοητικό, το ηθικό από το πολιτικό κλπ. Ταυτόχρονα, πέρα από τη συνεισφορά του στις θεωρητικές αναλύσεις σχετικά με το υποκείμενο, τη γνώση, την εξουσία κλπ, προσφέρει και μια πρακτική κατεύθυνση στη διαμόρφωση μιας επιστημονικής, και όχι μόνο, ηθικής υπεύθυνης εμπλοκής και συμβίωσης με τα μη ανθρώπινα υποκείμενα. Όπως αναφέρει και ο Wolfe, “ο μετανθρωπισμός σημαίνει όχι τη θριαμβευτική υπέρβαση ή αποκάλυψη ενός πράγματος αλλά την αύξηση στην επαγρύπνηση, την υπευθυνότητα και την ταπεινότητα, οι οποίες συντροφεύουν τη ζωή σε ένα κόσμο τόσο νέα και διαφορετικά κατοικούμενο” (2010:47).

Ανομοιογενής Ανθρωπόκαινος

Ο όρος Ανθρωπόκαινος χρησιμοποιείται για να συλληφθούν με μία λέξη οι ραγδαίες αλλαγές στον περιβάλλον από τη μαζική εκβιομηχάνιση, την αστικοποίηση και την εντατικοποιημένη ανθρώπινη δραστηριότητα από τη βιομηχανική επανάσταση και έπειτα. Ο όρος αυτός πρωτοεμφανίστηκε εντός του πεδίου της γεωλογίας και των περιβαλλοντικών επιστημών αλλά αργότερα υιοθετήθηκε και από τις κοινωνικές επιστήμες.

Σύμφωνα με τις Tsing, Mathews και Bubandt (2019) “οι πολυεπίπεδες κρίσεις της εποχής μας χρειάζονται μια ανθρωπολογία, η οποία αφορμάται από το τοπίο (landscape)

και εναρμονίζεται με τις δομικές συγχρονικότητες μεταξύ οικολογίας, κεφαλαίου και των ανθρωπίνων και πέρα-των-ανθρώπινων ιστοριών, μέσω των οποίων ανομοιομορφα τοπία δημιουργούνται και αναιρούνται” (2019:186). Προς αυτή την κατεύθυνση, προτείνουν τον όρο “ανομοιογενής ανθρωπόκαινος”. Αντίθετα με την έννοια της ανθρωπόκαινου εποχής, η οποία παρουσιάζει την επίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας ενιαία στο χώρο και στο χρόνο και καταλυτική για το περιβάλλον, η ανομοιογενής ανθρωπόκαινος εστιάζει στις πολυειδικές (multi-species) ιστορίες και δομές συγκεκριμένων τοπίων, οι οποίες αναδεικνύουν “τις ανομοιομορφες συνθήκες της πέραν-της-ανθρώπινης βιωσιμότητας σε τοπία τα οποία κυριαρχούνται όλο και περισσότερο από βιομηχανικές μορφές” (2019:186).

Παρατηρώντας την ανομοιομορφία συγκεκριμένων τοπίων που πολύ συχνά καταδεικνύει πώς η ανθρώπινη κυριαρχία στο περιβάλλον δεν είναι απόλυτη, καταφέρνουμε να ξεφύγουμε από τη φαντασίωση πως υπάρχουν μόνο δύο επιλογές για το μέλλον, “οι τεχνοθεοκρατικές γεωμηχανικές επιδιορθώσεις και το βύθισμα στην απελπισία” (Haraway 2016:56). Δημιουργείται ένας χώρος να αναδειχθούν οι ρωγμές στην καθολική επικράτηση του οικονομικού και πολιτικού μοντέλου του καπιταλισμού και επακόλουθα άλλοι τρόποι ζωής, οι οποίοι αξίζει να μελετηθούν ως εναλλακτικές. Η Haraway, προτείνει να “παραμείνουμε με τη δυσκολία, το οποίο απαιτεί τη δημιουργία παράξενων συγγενικών δεσμών” (2016:4). Αυτό σημαίνει πώς παραμένουμε ανοιχτές σε διαειδικές συνεργασίες, και αντιλαμβανόμαστε ότι το είναι πάντοτε σημαίνει γίνεσθαι-μαζί. Φυσικά, ένα πεδίο που ανοίγεται προς διερεύνηση είναι πώς μπορούμε να ξεπεράσουμε τις σχέσεις επιβολής και εκμετάλλευσης, που αποτελούν τον κανόνα στη σχέση μας με τα μη ανθρώπινα όντα, και όχι μόνο.

Ένα ακόμη πλεονέκτημα της “ανομοιογενούς ανθρωπόκαινου”, παρόλο που επικεντρώνεται στο πέρα από το ανθρώπινο, είναι η δυνατότητα ανάδειξης των κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ των ανθρώπων, τις οποίες η έννοια της ανθρωπόκαινου, που παρουσιάζει την ανθρώπινη κατάσταση ως καθολική, συσκοτίζει. Η μελέτη των κοινωνικών ανισοτήτων στην ιστορικότητα τους είναι κομβικής σημασίας γιατί βοηθά στην αποδόμηση των καθολικών εννοιών, απότοκων της αποικιοκρατίας, του

Διαφωτισμού και των ιμπεριαλιστικών πολέμων του εικοστού και εικοστού πρώτου αιώνα, όπως ‘ο άνθρωπος’, ‘το ζώο’, ‘η φύση’, ‘ο πολιτισμός’, ‘το περιβάλλον’. Η κατασκευή της κατηγορίας ‘άνθρωπος’ μετακυλίζει τις ευθύνες των συνεπειών συγκεκριμένων πρακτικών, και τις αποδίδει σε μια καταστροφική και επεκτατική ανθρώπινη φύση και έτσι συσκοτίζει τις εκμεταλλευτικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων με βάση τη φυλή, το φύλο, την τάξη, τον ικανοτισμό. Ταυτόχρονα, η αποδόμηση των όρων αυτών βοηθά στη κατασκευή αναλυτικών εργαλείων, τα οποία δε βασίζονται σε δίπολα και καταφέρνουν να συλλάβουν με περισσότερη ακρίβεια την περιπλοκότητα της σύγχρονης εποχής και τη θέση των μη ανθρώπινων ζώων σε αυτή.

Πεδίο της Έρευνας

Ζώα και Πόλεις

Η πόλη θεωρείται κατεξοχήν τόπος “όπου η φύση έχει περιοριστεί και έχει μεταμορφωθεί” (Griffiths, Poulter and Sibley, 2000:64). Αυτό αφορά τόσο τον ίδιο τον τόπο όσο και το χώρο, τις συμπεριφορές, τις επιλογές κίνησης, τις δυνατότητες δράσης για τα ανθρώπινα και μη ζώα. Σύμφωνα με τις Griffiths, Poulter and Sibley, “η πόλη υπόκειται σε μια διαδικασία διάταξης η οποία σηματοδοτεί τι μπορεί να περιέχεται στον αστικό χώρο και τι δεν ανήκει σε αυτόν” (2000:64). Η διαδικασία αυτή παράγει τους διαφορετικούς τόπους μέσα στην πόλη, στους οποίους κατανέμονται τα σώματα, ανθρώπινα και μη, συνήθως με ταξικά, έμφυλα και φυλετικά κριτήρια και όρους καθαρότητας και εξευγενισμού.

Σε αυτό το αυστηρό σύστημα ταξινόμησης μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε τη θέση των γατοκοινοτήτων³. Οι κύριες σχέσεις των ανθρώπων με τα ζώα στο στενά

3 Ο σύνθητος όρος που περιγράφει τους πληθυσμούς αδέσποτων γατιών που κατοικούν σε υπαίθριους ή ημι-υπαίθριους χώρους, είναι γατοσποικία. Στην παρούσα έρευνα, επιλέγεται ο όρος γατοκοινότητα για να αποφύγουμε να αναπαράχθει η εικόνα των αδέσποτων γατιών ως εισβολείς και να αναδειχθεί η σχεσιακή διάσταση της ύπαρξης τους ως αστική πολυειδιακή (multi-species) κοινότητα, ανθρώπων και γατιών.

οριοθετημένο χώρο της πόλης είναι η κατανάλωση και η κατοχή κατοικιδίου. Τα ζώα τα οποία δεν αποτελούν προϊόντα ή ιδιοκτησία, όπως οι αδέσποτες γάτες, θεωρούνται “αποκείμενα”. Ο όρος αυτός επινοείται στο πεδίο της κοινωνικής θεωρίας από την Kristeva (1980) για να περιγράψει “αυτό που εκπίπτει ή αποβάλλεται από την κοινωνική ορθολογικότητα του συμβολικού συστήματος, η μιαρή ύλη που εκδιώκεται με τρόπο και αποστροφή από το σώμα ως ριζική και εκφυλισμένη ετερότητα, παγιώνοντας έτσι έναν ασφαλή, σταθερό και ακέραιο εαυτό” (Αθανασίου, 2007:97).

Όπως θα δούμε στο πρώτο κεφάλαιο, μέσα από μία φουκωϊκή ανάλυση του λόγου του νόμου 4830/2019 και των φορέων εποπτείας της εφαρμογής του, η ύπαρξη των γατοκοινοτήτων παραμένει αόρατη, ενώ προωθείται ως μοναδικό μέσο διαχείρισης των αδέσποτων γατιών η υιοθεσία και η στείρωση, μέσα από ένα λόγο περί επικίνδυνου δημόσιου χώρου και ατομικής ευθύνης. Με αυτό τον τρόπο αορατοποιούνται οι πολυεδιακές κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις που συγκροτούν το δημόσιο χώρο της πόλης. Για αυτό το λόγο, στο δεύτερο κεφάλαιο, μέσα από την επιτόπια έρευνα, προσπαθούμε να αναδείξουμε τις διάφορες πτυχές των γατοκοινοτήτων ως ζωντανές πολυεδιακές κοινότητες εντός του αστικού περιβάλλοντος, που βασίζονται στις σχέσεις φροντίδας και προσοχής και δημιουργούν ρωγμές στην κανονικότητα και τη χρονικότητα του ανταγωνισμού, του ατομικισμού και του ελέγχου. Παράλληλα, παρατηρούμε τις σχέσεις της γατοκοινότητας με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και τις κοινωνικές ιεραρχήσεις αυτού, με σκοπό την ανάδειξη της πολιτικής υπόστασης αυτής. Πιο συγκεκριμένα, το πεδίο της επιτόπιας έρευνας αποτελεί μια γατοκοινότητα που κατοικεί στο Άλσος της Νέας Φιλαδέλφειας, παράλληλα με αποσπασματικές παρατηρήσεις διαφορετικών γατοκοινοτήτων της Αθήνας και τη σχέση μου με τα ημι-οικόσιτα γατιά που συμβιώνουμε στο ίδιο σπίτι.

Συνολικά, η παρούσα έρευνα αποτελεί μια προσπάθεια να ξεπεράσουμε τα αυστηρά όρια των κατηγοριών φύση-πολιτισμός, άνθρωπος-ζώο και να εξετάσουμε κριτικά και την ίδια την πόλη και τις διαδικασίες που καθιστούν αδύνατη την επιβίωση κάποιων σωμάτων σε αυτή. Σύμφωνα με τις Brighenti και Ravoni, “η προσέγγιση της αστικής πολιτικής οικολογίας έχει δείξει το εύρος στο οποίο οι πόλεις συνιστώνται από

κοινωνικοφυσικές μεταβολικές ροές και ανταλλαγές, στις οποίες η υλικότητα και η εμπρόθετη δράση των ανθρώπινων και μη σωμάτων, σχέσεων και δομών, διαπλέκονται σε βάθος” (Heynen, Kaika, & Swyngedouw, 2006 από Brighenti και Pavoni 2020:2). Αυτό σημαίνει πώς γάτες, άνθρωποι, ο δήμος, το κράτος, ο επιστημονικός λόγος, η πολεοδομία, οι σχέσεις που καθορίζονται από το κεφάλαιο, το φύλο, την ικανότητα, τη φυλή διαπλέκονται και αλληλοεπηρεάζονται σε διαφορετικό βαθμό. Επομένως, τα αδέσποτα ζώα δεν υπάρχουν σε ένα ξεχωριστό σύμπαν αλλά σχετίζονται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους με τους υπόλοιπους κατοίκους της πόλης και τις ευρύτερες κοινωνικές ιεραρχήσεις. Στο τρίτο κεφάλαιο, προσπαθούμε να προσεγγίσουμε αυτές τις διασωματικές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και ζώων μέσα από μια “τοπογραφία της σάρκας” (McWeeny, 2014), η οποία αναδεικνύει τους κοινούς τρόπους που βιώνεται η εκμετάλλευση, η καταπίεση και ο εκτοπισμός από διαφορετικά σώματα μέσα στην πόλη. Έτσι, οι πολιτικές διεκδικήσεις ενάντια στην υποτίμηση των μη ανθρώπινων ζώων δεν τοποθετούνται αντιπαραθετικά των υπόλοιπων κοινωνικών διεκδικήσεων, αλλά αναγνωρίζονται ως ευκαιρίες αλληλεγγύης, και χτίζονται πάνω στην κοινή ανάγκη διεύρυνσης της κατανόησης του πολιτικού, το οποίο πάντοτε είναι εδαφικοποιημένο.

Ζώα και Πολιτικό

Ένα ακόμη σημαντικό σημείο που απασχολεί την έρευνα είναι η αναγνώριση της πολιτικής υπόστασης κυρίως των γατιών, αλλά και των υπόλοιπων ζώων που κατοικούν στην πόλη και της ύπαρξης του “ζωϊκού δημοσίου” (Blue and Rock, 2014). Το βασικό κριτήριο για να μπορεί οποιοδήποτε πλάσμα να συμμετέχει στα κοινά, σύμφωνα με τη δυτική παράδοση σκέψης, είναι η δυνατότητα “να δημιουργεί και να απαντάει με λόγο” (Blue and Rock 2014:511). Η φιλοσοφική παράδοση του ανθρωπισμού και οι προκαταλήψεις που αυτή φέρει, παίρνουν ως δεδομένο ότι ο άνθρωπος είναι το μοναδικό ον που έχει το χάρισμα του λόγου επομένως όλα τα υπόλοιπα έμβια όντα, στερούνται αυτό το χάρισμα και κατ’επέκταση τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν την οπτική τους. Ως λόγος νοείται πάντοτε ο έναρθρος, ορθός και λεκτικός, ο οποίος αποτελεί προϋπόθεση

για τη δυνατότητα αντίληψης “περίπλοκων” εννοιών, όπως το δίκαιο και το ωραίο. Επομένως, μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού του πολιτικού, ώστε να περιλαμβάνει και τα μη-ανθρώπινα ζώα, πρέπει να θέσει πρωτίστως υπό αμφισβήτηση τη βεβαιότητα του ανθρώπινου εξαιρετισμού, και κατ’επέκταση τους θεσμούς που εξαρτώνται από αυτόν. Ο ανθρωπισμός είναι θεμέλιο όλων των θεσμών, οι οποίοι λειτουργούν με τη λογική των αποκλεισμών και τη διαρκή κατασκευή του Άλλου (Dechka, 2009). Επομένως, παρά τις όποιες προσπάθειες γίνονται να δοθούν δικαιώματα στα ζώα, όσο αυτές θα γίνονται μέσω των ανθρωπιστικών και ανθρωποκεντρικών θεσμών, δε θα καταφέρουν να συμπεριλάβουν ποτέ τα ίδια τα ζώα στην πολιτική ζωή. Ο μεγάλος διαχωρισμός θα παραμένει, ο άνθρωπος θα εξακολουθεί να είναι το μοναδικό πολιτικό υποκείμενο και το σωστό, το όμορφο, το δίκαιο θα ορίζονται αποκλειστικά από αυτόν.

Για αυτό το λόγο, η παρούσα έρευνα στρέφει την προσοχή της στους πολιτικούς τόπους που υπάρχουν πέρα από τους θεσμούς, οι οποίοι προσφέρουν δυναμικά το χώρο να αναδυθούν περισσότερες και διαφορετικές εμπειρίες του πραγματικού, του αληθινού, του σημαντικού, και του αναγκαίου. Η γεωγράφος Hobson, ακολουθώντας το διαχωρισμό του Flint (2003) μεταξύ Πολιτικής και πολιτικής αναγνωρίζει τη σημασία της μελέτης “των χώρων, προσώπων και πρακτικών, τόσο αυτών που αμφισβητούν τους θεσμούς μέσω μη παραδοσιακών πολιτικών οδών (...), όσο και των πολιτικών της καθημερινότητας” (2007:252). Ο όρος ‘πολιτικές της καθημερινότητας’ προέρχεται από τη φεμινιστική πολιτική θεωρία και πρακτική. Αναπτύχθηκε ως απάντηση στον αποκλεισμό των έμφυλων ζητημάτων από την πολιτική και δημόσια σφαίρα, με το πρόσχημα ότι αποτελούν ιδιωτικά ζητήματα. Οι πολιτικές της καθημερινότητας κατάφεραν να διευρύνουν το πολιτικό πεδίο, από τη ‘δημόσια’ σφαίρα των θεσμών, στην ‘ιδιωτική’ σφαίρα του σπιτιού, της οικογένειας, των διαπροσωπικών σχέσεων, ακόμα και του ίδιου του σώματος. Σε αυτό το σημείο, βρίσκω εξαιρετικά εύστοχες τις σκέψεις της Langbauer,

“Ίσως ένας άλλος τρόπος να σκεφτούμε τις πολιτικές είναι να τις σχετίσουμε με τη σύγκρουση- όχι με τη διευθέτηση της σύγκρουσης, η οποία συνήθως σημαίνει κυριαρχία ούτως ή άλλως, αλλά με τη διατήρηση της. Οι πολιτικές μπορούν επίσης να σημαίνουν

αμφισβήτηση, τον αγώνα να μην αναιρεθεί αλλά να διεκδικηθεί η διαφωνία, τη μάχη να ακουστείς αντί να φιμωθείς, να ξεσκεπάσεις το όραμα της ενότητας και της αρμονίας, ως αυτό που αναζητά να φιμώσει [τη διαφωνία], να το αναδείξεις ως το ιδανικό κάποιου άλλου” (1992:48).

Στην παρούσα εποχή της ανομοιογενούς ανθρωπόκενου, είναι αναγκαίο να διευρύνουμε περαιτέρω το πολιτικό πεδίο, αυτή τη φορά ξεπερνώντας τα αυστηρά όρια του ανθρώπινου είδους. Ούτως ή άλλως, “τα ζώα είναι πλήρη συμμετέχοντα στη ‘δημόσια σφαίρα’, παράγοντας απαντήσεις, πυροδοτώντας συν-αισθήματα⁴, και διαμορφώνοντας την αστική γνώση” (Donaldson & Kymlicka, 2011 από Brighenti & Pavoni, 2021:3). Παίρνοντας το παραπάνω ως δεδομένο, αυτό που χρειάζεται είναι να παραδεχτούμε πως τα ζώα είναι “ήδη ενεργά πολιτικά συστατικά/ψηφοφόροι/εκλογείς (constituents), ενσωματωμένα εντός άνισων διαδικασιών και ποικίλων μορφών εξουσίας” (Honorka, 2017:5) και να αναζητήσουμε μετανθρωπιστικές πολιτικές, οι οποίες θα μπορούν να τα συμπεριλάβουν ισότιμα.

Κατά τη γνώμη μου, για να γίνει αυτό εφικτό, χρειάζεται ένας νέος επαναπροσδιορισμός της πολιτικής. Αντίθετα με τη γενεαλογία της δυτικής πολιτικής φιλοσοφίας και το διαχωρισμό του ανθρώπου από τα υπόλοιπα ζώα ως ‘ζώο πολιτικό’, είναι σημαντική η μετατόπιση της πολιτικής από ‘κάτι που κάνει ο άνθρωπος’ σε κάτι που είναι εγγενές στις κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται οπουδήποτε υπάρχει συμβίωση. Για αυτό το λόγο θα πρότεινα καλύτερα τη χρήση της λέξης πολιτικό, διότι αναδεικνύει καλύτερα την υπόσταση του ως στοιχείο των άλλοτε ανταγωνιστικών και άλλοτε συναγωνιστικών κοινωνικών σχέσεων. Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια προσπάθεια διερεύνησης του πολιτικού στις διαειδικές σχέσεις ανθρώπων και γατιών, εστιάζοντας στην καθημερινότητα που μοιράζονται μεταξύ τους, τις συγκρούσεις και τις συμμαχίες που αυτή επιφέρει, τις συνέχειες και τις ασυνέχειες με τις κυρίαρχες πολιτικές. Στο συγκεκριμένο αυτό, αναπτύσσεται η πρόταση των “πολιτικών της φροντίδας” (De La Bellacasa, 2017) ως ένας μετανθρωπιστικός και διαθεματικά φεμινιστικός τρόπος

4 Affect

προσέγγισης των πολυειδικών πολιτικών σχέσεων στη βάση της ενεργούς δέσμευσης και της αλληλεγγύης.

Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός του πρώτου κεφαλαίου της παρούσας έρευνας είναι να σκιαγραφήσουμε ένα πλαίσιο για την ανάλυση των σχέσεων εξουσίας μεταξύ ανθρώπων και ζώων στο αστικό περιβάλλον και κυρίως στο δημόσιο χώρο αυτού, και να αναδείξουμε τη σχέση της θεσμοποίησης των σχέσεων αυτών με την εξάπλωση του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού.

Σκοπός του δεύτερου κεφαλαίου είναι να αναδείξουμε, μέσα από την επιτόπια έρευνα, τις κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις των γατοκοινοτήτων και να παρατηρήσουμε τις ρωγμές που δημιουργούν στην κανονικότητα της ασφάλειας, του ατομοκεντρισμού και του ανταγωνισμού. Πέρα των μεταβολών στο υλικό περιβάλλον, η σχέση κεφάλαιο υποκειμενοποιεί και διαμορφώνει τις ηθικές που διέπουν τις κοινωνικές σχέσεις, ενισχύοντας τη σημασία του ατόμου έναντι του συνόλου και περιορίζοντας τη σημασία των διαδράσεων σε λογικές κέρδους και ζημίας. Παράλληλα, η αφιλοκερδής φροντίδα παρουσιάζει έμφυλα χαρακτηριστικά όπως αυτό της αυτοθυσίας στην περίπτωση του φροντιστή και του φύσει αδύναμου και ανήμπορου στην περίπτωση του φροντιζόμενου. Ένα ερώτημα, λοιπόν, που απασχολεί τη συγκεκριμένη μελέτη, είναι οι δυνατότητες που προσφέρουν οι διαειδικές σχέσεις φροντίδας στο αστικό περιβάλλον προς τη διαμόρφωση μιας διαφορετικής πολιτικής και ηθικής πέραν της καπιταλιστικής και πατριαρχικής λογικής.

Σκοπός του τρίτου κεφαλαίου είναι να αναπτυχθεί μία προσέγγιση του πολιτικού που να περιλαμβάνει πραγματικά και τα άλλα ζώα και όχι απλώς να διευρυνθεί το ήδη υπάρχον δικαιωματικό, δημοκρατικό, φιλελεύθερο και αστικό πολιτικό μοντέλο.

Μεθοδολογία

Για τη συλλογή και την ερμηνεία των παρατηρήσεων είναι σημαντικό να αξιοποιήσουμε τη γνώση που προσφέρεται από διάφορες επιστήμες, κοινωνικές και θετικές. Λόγω των διαφορετικών αφετηριών, γενεαλογιών και μεθοδολογιών των διάφορων επιστημών που ασχολούνται με τα μη ανθρώπινα ζώα, η παράλληλη ανάγνωση και χρήση των αποτελεσμάτων τους λειτουργεί συμπληρωματικά και ενισχυτικά προς την έρευνα. Αν και οι επιστημονικές καταβολές μου προέρχονται από το πεδίο των κοινωνικών επιστημών και της φιλοσοφίας, θα ήταν αφελές να αγνοήσω την προσφορά του επιστημονικού πεδίου της βιολογίας και των γνωστικών επιστημών στην έρευνα και κατανόηση της συμπεριφοράς και της νόησης των γατιών. Παρόλαυτα, είναι σημαντικό να εξεταστούν τα όποια συμπεράσματα με τη χρήση εργαλείων ανάλυσης της κριτικής κοινωνικής θεωρίας, και ειδικά της μεταδομιστικής προσέγγισης της γλώσσας, η οποία μπορεί να προσφέρει πολλά σε σχέση με “το τι είναι (η δεν είναι) η γλώσσα και επακόλουθα πως σχετίζεται με κάθε πιθανή φιλοσοφία του υποκειμένου” (Wolfe, 2010:47).

Σε αυτό το πλαίσιο, η White προτείνει για την καλύτερη κατανόηση της αιλουροειδούς υποκειμενικότητας, “να προσπαθήσουμε να συγχωνεύσουμε στο φαινομενολογικό θεωρητικό πλαίσιο, [επιστημονικά] δεδομένα που αφορούν τις αισθητηριακές δυνατότητες των αιλουροειδών” (2013:102). Η παρούσα εργασία αντλεί αναλυτικά εργαλεία και δεδομένα από τη φαινομενολογία, την ανθρωπολογία των αισθήσεων, τη σημειολογία, τη βιολογία της γάτας, τον οικοφεμινισμό, το μετανθρωπισμό, την μεταποικιοκρατική κριτική, την κούηρ θεωρία, την αστική πολιτική γεωγραφία και την πολιτική οικολογία.

Το βασικό επιστημονικό εργαλείο είναι η πολυειδιακή (multi-species) εθνογραφία. Σύμφωνα με τους Kirksey και Hemreich, “οι πολυειδιακοί εθνογράφοι ερευνούν τα σημεία επαφής όπου τα όρια που διαχωρίζουν τη φύση από τον πολιτισμό έχουν καταρρεύσει, εκεί που οι συναντήσεις μεταξύ του *Homo sapiens* και άλλων όντων παράγουν αμοιβαίες οικολογίες και συμπαραγόμενες θέσεις” (2010:546). Όπως ισχύει και στην κλασική εθνογραφία, βασικό εργαλείο της έρευνας είναι η συμμετοχική παρατήρηση, η οποία απαιτεί από τον ερευνητή να σχετιστεί άμεσα με το υποκείμενο της μελέτης του. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ειδικά για το διάστημα της επιτόπιας έρευνας, έκρινα απαραίτητη τη συμμετοχή μου στη φροντίδα των γατοκοινοτήτων, με όποιο τρόπο ήταν αναγκαίο ανά περίπτωση. Στο κομμάτι της έρευνας που αφορά τα ανθρώπινα υποκείμενα, χρησιμοποίησα το εργαλείο της ημι-δομημένης συνέντευξης, προσπαθώντας αυτή να έχει περισσότερο τη μορφή συζήτησης. Ακολουθούσα δηλαδή όσο είναι δυνατόν τη ροή της σκέψης του άλλου ατόμου, έχοντας υπόψη κάποια βασικά ερωτήματα τα οποία επιθυμούσα να απαντηθούν. Για την περισσότερη ποικιλία δεδομένων, επεδίωξα να πάρω περισσότερες από μια συνεντεύξεις από κάθε φροντίστρια, πάντα με σεβασμό στο χρόνο που είχαν να διαθέσουν, λόγω της προτεραιότητας που έχει η ενασχόληση με τις ανάγκες της γατοκοινότητας.

Για να εφαρμοστούν τα εργαλεία της εθνογραφίας στα μη ανθρώπινα ζώα, χρειάζεται να επανεξεταστούν μια σειρά από δεδομένες κατηγορίες και έννοιες όπως ‘ο άνθρωπος’, ‘το ζώο’, ‘το είδος’, ‘το υποκείμενο’, ‘η εμπρόθετη δράση’, ‘η φύση’, ‘η κουλτούρα’, ‘επικοινωνία’ κ.α, καθώς και η ίδια η ακαμψία της έννοιας της κατηγορίας. Ως αφετηρία για τη συμμετοχική παρατήρηση των γατιών παίρνω τα δεδομένα της βιολογίας της γάτας, τα δεδομένα κοινωνικών ερευνών σε καταφύγια, καθώς και την προσωπική εμπειρία που έχω αποκτήσει συνυπάρχοντας όλη μου τη ζωή με γάτες.

Φέρνοντας τα μη ανθρώπινα ζώα στο προσκήνιο της εθνογραφικής έρευνας, παρατηρούμε πως είναι αναγκαίο να αναγνωρίσουμε σε αυτά χαρακτηριστικά τα οποία συνήθως τα αποδίδουμε μόνο στο ανθρώπινο είδος. Ένα εργαλείο που βοηθά σε αυτή τη

διαδικασία είναι η κριτική αποδόμηση του διπόλου φύση-πολιτισμός, η οποία εκτείνεται και στα αυστηρώς διαχωρισμένα αντικείμενα των διαφορετικών επιστημών. Σύμφωνα με το Nimmo, “ η επιστήμη είναι κοινωνική δραστηριότητα και η επιστημονική γνώση είναι κοινωνικά κατασκευασμένη γνώση” (2012:186) και επομένως δεν μένει ανεπηρέαστη από τις προκαταλήψεις του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσεται. Έτσι, εάν ξεπεράσουμε τις αγκυλώσεις των αυστηρών αρχών που διαχωρίζουν τις επιστήμες σε θετικές και κοινωνικές, οι οποίες βασίζονται στην ανθρωπιστική ιδέα ότι ο πολιτισμός είναι η ειδοποιός διαφορά του ανθρώπου, δίνεται ο χώρος να διερευνήσουμε τις συνήθειες των άλλων ζώων με εργαλεία της πολιτισμικής έρευνας. Έτσι, προσέγγισα τις συνήθειες ως “κοινωνικά τελετουργικά”⁵ και επικεντρώθηκα στη στιγμή της σίτισης, στα ‘τελετουργικά μετά το φαγητό’⁶, στο παιχνίδι και στις επιλογές σχετικά με τον ύπνο. Η οριοθέτηση αυτή με βοήθησε πολύ στον εντοπισμό και την κατανόηση των κοινωνικών νοημάτων που αποδίδουν οι γάτες στις σχέσεις τους, αλλά στην ανάδειξη των προσωπικών προτιμήσεων και των ιδιοσυγκρασιακών διαφορών. Τις όποιες παρατηρήσεις μου, προσπάθησα να τις συζητήσω και με τις φροντίστριες, τόσο ως αφορμή για τη δικιά μας συζήτηση, όσο και για να εξετάσω τη σύμπτωση των συμπερασμάτων μας. Στη διαδικασία αυτή, παρατήρησα τη διαρκή εμπλοκή των γατίσιων πρακτικών με τις ανθρώπινες και τη δική μου δυσκολία να εμπιστευτώ τα συμπεράσματα μου χωρίς να αναρωτηθώ αν υποκύπτω σε ανθρωποκεντρικές ή ανθρωπομορφικές αναλύσεις του πολιτισμού.

Δεν είναι αρκετό λοιπόν, να επεκτείνουμε την έννοια του πολιτισμού ως έχει και στα μη ανθρώπινα ζώα ή να θεωρήσουμε πως οι ζωϊκοί πολιτισμοί αποτελούν εξαιρετικά εξωτικούς πολιτισμούς, αλλά χρειάζεται μια καινούρια κοσμολογία “στην οποία όντα διαφορετικών τύπων συνυπάρχουν εντός ενός σχεσιακού συνόλου το οποίο δεν είναι ούτε πολιτισμός ούτε φύση” (Nimmo, 2012:188). Η Haraway (2003) εισάγει την έννοια ‘φυσεισπολιτισμοί’ (naturecultures), η οποία επιτρέπει τη διαπλοκή στοιχείων που παραδοσιακά θεωρούνται αντίθετα/ασύνδετα. Όπως αναφέρει η Haraway, “σάρκα και

5 Alger and Alger, 2003

6 Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται από τις Alger και Alger στο βιβλίο τους “Cat Culture: The Social World of a Cat Shelter” (2003), για να περιγράψει τις συνήθειες των γατιών μετά το τάισμα, οι οποίες συνήθως περιλαμβάνουν ατομικό ή και συλλογικό ‘μπάνιο’.

σημαίνον, σώματα και λέξεις, ιστορίες και κόσμοι: αυτά έρχονται μαζί στις φυσεισπολιτισμούς” (2016:20). Εξετάζοντας, λοιπόν, με αυτή τη ματιά τις πολυειδικές κοινότητες στην πόλη, μπορούμε να δώσουμε περισσότερο χώρο στην παρατήρηση της σχεσιακότητας των εμπρόθετων δράσεων ανθρώπων και ζώων που τις συγκροτούν.

Αυτοεθνογραφία και Ηθικές της Φροντίδας

Ένα από τα βασικά σημεία εστίασης στην παρούσα έρευνα είναι οι σχέσεις οικειότητας και φροντίδας των γατιών, τόσο μεταξύ τους όσο και με τις φροντίστριες τους. Η μεθοδολογία της αυτοεθνογραφίας και οι φεμινιστικές ηθικές της φροντίδας κρίνονται ως καταλληλότερες για την προσέγγιση αυτών των σχέσεων, μιας και αναγνωρίζουν τη σημασία της συναισθηματικής εμπλοκής στη διαδικασία παραγωγής και κατασκευής της γνώσης. Η αυτοεθνογραφία “είναι ενός είδους εθνογραφία του εαυτού, αλλά του εαυτού σε σχέση με τους άλλους και με τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά συστήματα εξουσίας στα οποία είναι ενσωματωμένος- είναι μια σχεσιακή μεθοδολογία” (Gillespie, 2022:2099). Δύο ακόμη σημαντικά χαρακτηριστικά της αυτοεθνογραφίας είναι ο συνεχής αναστοχασμός και η ενδοσκόπηση. Στην έρευνα μου, λοιπόν, προσπαθώ να έχω διαρκή επίγνωση της θέσης στην οποία βρίσκομαι, και να χρησιμοποιώ τον ενσώματο εαυτό μου ως εργαλείο στην έρευνα, εξετάζοντας τις σκέψεις και τα συναισθήματα μου ως δεδομένα της έρευνας. Επομένως, αυτού του είδους η έρευνα “προϋποθέτει ευαλωτότητα και διάθεση να στοχαστούμε και να βιώσουμε τη δικιά μας συναισθηματικότητα, καθώς και την ευαλωτότητα και συναισθηματικότητα των άλλων” (Ellis,1999 από Gillespie, 2022:2101). Αυτό αποτελεί σημαντικό κομμάτι της συγκεκριμένης ερευνητικής διαδικασίας, μιας και οι στιγμές αυτής που ξεχώρισαν και καθόρισαν την πορεία της, ήταν συγκεκριμένες συναντήσεις ‘επιτυχημένου’ συναισθηματικού μοιράσματος. Επίσης, λόγω του πολυειδικού χαρακτήρα της έρευνας, τα συναισθήματα αποτελούν ένα από τα βασικά μέσα επικοινωνίας με τις γάτες, και μάλιστα οι ίδιες οι γάτες πολύ συχνά είναι εκείνες που παίρνουν την πρωτοβουλία και επιδιώκουν να τα μοιραστούν.

Για να είναι αυτό εφικτό, “είναι αναγκαίο ένα συγκεκριμένο επίπεδο οικειότητας και η δυνατότητα ενσυναίσθησης” (Ellis, 2004 από Gillespie, 2022:2102). Σε αυτό το σημείο θα ήταν ενδιαφέρον να αναφερθεί το μανιφέστο “For Slow Scholarship” των Mountz et al (2015), το οποίο επιχειρηματολογεί για την ανάγκη ενός πιο φροντιστικού και πιο αργού τρόπου σπουδών που να επιτρέπει να παίρνεται ο κατάλληλος χρόνος για όλες τις φάσεις μιας έρευνας. Σύμφωνα με τη Gillespie, “το να παίρνουμε το χρόνο μας είναι ένας τρόπος με τον οποίο αναπτύσσουμε οικειότητα, και οι προκλήσεις της πολυειδικής εθνογραφίας τονίζουν την ανάγκη για μια έρευνα η οποία να εναρμονίζεται με την οικειότητα και να παίρνει το χρόνο να εξερευνήσει νέους τρόπους γνώσης, συναισθήματος και γραψίματος” (2017:169).

Η οικειότητα και η φροντίδα, λοιπόν, χρησιμοποιούνται ως μεθοδολογικά και αναλυτικά εργαλεία αλλά ταυτόχρονα γίνονται αντιληπτές και ως πράξεις, και μάλιστα πράξεις με έντονο πολιτικό χαρακτήρα. Σύμφωνα με τις Visse και Niemeijer, “η πράξη φροντίδας μπορεί να περιγραφεί ως μια πράξη κατά την οποία υπάρχει ανοιχτότητα να καταλάβεις τον άλλο, παρά τις πιθανές συγκρούσεις και ευαλωτότητες” (2016:309). Οι πράξεις φροντίδας, αποκτούν ιδιαίτερη πολιτική σημασία, στο πλαίσιο των διαειδικών σχέσεων, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μεγάλη ασυμμετρία. Μας ενδιαφέρει, λοιπόν, να παρατηρήσουμε κατά πόσο υπάρχει αυτή η ανοιχτότητα μεταξύ ανθρώπων και γατιών στις συγκεκριμένες κοινότητες και εάν υπάρχει, να ερευνήσουμε την προσφορά της στην καλύτερη κατανόηση και σεβασμό των ιδιαίτερων αναγκών και προτιμήσεων των γατιών, αλλά και της γατοκοινότητας στο σύνολο της. Αναγνωρίζοντας τη γνώση ως σχεσιακή και διαλογική (dialogical), λαμβάνονται σοβαρά και ισότιμα υπόψη οι απόψεις των ίδιων των γατιών για ότι αφορά την κοινότητα τους και διερευνάται η επιρροή που έχουν αυτές στους ίδιους τους ανθρώπους και την αντίληψη τους.

Γατίσια Οπτική

Για να καταφέρουμε να προσεγγίσουμε τη γατίσια οπτική είναι απαραίτητο να αναπτύξουμε αυτό που η Tsing ονομάζει “τέχνες της παρατήρησης”. Οι τέχνες αυτές

προϋποθέτουν την “ενθουσιώδη συγκέντρωση” στις ζωές των γατιών, το οποίο σημαίνει “το να έχεις περιέργεια και να εμπλέκεσαι, μαθαίνοντας να επηρεάζεις και ίσως το να καταλαβαίνεις και να ενδιαφέρεσαι λίγο διαφορετικά” (Van Dooren, 2016:4). Η εμπλοκή αυτή συνδέεται με πολιτικές και ηθικές που έχουν στόχο “να γνωρίσουν τα άλλα και να επαναδημιουργήσουν τρόπους ζωής και θανάτου, σε έναν πλούσια ποικίλο και παρόλαυτα θεμελιωδώς μοιρασμένο κόσμο” (Van Dooren, 2016:6). Σύμφωνα με το Nimmo, “το να γνωρίζουμε τους άλλους -ανθρώπινους και μη-, είναι αναπόφευκτα μια επαναλαμβανόμενη διαδικασία ερμηνείας κατά τη διάρκεια μιας διαμεσολαβημένης και ενσώματης διάδρασης, περισσότερο από ότι ένα ζήτημα απόκτησης αντικειμενικής γνώσης του τι υπάρχει μέσα στο μυαλό του άλλου” (2012:188). Για την ερμηνεία της συμπεριφοράς των μη ανθρώπων είναι χρήσιμος ο “υπεύθυνος ανθρωπομορφισμός”, ο οποίος προσεγγίζεται με το να “παριστάμεθα σε κοντινή απόσταση από τις αντιλήψεις των μη-ανθρώπων που αποκτώνται από την πρακτική και την εμπειρία της συσχεσιακότητας (co-relationality)” (Johnston, 2008:645).

Ωστόσο, όπως αναφέρει και η White, “η γάτα είναι μέλος ενός διαφορετικού είδους με ένα ριζικά διαφορετικό τρόπο να σχετίζεται με τον κόσμο μέσω του σώματος της” (2013:97), επομένως ο προσέγγιση της γατίσιας οπτικής ωφείλει να ενημερώνεται από τις ιδιαιτερότητες της φυσιολογίας της. Ανάμεσα σε αυτές είναι το μικρό μέγεθος και η ευκινησία του σώματος της που της επιτρέπει να διασχίζει διαδρομές που δεν είναι προσβάσιμες στους ανθρώπους, και η διαφορετική από την ανθρώπινη, ιεράρχηση των αισθήσεων στη διερεύνηση του περιβάλλοντος.

Έχει σημασία, λοιπόν, μια προσπάθεια να συνοψίσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της αισθητηριακής προσέγγισης του κόσμου από τις γάτες. Φαίνεται πώς κύριο μέσο ανάγνωσης του χώρου και του χρόνου είναι η όσφρηση. Ο τρόπος που οι γάτες απομνημονεύουν μια διαδρομή και κυρίως έναν προορισμό είναι μέσα από τις μυρωδιές. Η όσφρηση τις βοηθά παράλληλα να έχουν μια αίσθηση όσων έχουν περάσει από το σημείο που βρίσκονται, ενισχύοντας έτσι τη δυνατότητα να προετοιμαστούν για κάποιο ενδεχόμενο κίνδυνο.

Η μυρωδιά είναι σημαντική και για τις προσωπικές σχέσεις. Στις περιπτώσεις που κάτι αλλάξει σημαντικά στην προσωπική μας μυρωδιά, οι γάτες φαίνονται να μην μπορούν να μας αναγνωρίσουν. Επίσης, είναι καθημερινή πρακτική των γατιών να αφήνουν τη μυρωδιά τους σε διάφορα σημεία του οικείου χώρου τους, είτε ψεκάζοντας με τα ούρα τους ή όπως είναι πιο σύνηθες για τα στερημένα γατιά, τρίβοντας τη μουσούδα τους σε όλες τις διαθέσιμες επιφάνειες. Με αυτό τον τρόπο επικοινωνούν και μεταξύ τους τις κινήσεις τους στο χώρο ή την προτίμηση τους για ένα μέρος.

Η όραση τους διαφέρει σημαντικά από την ανθρώπινη. Όπως αναφέρει ο Turner, “παρά τη μειωμένη (συγκριτικά με τους ανθρώπους) αντίληψη των χρωμάτων, η συμπεριφορική έρευνα έχει δείξει πως αναγνωρίζουν διαφορές στο μέγεθος, το σχήμα και την υφή των αντικειμένων και μπορούν να οπτικοποιήσουν μερικώς κρυμμένα περιγράμματα” (2013:39). Σύμφωνα με τον ίδιο, δεν έχουν τη δυνατότητα να εστιάσουν σε αντικείμενα που βρίσκονται σε κοντινότερη των 25 εκατοστών απόσταση και δεν αντιλαμβάνονται τις πολύ αργές κινήσεις. Πάλι το εύρος της όρασης τους επηρεάζει τη μεταξύ τους επικοινωνία, στην οποία η αλλαγή του σχήματος τους είναι η σύνηθης έκφραση της διάθεσης τους. Για παράδειγμα, εκφράζουν την επιθετικότητα δημιουργώντας ένα κυρτό σχήμα στη ράχη τους, ενώ τη φιλική διάθεση σηκώνοντας την ουρά τους.

Σύμφωνα με τον Turner, “το εύρος των ήχων που μπορούν να ακούσουν είναι ένα από τα μεγαλύτερα που έχουν καταγραφεί σε θηλαστικά, με μια αξιοσημείωτη ικανότητα να ακούνε ήχους και στα δύο άκρα των υψηλών και των χαμηλών συχνοτήτων” (2013:40). Συγκριτικά με την ανθρώπινη ακοή, δε διαχωρίζουν εξίσου εύκολα ήχους της ίδιας συχνότητας αλλά διαφορετικής έντασης ή ίδιας έντασης αλλά διαφορετικής συχνότητας. Ο ίδιος μελετητής υποστηρίζει την υπόθεση πως η ποικιλία των νιαουρισμάτων πιθανώς σχετίζεται με αυτό το χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ακοής, καθώς δε φαίνεται να είναι απαραίτητη για τη μεταξύ γατιών επικοινωνία. Τέλος, “οι λοβοί των γατιών είναι εξαιρετικά ευκίνητοι και χρησιμοποιούνται για να ενισχύσουν τον ήχο καθώς στρέφονται προς την πηγή του” (2013:40). Το χαρακτηριστικό αυτό είναι

χρήσιμο ως ένδειξη της κατεύθυνσης της προσοχής και της αλλαγής των κινήτρων των γατιών.

Πέρα-του-ανθρώπινου Σημειολογία

Η παρατήρηση και η ανάλυση των δεδομένων μίας πολυειδιακής έρευνας χρειάζεται μια σημειολογία η οποία δεν είναι λογοκεντρική. Ο Khon (2014) στο βιβλίο του “How Forests Think” μελετώντας τη σημειολογία του Pierce αναπτύσσει τις βάσεις για μια σημειολογία πέρα από το ανθρώπινο. Σύμφωνα με τον ίδιο (2014:9), “η σημειολογία (semiosis) (η δημιουργία και η ερμηνεία των σημείων) διαποτίζει και συνιστά τον έμβιο κόσμο, και είναι μέσω των σημειωτικών τάσεων που μερικώς μοιραζόμαστε, που οι πολυειδιακές σχέσεις είναι πιθανές, και παράλληλα αναλυτικά κατανοητές”. Αυτό συμβαίνει επειδή τα σημεία “είναι συνεχιζόμενες σχεσιακές διαδικασίες”, για αυτό και δε μπορούμε να τα τοποθετήσουμε “ακριβώς στα σώματα ή ακόμα και στα μυαλά” και “δε βρίσκονται μόνο στο εδώ και τώρα αλλά και στη σφαίρα του πιθανού” (Khon, 2014:33).

Αντιλαμβανόμενες τη σημειωτική διαδικασία ως εγγενή για τη ζωή, μπορούμε να αποφύγουμε τη διάκριση του νου από τον κόσμο και να δούμε τον εαυτό ως προϊόν αυτής της διαδικασίας. Για τον Khon, “οι εαυτοί, ανθρώπινοι και μη, απλοί ή σύνθετοι, είναι αποτελέσματα καθώς και σημεία αφητηρίας για μια νέα σημειωτική ερμηνεία, της οποίας το αποτέλεσμα θα είναι ένας μελλοντικός εαυτός. Είναι σημεία αναφοράς σε μια σημειωτική διαδικασία” (2014:34). Επομένως, οι εαυτοί είναι πάντα εαυτοί-στον-κόσμο, που διαρκώς μεταβάλλονται και εμπλέκονται μεταξύ τους.

Ο ίδιος υποστηρίζει πως “η αναπαράσταση, ο σκοπός και το μέλλον βρίσκονται στον κόσμο, και όχι απλά σε αυτό το μέρος του κόσμου το οποίο οριοθετούμε ως το ανθρώπινο μυαλό” (Khon, 2014: 41). Αναγνωρίζει σε όλους τους ζωντανούς εαυτούς τη δυνατότητα της εμπρόθετης δράσης, την οποία συνδέει με τη δυνατότητα σκέψης, η οποία δεν ταυτίζεται με τη συμβολική. Η επικοινωνία με τα άλλα όντα, ανθρώπινα και μη, προϋποθέτει την αναγνώριση των άλλων ως εαυτούς με δικές τους αναπαραστάσεις

για τον κόσμο, και την παρατήρηση των τρόπων με τους οποίους διαπλέκονται αυτές μεταξύ τους και επιδρούν στον κόσμο.

Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμα τα σχόλια του Derrida σχετικά με τα “σημάδια, το ίχνος, την επαναληψιμότητα, τη διαφορά: αυτές οι πιθανότητες ή αναγκαιότητες, χωρίς τις οποίες δε θα μπορούσε να υπάρξει γλώσσα, δεν είναι από μόνες τους μόνο ανθρώπινες”. Η παραδοχή αυτή “μας επιτρέπει να λάβουμε υπόψη μας την επιστημονική γνώση σχετικά με την περιπλοκότητα των ‘ζωικών γλωσσών’, του γενετικού κώδικα, και όλων των ειδών σήμανσης, μέσα στην οποία η περίφημη ανθρώπινη γλώσσα, όσο πρωτότυπη και αν είναι, δε μας επιτρέπει να ‘κόψουμε’ μια για πάντα στο σημείο που θα θέλαμε γενικώς να κόψουμε” (συνέντευξη του Derrida από Wolfe, 2010:89). Με άλλα λόγια, μπορεί ο συμβολικός τρόπος σκέψης της ανθρώπινης γλώσσας, να έχει την τάση “να ξεφεύγει από το ευρύτερο σημειωτικό πεδίο από το οποίο αναδύεται, διαχωρίζοντας μας, στη διαδικασία του, από τον κόσμο γύρω μας” (Khon 2014:43), αλλά παράλληλα τα σύμβολα “οριοθετούνται από και φωλιάζουν μέσα σε ένα ευρύτερο σημειωτικό πεδίο” (Khon, 2014:38), το οποίο το μοιραζόμαστε με τα μη ανθρώπινα όντα που συμβιώνουμε σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον. Επομένως, διατηρώντας μια ανοιχτότητα στις σημειωτικές τάσεις των γατιών, μέσα από την εμπλοκή μαζί τους, μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο που ερμηνεύουν και αναπαραστούν τον κόσμο.

Σκέψη-Μαζί (Thinking-With), Γράψιμο-Μαζί (Writing-With)

Το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας είναι γραμμένο στο πρώτο πληθυντικό, με σκοπό να χτίσει “σχέση και κοινότητα, δηλαδή πιθανότητα” (De La Bellacasa, 2017:76). Είναι μια προσπάθεια αποφυγής της “φιγούρας του μοναχικού στοχαστή”, ο οποίος αναπαριστά τον κόσμο και εκπροσωπεί τα υποκείμενα της έρευνας, και μια προσπάθεια ανάδειξης της ύπαρξης “ενός συλλογικού, το οποίο κατοικεί τον κόσμο” (De La Bellacasa, 2017:75). Όπως αναφέρει η De La Bellacasa, είναι “μια πρακτική τεχνολογία, η οποία αποκαλύπτει τον εαυτό της ως περιγραφική/αναλυτική (χαράσσει) και υποθετική/φανταστική (ενώνει)” (2017:76). Φυσικά, δεν αρνούμαι το γεγονός πώς η

παρούσα έρευνα αποτελεί μία προσωπική εργασία και το ότι στο τελικό αποτέλεσμα αποτυπώνονται οι δικές μου σκέψεις και ερμηνείες, αλλά προσπαθώ να αποτυπώσω τον τρόπο που η διαδικασία της έρευνας είναι βυθισμένη σε ευρύτερα δίκτυα σχέσεων και δεν μπορεί ποτέ να ειδωθεί ολοκληρωτικά ως προϊόν μονάχα ατομικής διεργασίας.

Οντοεπιστημολογία του Αγγίγματος

Η οντοεπιστημολογία του αγγίγματος είναι μία πρόταση της De La Bellacasa, η οποία αντλεί από την φεμινιστική, κούηρ και μεταανθρωπιστική παράδοση σκέψης, σε μία προσπάθεια να κινηθούμε μακριά από το μοτίβο παραγωγής της γνώσης ως “απόμακρη όραση” (2017:117). Επομένως, ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της οντοεπιστημολογίας του αγγίγματος είναι η εγγύτητα. Παρόλαυτα, δε θεωρείται πώς η περισσότερη εγγύτητα σημαίνει και αμεσότητα. Αντίθετα, το άγγιγμα απαιτεί μία διαδικασία διαρκούς εκμάθησης και αναγνώρισης της επιρροής του σε αυτό που αγγίζεται. Σύμφωνα με τα λόγια της De La Bellacasa,

“Οι απτικές τεχνολογίες είναι υλικές ενσώματες πρακτικές που παράγουν νόημα, διαπλεκόμενες με την ίδια την ουσία του σχετίζεσθαι-είναι. Έτσι, δε μπορούν να σημαίνουν ότι ό,τι αγγίζεις το κατακτάς, ή ότι αποτελούν άμεση πρόσβαση σε περισσότερη πραγματικότητα. Η πραγματικότητα είναι μια διαδικασία δια-δραστικού αγγίγματος. Η αλληλεξάρτηση είναι διασχεσιακή.” (2017:114)

Η σημασία του αγγίγματος για την έρευνα έγκειται στην αναγνώριση της ταυτόχρονης διπλής υπόστασης του (αγγίζω και αγγίζομαι), αναδεικνύοντας έτσι τη σχεσιακότητα της γνώσης. Με άλλα λόγια, “η απτική δέσμευση μοιάζει με τη φροντιστική σκέψη ως πολιτικές (της γνώσης) που διαμένουν στις δυνατότητες μίας παραμελημένης οπτικής, στις υποθετικές δεσμεύσεις που αφορούν τη σχέση με και τη συμμετοχή σε κόσμους, οι οποίοι αγωνίζονται να καταστήσουν τις οπτικές τους, όχι τόσο ορατές όσο πιθανές” (De La Bellacasa, 2017:117-118).

Ερευνητικά Ερωτήματα

- Πώς μπορούμε να προσεγγίσουμε τις σχέσεις εξουσίας μεταξύ ανθρώπων και ζώων εντάσσοντας τες στο ευρύτερο πλέγμα σχέσεων εξουσίας;
- Ποιές είναι οι βιοπολιτικές και οι πολιτικές πειθάρχησης των ανθρώπινων και μη ζωϊκών σωμάτων και πληθυσμών που αναδεικνύονται από τις προβλέψεις του νόμου 4830/2019 σχετικά με τα αδέσποτα;
- Πώς αυτές επηρεάζουν τις ζωές και τα σώματα των γατοκοινοτήτων και σχετίζονται με ευρύτερες πολιτικές διαχείρισης πληθυσμών και αναδιαμόρφωσης του δημόσιου χώρου;
- Ποιοί είναι οι κοινοί μηχανισμοί που ενεργοποιούνται για τον εκτοπισμό από το δημόσιο χώρο και τα δικαιώματα νομικής επανόρθωσης σε περίπτωση διάκρισης ή κακοποίησης των διαφορετικών ανθρώπινων και μη ομάδων; Με ποιούς τρόπους διαπλέκονται οι διαφορετικές καταπιέσεις στον αστικό χώρο;
- Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά των σχέσεων μεταξύ των φροντιστριών και των γατιών της γατοκοινότητας;
- Ποιά είναι η σχέση των πολιτικών των γατοκοινοτήτων με τη νόρμα της ασφάλειας και του ατομοκεντρισμού;
- Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά της κουλτούρας των γατοκοινοτήτων που συγκροτούνται στο δημόσιο χώρο της πόλης;
- Ποιά είναι η γατίσια αντίληψη για τους ανθρώπους και το χώρο;
- Ποιές είναι οι αντιλήψεις για τις γατοκοινότητες; Πώς αυτές σχετίζονται με την εμπλοκή με αυτές ή με τα διαφορετικά συμφέροντα του δημόσιου χώρου στον οποίο κατοικούν;
- Ποιά είναι η παιδαγωγική και πολιτική χρήση της γνώσης που μπορεί να αποκτηθεί από τις πρακτικές της φροντίδας εντός της γατοκοινότητας;
- Ποιά μπορεί να είναι μια πιθανή πρόταση για μια ηθική και πολιτική σχέση με τα άλλα ζώα στην πόλη με μια διαθεματική φεμινιστική και μεταανθρωπιστική προσέγγιση;

Πολιτική, Πολιτικοποιητική και Παιδαγωγική Διάσταση της Έρευνας

Βασικό κίνητρο της παρούσας έρευνας είναι η αναζήτηση ήδη υπάρχοντων διαφορετικών τρόπων κατανόησης του κόσμου αλλά και τρόπων ζωής που προσφέρουν μια ελπιδοφόρα εναλλακτική στις δυσοίωνες προβλέψεις ενός μέλλοντος οικολογικών καταστροφών και περαιτέρω οξύνσεων των κοινωνικών ανισοτήτων. Η διεπιστημονική αναζήτηση, διερεύνηση, ανάλυση και ένταξη στην επιστημονική γνώση, όλων όσων αποτυχαίνουν να ενταχθούν στην κυρίαρχη αφήγηση της μονογραμμικής ανθρώπινης εξέλιξης και της παντοδυναμίας της ανθρώπινης μοναδικότητας να περιγράψει, να ορίζει και να κατασκευάζει το περιβάλλον πρέπει να είναι μέρος μιας ευρύτερης πρακτικής, η οποία να στοχεύει στην αναδιάρθρωση της παραγωγής της γνώσης θεωρητικά και πρακτικά. Η πρακτική αυτή κινητοποιείται από αυτό που ο Lear (2006) ονομάζει “ριζοσπαστική ελπίδα”. Σύμφωνα με τον ίδιο, η ριζοσπαστική ελπίδα “κατευθύνεται προς ένα μελλοντικό καλό το οποίο υπερβαίνει την παρούσα ικανότητα να κατανοήσουμε τι είναι αυτό” (2006:103) και είναι “βαθιά πραγματιστική, επιστημολογικά μη διευκρινίσιμη και μη επαρκώς αρθρωμένη” (Tsing 2019:193). Προς αυτή την κατεύθυνση είναι χρήσιμη η διαρκής αποδόμηση όσων θεωρούμε δεδομένα, διότι “αυτός ο τρόπος σκέψης έχει τεράστια προοπτική αντίστασης στην αυτό-διαβεβαίωση οποιουδήποτε ηγεμονικού λόγου και πρακτικής, διότι μολύνει και μεταλλάσει, μέσα από τις ίδιες αυτές δομές, τους προνομιακούς όρους και τους συλλογιστικούς κόμβους εξουσίας στους οποίους παρασιτεί” (Wolfe, 2010:19).

Ακόμα, δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε τον πολιτικό ρόλο της επιστήμης στην αναπαραγωγή των κυρίαρχων προκαταλήψεων, ειδικά όταν αυτές περιγράφουν κάτι που τοποθετείται στη σφαίρα του ‘φυσικού’. Κάθε έρευνα μπορεί να ειπωθεί ως πολιτική πράξη, η οποία ενσωματώνεται στα ευρύτερα δίκτυα σχέσεων και σχέσεων εξουσίας. Η πολιτική αυτή διάσταση της έρευνας αφορά τόσο τη θέση της ερευνήτριας σε σχέση με τα υποκείμενα της έρευνας, καθώς τοποθετείται στο ευρύτερο πλέγμα των σχέσεων εξουσίας, αλλά και τη θέση της ίδιας της έρευνας σε σχέση με τα ζητήματα καταπίεσης και εκμετάλλευσης. Η διατήρηση της μνήμης δε γίνεται κατανοητή ως μια παθητική

διαδικασία, αλλά ως μια ενεργή ανάληψη της θέσης και των ευθυνών της κάθε έρευνας. Ένας τρόπος να διασφαλίσουμε την πολιτική υπόσταση μια πολυειδικής έρευνας είναι να αναρωτιόμαστε διαρκώς “ποιός επωφελείται όταν τα είδη συναντιούνται;” (Van Dooren, Kirksey and Münster, 2015:16).

Ακόμα, σύμφωνα με τη Gillespie, “μια πολιτικοποιητική (politicized) εθνογραφία αναγνωρίζει, ακόμα και απαιτεί μια ανοιχτότητα στο να μεταμορφωθεί, να ενεργοποιηθεί και να ριζοσπαστικοποιηθεί από την έρευνα” (2019:18). Η ανοιχτότητα αυτή αποτελεί ένα βασικό χαρακτηριστικό αυτής της έρευνας, καθώς προσπάθησα να παραμείνω συνειδητή προς τα γεγονότα που εκτυλίσσονταν κατά τη διάρκεια αυτής, και να επανεκατευθύνω την έρευνα ανάλογα με αυτά. Επίσης, έδωσα μεγάλη προσοχή στο να αναπτυχθούν σχέσεις εμπιστοσύνης με τη γατοκοινότητα του άλσους, σεβόμενη τους χρόνους που αυτό απαιτεί για την επίτευξη του. Για αυτό το λόγο, αποφάσισα να μη χρησιμοποιήσω μαγνητόφωνο ή μπλοκάκι, και οι επικοινωνίες με τις φροντίστριες να αποτελούνται από συζητήσεις χωρίς αυστηρή δομή συνέντευξης. Το διάστημα της επιτόπιας είχα τη δυνατότητα να γνωρίσω τις καθημερινές συγκρούσεις που φέρει η ύπαρξη της γατοκοινότητας στο δημόσιο χώρο, οι οποίες αναδεικνύουν την πολιτική υπόσταση της, και να ενεργοποιηθώ αναλύοντας τις σχέσεις εξουσίας στις οποίες εμπλέκεται, και αναζητώντας πιθανούς τρόπους διαχείρισης τους.

Επίσης, η ανοιχτότητα στη γατίσια και σε άλλες ζωϊκές οπτικές της ζωής, μπορεί να συνεισφέρει στη σκιαγράφηση μιας διαφορετικής παιδαγωγικής, η οποία να καλλιεργεί μια κατανόηση του κόσμου και της επιβίωσης έξω από τις λογικές των αυτόνομων ατόμων που βρίσκονται σε διαρκή ανταγωνισμό. Ένα παράδειγμα μιας τέτοιας παιδαγωγικής είναι η “παιδαγωγική του σπόρου” την οποία προτείνουν οι Sáenz Boldt, Pinheiro Barbosa, Cruz Salazar για να αναφερθούν στην “ηθικό-πολιτικό-εκπαιδευτική διαδικασία” που “αναδύεται από το ζαπατίστικο κίνημα” (2021:442). Η παιδαγωγική του σπόρου συγκροτείται σε καθημερινές πρακτικές που αντιστέκονται “στη ομογενοποίηση, στον αναγωγισμό, τον ατομικισμό, την ιδιωτικοποίηση και την κανονικοποίηση των καταπιεστικών συνθηκών, και προχωρούν σε μια ατελή διαδικασία αποαποικιοποίησης, επιμένοντας σε άλλες αντιλήψεις για το χρόνο και το χώρο έξω από την καπιταλιστική

λογική” (2021:446). Οι πρακτικές αυτές εμπλέκουν το σώμα και τα συναισθήματα στη σχέση με το άλλο, μέσω της προσοχής, η οποία μπορεί να ειπωθεί “ως ένα άνοιγμα μέσω της πρόθεσης, κρατώντας ανοιχτή την καρδιά, τη συνείδηση και τα συναισθήματα, σε ένα διάλογο με τη διαφορετικότητα” (2021:452). Ο μη διαχωρισμός μεταξύ νου και σώματος, σκέψης και συναισθήματος εκφράζεται τοποθετώντας την καρδιά ως το σημείο συνάντησης τους και ως το κεντρικό όργανο για μια ισότιμη επικοινωνία. Όπως αναφέρουν και οι ίδιοι οι μελετητές “το να ακούς με την καρδιά είναι κάτι παραπάνω από το πλησίασμα σε μια άλλη φωνή, είναι μια ανάγκη για μια συνολικότητα η οποία επιτρέπει στο δικό μας εσωτερικό (κόσμο) να παύει να είναι μόνος του, μόνο με έναν από εμάς” (2021:456).

Τέλος, ο ίδιος ο τρόπος που μεταφέρονται οι παρατηρήσεις της έρευνας σε γραπτό λόγο, η διαλογή τους και ο τρόπος που τίθονται τα ερωτήματα είναι ήδη φορτισμένοι πολιτικά από τις ανθρωπιστικές προκαταλήψεις. Για να το διαχειριστούμε αυτό, “θα πρέπει να είμαστε μοναδικά – πραγματικά φιλοσοφικά- εναρμονισμένες με τον τρόπο που οι μορφές της γλώσσας (τι λέμε, τι γράφουμε, πώς θέτουμε φιλοσοφικές ερωτήσεις) ανοίγουν συγκεκριμένες γραμμές σκέψης -πράγματι τη φαντασίωση ολόκληρων κόσμων- και αποκλείουν άλλες” (Wolfe, 2010:61). Αναγνωρίζοντας ότι ζούμε σε φύσειςπολιτισμούς μέσα στις οποίες διαρκώς εμπλεκόμαστε με τις εμπρόθετες δράσεις των μη ανθρώπινων όντων, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε συνειδητά αυτή την εμπλοκή και να αναλάβουμε την ευθύνη που αυτή φέρει, και να τη μετατρέψουμε σε πολιτική και ηθική δέσμευση (De La Bellacasa, 2017). Επομένως η κεντρική διερώτηση που διατρέχει όλη την έρευνα είναι “η πρόκληση του να μοιραζόμαστε τον πλανήτη με μη ανθρώπινα υποκείμενα και να τους συμπεριφερόμαστε δίκαια” (Wolfe, 2010:62).

Σχέσεις Εξουσίας Ανθρώπων και Ζώων στο Χώρο

Εισαγωγικά

Σε αυτό το κεφάλαιο μας ενδιαφέρει να σκιαγραφήσουμε ένα πλαίσιο για την ανάλυση των σχέσεων εξουσίας μεταξύ ανθρώπων και ζώων στο αστικό περιβάλλον και κυρίως στο δημόσιο χώρο αυτού. Σύμφωνα με τη διπολική αντίληψη του κόσμου που διαχωρίζει τους ανθρώπους από τα άλλα ζώα και ταυτίζει τους μεν με τον πολιτισμό και τα δε με τη φύση, το αστικό περιβάλλον θεωρείται κατεξοχήν ανθρώπινος χώρος σε αντίθεση τα ‘φυσικά περιβάλλοντα’ στα οποία κατοικούν τα ζώα. Ποιά είναι όμως αυτά; Σύμφωνα με τους Philo και Wilbert, “στην πραγματικότητα η καπιταλιστική οικειοποίηση των εδαφών και των θαλασσών ως ιδιωτική ιδιοκτησία, ή ως αντικείμενα μιας συμφωνίας συμβολαίου για ένα πλήθος εξορυκτικών δικαιωμάτων από τα έθνη-κράτη, βλέπει το σύνολο της παγκόσμιας βιόσφαιρας, συμπεριλαμβανομένων και των αγρίοτων, να εισέρχονται στη σφαίρα του ανθρώπινου ελέγχου και της παρέμβασης” (Benton 1993:66–67 από Philo and Wilbert, 2000:107). Επομένως, είναι δύσκολο να μιλήσουμε για οποιαδήποτε κοινότητα μη ανθρώπινων ζώων χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη τις επιπτώσεις των σχέσεων τους με το ‘ανθρώπινο είδος’, οι οποίες αποτελούν κυρίως σχέσεις εξουσίας. Ταυτόχρονα, έχει μεγάλη σημασία η κατανόηση του χώρου στον οποίο αυτές εντοπίζονται “ως του εμμενούς προϊόντος συσχετισμών και διαδράσεων, την κατανόησή του ως της σφαίρας που καθιστά δυνατή την ύπαρξη της *πολλαπλότητας* υπό την έννοια της ταυτόχρονης πληθυντικότητας ή της «συνυπάρχουσας ετερογένειας» (και) την αναγνώριση του χώρου ως πάντοτε ανοιχτού και υπό κατασκευή, ως του προϊόντος «σχέσεων-ανάμεσα» που είναι συνεχώς τρέχουσες” (Massey, 2005 από Ιωάννου 2016:79).

Ένα εργαλείο που μπορεί να συμπεριλάβει τα παραπάνω είναι ο όρος “δομή τοπίου” που εισάγουν οι Tsing, Mathews, και Bubandt για να περιγράψουν “τις παρατηρήσεις των μοτίβων των ανθρώπινων και μη συναρμολογημάτων όπως αυτά αναδύονται ιστορικά” (2019:187). Οι δομές τοπίου διαφέρουν από την κλασική κατανόηση των δομών στην ανθρωπολογία σε δύο σημεία. Πρώτον, δε μένουν παγωμένες στο χρόνο αλλά αντίθετα αποκτούν υπόσταση διαρκώς, αναδεικνύοντας έτσι την ιστορικότητα των φαινομένων. Και δεύτερον, αναγνωρίζουν την ύπαρξη κοινωνικών δομών στο πέρα-από-το ανθρώπινο. Οι δύο βασικές δομές τοπίου είναι οι “αρθρωτές απλοποιήσεις” (modular simplifications) και οι “απο-εξημερωμένες εξαπλώσεις” (feral proliferations)⁷. Στην παρούσα έρευνα, ως αρθρωτές απλοποιήσεις μπορούμε να δούμε τις επιπτώσεις των μηχανισμών και τεχνολογιών εξουσίας του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού στο χώρο, στην προσπάθεια του να αναδιαμορφώσει ένα τοπίο με σκοπό να εξασφαλίσει την ανεμπόδιστη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και την επακόλουθη πειθάρχηση των σωμάτων σε αυτή, εξαφανίζοντας οτιδήποτε δε συντάσσεται προς αυτόν το σκοπό. Η προσπάθεια αυτή δεν έχει τον απόλυτο έλεγχο των αποτελεσμάτων της, και συχνά μπορεί να προσφέρει τις κατάλληλες συνθήκες για να εξαπλωθούν ανθρώπινα και μη όντα που ζούνε σε αυτό το τοπίο με απρόβλεπτους τρόπους, οι οποίοι μπορούν να ειπωθούν ως απο-εξημερωμένες εξαπλώσεις.

1.1. Σχέσεις Εξουσίας και Χώρος - Μια γενεαλογική προσέγγιση του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού

Σε αυτό το υποκεφάλαιο μας ενδιαφέρει κυρίως να αναπτύξουμε τα εργαλεία με τα οποία μπορούμε να εξετάσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αρθρωτών απλοποιήσεων στο συγκεκριμένο πεδίο της έρευνας, που είναι ο δημόσιος χώρος στην

⁷ Ένα παράδειγμα που δίνουν οι Tsing, Mathews, και Bubandt στο άρθρο τους είναι οι σύγχρονες φυτείες. Ως αρθρωτές απλοποιήσεις ορίζουν την προσπάθεια κατά τη δημιουργία μονοκαλλιεργειών να εξαφανιστεί κάθε άλλο είδος πέρα από το προϊόν, μαζί με τον εξαναγκασμό ανθρώπινων πληθυσμών στην αγροτική εργασία, τον εκτοπισμό των άλλων ζώων που τρέφονται από τις καλλιέργειες, τις ιστορίες δουλείας και εκτοπισμού ιθαγενών που κουβαλάει η τεχνολογία αυτή. Η προσπάθεια αυτή έχει ως αποτέλεσμα, ανάμεσα σε άλλα, την ανάπτυξη ασθενειών, οι οποίες ορίζονται ως οι απο-εξημερωμένες εξαπλώσεις.

πόλη της Αθήνας, σε μια περίοδο εντατικοποιημένης αναδιάρθρωσης του. Για αυτό το λόγο, αρχικά το ενδιαφέρον εστιάζεται στις τροπικότητες⁸, τους μηχανισμούς και τις τεχνολογίες της εξουσίας του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού, όπως αυτές υλοποιούνται στο και υλοποιούν το χώρο, ώστε στη συνέχεια να κατανοήσουμε τις πολιτικές εκκένωσης και αναδιαμόρφωσης του δημόσιου χώρου, οι οποίες έχουν επιπτώσεις στα ανθρώπινα και μη ζώα που τον συνδιαμορφώνουν⁹.

Θα ξεκινήσουμε προσπαθώντας να προσδιορίσουμε όσο γίνεται πιο ικανοποιητικά το συναρμολόγημα του φιλελευθερισμού, όπως νοείται στην παρούσα έρευνα. Αρχικά, θα παραθέσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά του συναρμολογήματος όπως τα συνοψίζει ο Ιωάννου στη διδακτορική διατριβή του:

- “Τα συναρμολογήματα είναι *παραγωγικά*: στην Ντελεζιανή οντολογία, παίζουν το ρόλο του οιονεί-αιτιώδους τελεστή, του παράγοντα που μεσολαβεί ανάμεσα στο πεδίο συνεκτικότητας και τα στρώματα. Στο αλλοπλαστικό στρώμα, όπως δείχνει το περίφημο παράδειγμα άνθρωπος-άλογο-τόξο, «παράγουν νέους εδαφικούς σχηματισμούς, νέες συμπεριφορές, νέες εκφράσεις, νέους δρώντες και νέες πραγματικότητες».
- Τα συναρμολογήματα είναι *ετερογενή*: όχι μόνο συνδέουν ετερόκλητα σώματα μεταξύ τους (το άλλο διάσημο παράδειγμα είναι η-σφήκα-και-η-ορχιδέα), αλλά περιλαμβάνουν υποχρεωτικά και μια εκφραστική συνιστώσα (η ορχιδέα προσελκύει τη σφήκα με το σχήμα και το χρώμα της), εκτελώντας μια διπλή συνάρθρωση υλικού περιεχομένου- εκφραστικής λειτουργίας.
- Τα συναρμολογήματα είναι *σχεσιακά*: τα ετερογενή στοιχεία που τα συναποτελούν συνδέονται με σχέσεις εξωτερικότητας, δηλαδή, απ' τη μια διατηρούν ένα βαθμό αυτονομίας μέσα στο και ανεξάρτητα από το συναρμολόγημα (όπως η σφήκα και η ορχιδέα) και, απ' την άλλη, οι ατομικές τους ιδιότητες δεν εξηγούν ούτε

8 Allen, 2013

9 Η παρούσα έρευνα θεωρεί δεδομένη τη συνδιαμόρφωση του χώρου και από τα μη ανθρώπινα. Φυσικά, λόγω της μεγάλης ασυμμετρίας δυνάμεων, οι κρατικές μεταβολές του χώρου έχουν μεγαλύτερη ισχύ επιβολής, ειδικά στα μη ανθρώπινα, των οποίων συνήθως καταστρέφονται μερικώς ή ολικώς οι κοινωνικές τους σχέσεις και η κατοικία τους.

συνεπάγονται τη φύση του συναρμολογήματος, που εξαρτάται αντίθετα από τις σχέσεις που αναπτύσσουν, τον τρόπο που διαντιδρούν εντός του.

- Τα συναρμολογήματα είναι *δυναμικά*: η ανάδυσή τους συνοδεύεται από κινήσεις εδαφικοποίησης (όχι μόνο οργάνωσης μιας εδαφικότητας, αλλά και λειτουργικής σταθεροποίησης), αλλά εσωγενείς ή εξωγενείς δυνάμεις απεδαφικοποίησης μπορεί να τα μεταλλάξουν, να τα μετασχηματίσουν ή να τα αποσυνθέσουν” (2016:80-81).

Βλέπουμε, λοιπόν, την άρρηκτη σχέση του συναρμολογήματος με το χώρο, η οποία είναι δυναμική και παραγωγική, και την ετερογένεια και σχεσιακότητα των στοιχείων που το συναποτελούν.

1.1.α. Ετερογένεια και σχεσιακότητα των στοιχείων του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού

Για να αναλύσουμε τις κινήσεις εδαφικοποίησης του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού, θα εξετάσουμε πρώτα τη σχέση των στοιχείων του, τα οποία αποτελούν το κράτος, ο καπιταλισμός, ο ανθρωπισμός, η πατριαρχία και ο ρατσισμός, μέσα από τη φουκωϊκή ανάλυση των συστημάτων εξουσίας και των τεχνολογιών τους. Σύμφωνα με το Foucault, “το κράτος δεν είναι τίποτα άλλο παρά το κινητό αποτέλεσμα ενός καθεστώτος πολλαπλών κυβερνητικότητων” (2008:77). Σύμφωνα με τον ίδιο (2003), η συγκρότηση των καπιταλιστικών εθνών-κρατών επιτυγχάνεται με την ανάδυση δύο καινούριων μορφών της εξουσίας και των μηχανισμών τους ή αλλιώς κυβερνητικότητες, της πειθαρχικής και της κανονιστικής. Στην αφήγηση του Foucault, η μία διαδέχεται την άλλη χρονικά αλλά επειδή “δεν υπάρχουν στο ίδιο επίπεδο” επομένως “δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενες, και μπορούν να αρθρωθούν μεταξύ τους” (2003:250). Ο ίδιος διακρίνει τις τεχνολογίες των δύο αυτών κυβερνητικότητων ως εξής:

“Η μία είναι πειθαρχική: επικεντρώνεται στο σώμα, παράγει εξατομικευμένα αποτελέσματα και χειρίζεται το σώμα ως μια πηγή δυνάμεων, οι οποίες πρέπει να καθίστανται χρήσιμες και πειθήνιες. Έχουμε και μια δεύτερη τεχνολογία, η οποία

επικεντρώνεται όχι στο σώμα αλλά στη ζωή: μια τεχνολογία η οποία συγκεντρώνει τα μαζικά αποτελέσματα τα οποία είναι χαρακτηριστικά ενός πληθυσμού, η οποία προσπαθεί να ελέγξει τη σειρά των τυχαίων γεγονότων τα οποία προκύπτουν σε μια ζωντανή μάζα, μια τεχνολογία η οποία προσπαθεί να προβλέψει την πιθανότητα αυτών των γεγονότων (τροποποιώντας τη, αν χρειαστεί), ή τουλάχιστον να εξισορροπίσει τα αποτελέσματα τους. [...] Επομένως, μια τεχνολογία εκπαίδευσης, διαφορετική από μια τεχνολογία ασφάλειας. [...] Και οι δύο τεχνολογίες είναι προφανώς τεχνολογίες του σώματος, απλώς η μία είναι τεχνολογία στην οποία το σώμα εξατομικεύεται ως οργανισμός προικισμένος με ικανότητες, ενώ η άλλη είναι μια τεχνολογία στην οποία τα σώματα αντικαθίστανται από γενικές βιολογικές διαδικασίες” (2003:249).

Σύμφωνα με την ανάλυση του Foucault, λοιπόν, αυτό που ονομάζει “τέχνη της διακυβέρνησης” κινείται σε δύο επίπεδα: το εξατομικευμένο σώμα και τους γενικευμένους πληθυσμούς, με σκοπό τον έλεγχο των κινήσεων αμφοτέρων για την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς. Επομένως, βλέπουμε την εγγύ σχέση του κράτους με το (νεο)φιλελεύθερο καπιταλισμό, στον τρόπο που “η συνολική άσκηση της πολιτικής εξουσίας μπορεί να διαμορφωθεί στις αρχές της οικονομίας της αγοράς” (Foucault, 2008:131). Ο Foucault εντοπίζει ένα κοινό στοιχείο το οποίο ρέει μεταξύ των τεχνολογιών της πειθαρχικής και της ρυθμιστικής εξουσίας, τη νόρμα. Η νόρμα είναι οι αδιαμφισβήτητοι ‘φυσικοί κανόνες’ τους οποίους διαμορφώνουν οι πειθαρχήσεις των σωμάτων και ο έλεγχος των πληθυσμών, αναφερόμενοι “σε ένα θεωρητικό ορίζοντα, ο οποίος δεν είναι το οικοδόμημα του νόμου, αλλά το πεδίο των ανθρωπιστικών επιστημών” (Foucault, 2003:38). Κυρίαρχο ρόλο, λοιπόν, στην παραγωγή και εγκαθίδρυση της νόρμας παίζει η επιστήμη, όπως κατασκευάζεται και κλαδοποιείται το 18ο αιώνα. Επομένως, είναι σημαντικό “να κατευθύνουμε την ανάλυση της εξουσίας προς τις υλικές διεργασίες, τις μορφές καθυπόταξης και τις συνδέσεις μεταξύ τους, και τις χρήσεις τους από τα τοπικά συστήματα καθυπόταξης από τη μία, και τα συστήματα της γνώσης από την άλλη” (Foucault, 2003:34).

Σε αυτό το σημείο, μπορούμε να δούμε τη σχέση του καπιταλιστικού έθνους-κράτους με τον ανθρωπισμό. Την εποχή που συγκροτούνται τα έθνη-κράτη είναι η εποχή που “η εσωτερική οργάνωση κάθε γνώσης έγινε επιστημονικός κλάδος (discipline), ο οποίος είχε, στο δικό του πεδίο, κριτήρια επιλογής τα οποία του επέτρεπαν να εξαλείψει τη ψευδή γνώση ή τη μη γνώση”. Παράλληλα, “έχουμε μορφές κανονικοποίησης και ομογενοποίησης των περιεχομένων της γνώσης, μορφές ιεράρχησης και μια εσωτερική οργάνωση, η οποία θα μπορούσε να συγκεντρώσει τις γνώσεις γύρω από ενός τύπου de facto αυταποδεικτικότητα” (Foucault, 2003:181-182). Η διάκριση των επιστημών σε θετικές και ανθρωπιστικές δε φέρει μόνο την επινόηση της κατηγορίας ‘ζώα’, η οποία επιτρέπει στους ανθρώπους να μιλήσουν για αυτά “με μιά φωνή και να τα ορίσουν ως το μοναδικό ον το οποίο παραμένει χωρίς απάντηση, χωρίς μια λέξη με την οποία να απαντήσουν” (Derrida, 2008:32), αποκλείοντας τα έτσι από την παραγωγή της γνώσης, αλλά φυσικοποιεί και μια σειρά συμπεριφορές προς αυτά, που εγκαθιδρύουν την κυριαρχία των ανθρώπων πάνω τους, υπό την αιγίδα της επιστημονικότητας. Η κυριαρχία στα μη ανθρώπινα σώματα εξυπηρετεί τις ανάγκες της ελεύθερης αγοράς για πόρους και παράλληλα φυσικοποιεί την ίδια την κυριαρχία, στη βάση μιας ‘φυσικής’ ιεράρχησης της ζωής και της αντικειμενοποίησης και εξουσιασμού όσων δεν εμπίπτουν στην κατηγορία άνθρωπος, όπως αυτή ορίζεται από την ιερή πλέον και ορθολογική επιστήμη.

Το δίπολο άνθρωπος-ζώο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το δίπολο Λόγος-Σώμα, η γενεαλογία του οποίου μας πηγαίνει στον 15ο και 16ο αιώνα, και τη λεγόμενη “περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης”, η οποία χαρακτηρίζεται από τις περιφράξεις της κοινής γης των αγροτικών πληθυσμών της Ευρώπης και την εξώθηση τους στην αναζήτηση έμμισθης εργασίας, την ανακάλυψη του χρυσού και του αργύρου στην Αμερική και την υποδούλωση του ντόπιου πληθυσμού για την εξόρυξη του, τη μετατροπή της Αφρικής σε πεδίο “εμπορικού κυνηγιού” (Marx, 1909, Vol. 1:823 από Federici, 2004:63) μαύρων δούλων, το κυνήγι μαγισσών και τη μετατροπή του γυναικείου σώματος σε μηχανή αναπαραγωγής. Σύμφωνα με τη Federici, “το σώμα, τότε, ήρθε στο προσκήνιο των κοινωνικών πολιτικών επειδή παρουσιαζόταν όχι μόνο ως ένα κτήνος αδρανές στο ερέθισμα της εργασίας, αλλά και ως δοχείο της εργατικής δύναμης, ένα μέσο παραγωγής,

η πρωταρχική μηχανή εργασίας” (2004:137)¹⁰. Σε κάθε περίπτωση, ο λόγος έπρεπε να κυριαρχήσει στο σώμα, ως οντολογικά ανώτερος, και κατά αντιστοιχία, ο άνθρωπος στο ζώο. Η κατηγορία άνθρωπος και ζώο περιλαμβάνει διαφορετικά σώματα ανά τους αιώνες εμφάνισης και εδραίωσης του φιλελευθερισμού, ανάλογα με το βαθμό εσωτερικευσης των πειθαρχήσεων από τα εξουσιαζόμενα σώματα, οι οποίες στόχευαν “σε μια ριζική μεταμόρφωση του προσώπου/ατόμου (person), με σκοπό να εξαλείψουν από το προλεταριάτο κάθε μορφή συμπεριφοράς μη ευνοϊκή προς την επιβολή μιας αυστηρότερης πειθαρχίας της εργασίας” (Federici, 2004:136). Η Federici εντοπίζει στη μηχανική φιλοσοφία του 15ου αιώνα και το Descartes, “τις ρίζες της αστικής υποκειμενικότητας ως αυτοπειθάρχηση, αυτοκυριότητα, νόμο, υποχρέωση και τα επακόλουθα του, τη μνήμη και την ταυτότητα”, την οποία συνδέει με το ρόλο του Λόγου ως “δικαστή, ανακριτή, διευθυντή, διαχειριστή” (2004:149), και παράλληλα τις πολιτικές επιβολής αυτής της υποκειμενικότητας από την άρχουσα τάξη τους επόμενους αιώνες. Φυσικά, η προσπάθεια αυτή συνάντησε αντιστάσεις, διότι για τα σώματα που προορίζονταν να γίνουν η πειθήνια εργατική τάξη “η αυτοκυριαρχία σήμαινε την απόρριψη της υφιστάμενης εξουσίας/αυθεντίας”, και επομένως μέχρι και ολόκληρο το 17ο αιώνα η αναφορά στον άνθρωπο ως έλλογο ον, αφορούσε “μια μικρή ελίτ αποτελούμενη από λευκούς, ενήλικους άντρες της ανώτερης τάξης” (Federici, 2004:152). Ως αποτέλεσμα, η απείθεια στη συμμόρφωση τιμωρούταν πολύ αυστηρά, με την “επιστημονική χρήση των βασανιστηρίων” και τη δημόσια εκτέλεση, οι οποίες αποτελούσαν “ένα εργαστήριο στο οποίο μεγάλο μέρος της κοινωνικής πειθάρχησης ιζηματοποιούνταν, και αρκετή γνώση για το σώμα αποκτιόταν” (Federici, 2004:144), μιας και τα σώματα των καταδικασμένων σε θάνατο αρπάζονταν για να μελετηθούν.

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε πώς η πειθάρχηση των σωμάτων δεν γινόταν με ομοιόμορφο τρόπο, διότι δεν επιφυλασσόταν η ίδια μοίρα για όλα τα σώματα και οι

10 Ενώ η έκταση και η ένταση των παραπάνω μεταβολών δίνει βάση στον χαρακτηρισμό του 15ου-16ου αιώνα ως την “περίοδο” της πρωταρχικής συσσώρευσης, στη μαρξική ανάλυση η πρωταρχική συσσώρευση αναγνωρίζεται όχι ως μια συγκεκριμένη χρονική περίοδος, αλλά ως ένας μηχανισμός που εντοπίζεται σε όλες τις φάσεις του καπιταλισμού, είναι απαραίτητος για την ανάπτυξη, επέκταση και επιβίωση του και περιγράφει τον τρόπο που αφομοιώνονται και καθυποτάσσονται ροές στη σφαίρα της οικονομίας, που μέχρι τότε δεν ανήκαν σε αυτή.

ανάγκες για εργατικό δυναμικό διαφοροποιούνταν ανά τους αιώνες. Εδώ μπορούμε να δούμε τη σχέση της πατριαρχίας και του ρατσισμού με τον ανθρωπισμό και τη συγκρότηση του καπιταλιστικού κράτους. Ο έλεγχος του πληθυσμού, δηλαδή ο έλεγχος των γεννήσεων και των θανάτων των σωμάτων των εργατών έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση τον έλεγχο της αναπαραγωγής. Η Federici (2004:87) εντοπίζει την πιο ξεκάθαρη έκφραση της καπιταλιστικής πολιτικής του ζητήματος της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης στη θεωρία και τις πρακτικές του μερκαντισμού το 17ο αιώνα. Η πολιτική αυτή έχει μια “εντατική πλευρά, η οποία “αποτελείται από την επιβολή ενός απολυταρχικού καθεστώτος που χρησιμοποιεί κάθε μέσο για να αποσπάσει το μέγιστο της εργασίας από κάθε άτομο, ανεξαρτήτως ηλικίας και κατάστασης, [...] και μια επεκτατική [πλευρά], η οποία αποτελείται από την προσπάθεια να επεκτείνει το μέγεθος του πληθυσμού, και κατ’αυτό τον τρόπο και το μέγεθος του στρατού και της εργατικής δύναμης” (Federici, 2004:87-88). Η ίδια εντοπίζει μια ανάλογη σχέση της μείωσης του πληθυσμού με την αυστηροποίηση των ποινών για αναπαραγωγικά εγκλήματα. Η “νέα πατριαρχική τάξη” που διαμορφώνεται εκείνη την περίοδο και περνάει μια δεύτερη φάση αυστηροποίησης του ελέγχου των γυναικείων σωμάτων, εκτοπίζει τις γυναίκες από τις εργασίες που αποτελούσαν το προνόμιο τους (πχ μαιευτική), περιορίζει τις επιλογές τους στην αναζήτηση μισθού σε δουλειές χαμηλότερου στάτους, αορατοποιεί την εργασία τους και τη μετατρέπει σε οικιακή άμισθη εργασία, τις απομακρύνει από το στρατό¹¹, ποινικοποιεί την πορνεία που αποτελούσε μια λύση στην αναζήτηση εισοδήματος και αναγνωρίζει τις γυναίκες ως υποκείμενα του νόμου, ώστε να εφαρμόσει αυστηρές ποινές σχετικά με τις εκτός γάμου εγκυμοσύνες και τις αμβλώσεις. Σύμφωνα με τη Federici, οι αλλαγές αυτές οδήγησαν τις γυναίκες σε μια “διπλή εξάρτηση: στους εργοδότες και τους άντρες” και τις μετέτρεψε σε “κοινά αγαθά (commons)”, το οποίο εξυπηρετούσε τόσο τη συσσώρευση της απλήρωτης γυναικείας εργασίας ως φυσικό πόρο, αλλά λειτουργούσε και ως αποσυμφόρηση της βίας που δέχονταν οι άντρες από την αστική τάξη και ως αντιστάθμιση της χαμένης κοινής γης, ως “το βασικό μέσο αναπαραγωγής τους και ένα

11 Οι θέσεις εργασίας στη συντήρηση του στρατού αποτελούσαν μια επιλογή για τις γυναίκες που τους προσέφερε περισσότερη οικονομική ανεξαρτησία και μια εναλλακτική πέραν του γάμου ή της παραμονής στο πατρικό σπίτι.

κοινό αγαθό, το οποίο οποιοσδήποτε μπορούσε να ιδιοποιηθεί και να χρησιμοποιήσει κατά το δοκούν” (2004:97).

Μια παρόμοια σχέση εντοπίζει η Federici και μεταξύ των λευκών αντρών και γυναικών της εργατικής τάξης της Ευρώπης με τους μαύρους και ιθαγενείς δούλους των αποικιών. Σύμφωνα με την ίδια, “η δουλεία (όπως και το κυνήγι μαγισσών) ήταν ένα μεγάλο πεδίο πειραματισμών μεθόδων ελέγχου της εργασίας, που αργότερα εισήχθη στην Ευρώπη” και “επηρέαζε τους μισθούς και τη νομική υπόσταση των εργατών” (Federici, 2004:105). Παράλληλα, “όπως ο σεξισμός, έτσι και ο ρατσισμός έπρεπε να νομοθετηθεί και να επιβληθεί” (Federici, 2004:108), το οποίο επετεύχθει στις αποικίες με την απαγόρευση των σχέσεων μεταξύ λευκών γυναικών και δούλων, τη θεσμοθέτηση της δουλείας, την “κληρονομική κατάσταση των δούλων”, “το δικαίωμα των κυρίων των δούλων να χτυπάνε και να σκοτώνουν τους σκλάβους τους” (Federici, 2004:107) και την ποινικοποίηση της μαγείας που λειτουργούσε ως σημείο αναφοράς ανταλλαγής γνώσεων, μεταξύ των γυναικών κυρίως, λευκών, ιθαγενών και μαύρων, που βοηθούσαν στην αναπαραγωγική και παραγωγική ανεξαρτησία τους. Βλέπουμε, λοιπόν, το σημαντικό ρόλο της παραγωγής των κοινωνικών ανταγωνισμών στη βάση του φύλου και της φυλής για την επίτευξη της κυριαρχίας της αστικής τάξης και τη φυσικοποίηση του ανταγωνισμού.

Συνοπτικά, “η κανονιστική κοινωνία είναι μια κοινωνία στην οποία η νόρμα της πειθάρχησης και η νόρμα της ρύθμισης διασταυρώνονται κατά μήκος μια κάθετης άρθρωσης” και η οποία μέσα από τις αντίστοιχες τεχνολογίες στοχεύει στον πλήρη έλεγχο της ζωής (Foucault, 2003:253). Συμπερασματικά, παρατηρώντας τη σχέση των στοιχείων του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού γενεαλογικά και εστιάζοντας στα συστήματα εξουσίας και τις τεχνολογίες του, μπορούμε να διακρίνουμε τη διπλή συνάρθρωση του τόσο στο υλικό περιεχόμενο, όπως για παράδειγμα στη συσσώρευση του πλούτου, όσο και στην εκφραστική λειτουργία, δηλαδή στην εμπέδωση και φυσικοποίηση της ιεράρχησης της ζωής, των κοινωνικών ανταγωνισμών και της κυριαρχίας του ισχυρότερου, δηλαδή της λογικής της ελεύθερης αγοράς.

1.1.β. Η παραγωγική και δυναμική σχέση του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού με το χώρο

Κατανοώντας τη σχέση μεταξύ των στοιχείων του συναρμολογήματος, μπορούμε να προχωρήσουμε στην παραγωγική και δυναμική σχέση του με το χώρο (και το χρόνο). Όπως είδαμε, το συναρμολόγημα του φιλελευθερισμού παρήγαγε μια νέα μορφή υποκειμενικότητας, νέες μορφές διακυβέρνησης και ελέγχου των σωμάτων και των πληθυσμών, νέα οργάνωση και ιεράρχηση στη γνώση και νέα διανομή και διαχείριση του πλούτου. Για να το πετύχει αυτό, χρησιμοποίησε μια ποικιλία συνδιασμών διαφορετικών τροπικοτήτων της εξουσίας, η επιλογή των οποίων γινόταν ανάλογα με τις αντιστάσεις που συναντούσε από τις υπόλοιπες πολλαπλότητες που συνδιαμόρφωναν το χώρο. Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμη η διάκριση των τροπικοτήτων της εξουσίας από τον Allen. Αυτές μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά στις κυβερνητικότητες, τις τεχνολογίες και τους μηχανισμούς, όπως τα έχουμε προσεγγίσει μέχρι τώρα με τη φουκωική ανάλυση.

Σύμφωνα με τον Ιωάννου, “ο Allen ξεχωρίζει οκτώ τουλάχιστον διαφορετικές τροπικότητες, την κυριαρχία, την αυθεντία, την παρακίνηση, τον καταναγκασμό, τη χειραγώγηση και την αποπλάνηση, οι οποίες αποτελούν τροπικότητες της εργαλειακής εξουσίας, καθώς και τη διαπραγμάτευση και την πειθώ, τροπικότητες της συνεργατικής ή συλλογικής εξουσίας ή ισχύος” (2016:81). Η διάκριση των τροπικοτήτων έχει να κάνει με το βαθμό επιβολής στον ή συγκατάθεσης του εξουσιαζόμενου και με τις απαραίτητες αποστάσεις μεταξύ εξουσιαστή και εξουσιαζόμενου. Προφανώς, οι τροπικότητες πάντοτε εμφανίζονται σε συνδιασμούς και “το κρίσιμο σημείο εδώ είναι πως ο συγκεκριμένος κάθε φορά συνδιασμός ή η διαδοχή των τροπικοτήτων που επιστρατεύονται υπαγορεύεται, σε μεγάλο βαθμό, από τις χωρικές παραμέτρους του εξουσιαστικού εγχειρήματος” (Ιωάννου, 2016:73).

Όπως είδαμε, βασική προϋπόθεση της πρωταρχικής συσσώρευσης, αλλά και της συγκρότησης των καπιταλιστικών εθνών-κρατών, είναι η παραγωγή νέων εδαφικών σχηματισμών, παράλληλα με την παραγωγή νέων υποκειμένων, κυρίως μέσω του

καταναγκασμού, των εκτοπίσεων και των αρπαγών της γης, αλλά και μέσω της παρακίνησης, της χειραγώγησης και της αποπλάνησης, με την απόδοση προνομίων σε κάποιους έναντι κάποιων άλλων, με την επακόλουθη καλλιέργεια κοινωνικών ανταγωνισμών και αλληλοεπιτήρησης. Σε όλες τις περιόδους εντοπίζουμε την τροπικότητα της κυριαρχίας, δηλαδή την επιβολή της άρχουσας τάξης σε όλες τις μορφές και πλευρές της ζωής. Εξίσου σημαντικός είναι ο ρόλος της αυθεντίας της επιστήμης, η οποία προϋποθέτει την “ανενδοίαστη αναγνώρισή της” από τα εξουσιαζόμενα υποκείμενα αλλά και την “όσο πιο άμεση και συνεχή παρουσία του δρώντος που την ασκεί” (Ιωάννου, 2016:71), για αυτό και πολλές φορές αποτυχαίνει. Τα κενά που δημιουργούν οι υπόλοιπες τροπικότητες καλείται να καλύψει ο καταναγκασμός μέσω νομικών απαγορεύσεων και αυστηρότατων ποινών.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την εναλλαγή των τροπικοτήτων της εξουσίας στο χώρο και στο χρόνο είναι σημαντικό να εξετάσουμε τη σχέση της Πολιτικής με τον πόλεμο. Σύμφωνα με το Foucault, στο (νεο)φιλελευθερισμό “η Πολιτική είναι η συνέχεια του πολέμου με άλλα μέσα” (2003:15). Αυτή η σχέση τεκμηριώνεται τόσο ιστορικά με την έννοια ότι “οι σχέσεις εξουσίας [...] είναι ουσιαστικά αγκυρωμένες σε μια συγκεκριμένη σχέση δύναμης, η οποία εδραιώνεται μέσα στον και μέσω του πολέμου σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή”, όσο και στα κοινά μέσα, τεχνολογίες, θεσμούς και μηχανισμούς, των οποίων η λειτουργία απλώνεται πριν και πέρα από το πεδίο μάχης, στις κοινωνικές σχέσεις σε περιόδους ‘ειρήνης’. Το τελευταίο αφορά την παραγωγή της αλήθειας, των υποκειμένων, τον ιστορικό και κανονιστικό λόγο που αρθρώνεται με τη διπολική λογική των στρατοπέδων, αλλά και την εξάπλωση των θεσμών του πολέμου χωρικά και πολιτικά, και τη στρατιωτική οργάνωση που αυτή επιφέρει.

Παράλληλα, παρατηρώντας την παραγωγή του λόγου που συνοδεύει τις Πολιτικές του πολέμου, μπορούμε να εντοπίσουμε τους τρόπους που επιτυγχάνεται η κοινωνική παραγωγή στον καπιταλισμό. Για να το κάνουμε αυτό, είναι απαραίτητο να αναγνωρίσουμε την ιστορία ως μια “θεμελιωδώς 'αναχρονιστική' διαδικασία στην οποία το παρόν περιέχει στοιχεία του παρελθόντος και του μέλλοντος” (Read, 2003 από Ιωάννου, 2016:51-52), και την αλήθεια “ως μια αλήθεια που μπορεί να χρησιμοποιηθεί

μόνο από τη μαχητική της θέση, από την οπτική της αναζήτησης της νίκης και της επιβίωσης του ίδιου του υποκειμένου που μιλάει” (Foucault, 2003:52). Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμη η έννοια της ‘αξιωματικής’ των Deleuze και Guattari, για να γίνει πιο ξεκάθαρη η σχέση των μεταβολών στο χώρο που προκαλεί το συναρμολόγημα του φιλελευθερισμού, με την ταυτόχρονη επένδυση τους με νόημα και την επιθυμητική παραγωγή που τις συνοδεύει. Για τους Deleuze και Guattari, “η κοινωνική παραγωγή είναι μονάχα η ίδια η επιθυμητική παραγωγή σε καθορισμένες συνθήκες” (1987:37 μετάφραση από Ιωάννου, 2016:50), η οποία διαμορφώνει το κοινωνικό σώμα, το οποίο στη νεωτερική περίοδο αποτελεί το κεφάλαιο.

Σύμφωνα με τον Ιωάννου, η πολιτισμένη καπιταλιστική μηχανή¹² “προχωρά σε μια γενικευμένη απεδαιφικοποίηση και αποκωδίκωση των υλικών ροών («το κάθε τι στέρεο διαλύεται στον αέρα»), εκ των οποίων επιλέγονται οι (καταρχήν μη συμβατές) ροές χρηματικού πλούτου («κεφαλαίου») και ανθρώπινης ενέργειας («εργασίας») που σχετίζονται διαφορετικά από ένα μαθηματικό σχήμα, μιαν «αξιωματική» που αντικαθιστά όλους τους υφιστάμενους κώδικες ως υπέρτατη αρχή ρύθμισης της κοινωνικής λειτουργίας –που σημαίνει ότι δεν τους εξαφανίζει, αλλά ότι τους υποτάσσει” (Ιωάννου, 2016:53). Η αξιωματική αυτή, η οποία είναι “αφηρημένη, απ’ευθείας οικονομική, [...] επιχειρησιακή, ευέλικτη και πολλαπλώς υλοποιήσιμη από άποψη κοινωνικό-πολιτικών ρυθμίσεων που τη συνοδεύουν” παράγει τη νόρμα που διέπει όλες τις κοινωνικές σχέσεις στον καπιταλισμό, η οποία είναι η αντίληψη όλων των κοινωνικών σχέσεων με οικονομικούς όρους και η επακόλουθη ανάπτυξη ανταγωνισμών (Ιωάννου, 2016:53-54) . Σύμφωνα με το Foucault, ο ανταγωνισμός είναι “ένας ιστορικός στόχος της κυβερνητικής τέχνης και όχι ένα φυσικό δεδομένο, το οποίο πρέπει να είναι σεβαστό” και “ένα επίσημο παιχνίδι ανισοτήτων και όχι ένα φυσικό παιχνίδι μεταξύ ατόμων και συμπεριφορών” (2008:120). Τέλος, είναι σημαντικό να τονίσουμε πως παρά την αναγνώριση ότι στις

12 Σύμφωνα με τον Ιωάννου οι Deleuze και Guattari στο τρίτο κεφάλαιο του Αντι-Οιδίποδα συνθέτουν την “οικουμενική ιστορία” γύρω από την έννοια του “κοινωνικού σώματος” ή *socius*. Ο ίδιος παρατηρεί πως “σύμφωνα λοιπόν με τους Deleuze και Guattari, μέχρι τώρα έχουν υπάρξει (περισσότερο σε διάφορες μείξεις παρά σε καθαρή μορφή) τρεις κοινωνικές μηχανές, η πρωτόγονη εδαφική μηχανή (*socius* η γη), η βάρβαρη τυραννική μηχανή (*socius* το σώμα του τυράννου) και η πολιτισμένη καπιταλιστική μηχανή (*socius* το κεφάλαιο)” (Ιωάννου, 2016:52).

σύγχρονες κοινωνίες η κυρίαρχη σχέση εξουσίας είναι αυτή του παγκοσμιοποιημένου κεφαλαίου, το καπιταλιστικό σύστημα δε μπορεί να λειτουργήσει χωρίς την παρέμβαση του κράτους, “γιατί με την αστυνομία του και τον στρατό του, σχηματίζουν μια τεράστια επιχείρηση αντι-παραγωγής, αλλά μέσα στην ίδια την παραγωγή, και τη ρυθμίζουν” (Deleuze and Guattari, 1987:273 από Ιωάννου 2016:54).

Συμπερασματικά, το αναλυτικό σχήμα του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού και η γενεαλογική προσέγγιση του μας βοηθά “να καταλάβουμε την εξουσία στις πιο περιφερειακές τις μορφές και θεσμούς, και ειδικά στα σημεία όπου η εξουσία παραβιάζει τους κανόνες του δικαίου, οι οποίοι την οργανώνουν και την ορίζουν, υπερβαίνει αυτούς τους κανόνες και επενδύεται στους θεσμούς, ενσωματώνεται σε τεχνικές και αποκτάει τα υλικά μέσα να επέμβει, συχνά με βίαιους τρόπους” (Foucault, 2003:27-28). Εξετάζοντας την εποχή των περιφράξεων και την εποχή της συγκρότησης των εθνών κρατών, παρατηρούμε πώς το κράτος, ο καπιταλισμός, ο ανθρωπισμός, η πατριαρχία και ο ρατσισμός διαπλέκονται στο σημείο που “οι προθέσεις της εξουσίας [...] επενδύονται ολοκληρωτικά σε πραγματικές και αποτελεσματικές πρακτικές [...], στο σημείο που σχετίζεται ευθέως και άμεσα [...] με το πεδίο εφαρμογής της [...], τους χώρους που εμφυτεύει τον εαυτό της και παράγει πραγματικά αποτελέσματα” (Foucault, 2003:28).

1.2. Η θεσμοποίηση των σχέσεων ανθρώπων και ζώων στην επικράτεια του ελληνικού κράτους και η σχέση της με την κυριαρχία του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε μια εντατική αναδιαμόρφωση του χώρου στην πόλη της Αθήνας: δημόσια έργα, εκτοπίσεις πληθυσμών λόγω της αύξησης των ενοικίων και της ‘αναβάθμισης’ του κέντρου, περιφράξεις και ιδιωτικοποιήσεις του δημόσιου χώρου, αύξηση της αστυνομικής παρουσίας και καταστολής, μετατροπή κάθε πλευράς της ζωής σε τουριστικό προϊόν. Πώς μπορούμε να διαβάσουμε αυτές τις αλλαγές

παράλληλα με τις εξελίξεις στις σχέσεις ανθρώπων και ζώων στην πόλη που φιλοδοξεί να φέρει ο καινούριος νόμος 4830/2019;

Σύμφωνα με τη Federici, “η επιστροφή των πιο βίαιων πλευρών της ‘πρωταρχικής συσσώρευσης’ συνοδεύουν κάθε φάση της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, συμπεριλαμβανομένης και της παρούσας, καταδεικνύοντας ότι η συνεχής εκδίωξη των αγροτών από τη γη, ο πόλεμος και η λεηλασία, και η υποτίμηση των γυναικών είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ύπαρξη του καπιταλισμού σε όλες τις στιγμές” (2004:12-13). Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε στις προϋποθέσεις αυτές, τις φυλετικές ιεραρχήσεις, τη συνεχή εμπορευματοποίηση πλευρών της ζωής που δεν άνηκαν μέχρι τώρα στη σφαίρα της οικονομίας και τον επαναπροσδιορισμό των κατηγοριών άνθρωπος και ζώο και την επακόλουθη ενίσχυση της διπολικής τους σχέσης.

Σε αυτό το υποκεφάλαιο, θα εξετάσουμε τη σχέση της πρόσφατης θεσμοποίησης των σχέσεων ανθρώπων και ζώων στην επικράτεια του ελληνικού κράτους με την εξάπλωση της κυριαρχίας του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού. Αυτό θα το προσπαθήσουμε, παρατηρώντας τους μηχανισμούς και τις τροπικότητες της εξουσίας στις πολιτικές διαχείρισης των αδέσποτων ζώων¹³, όπως αυτές διαφαίνονται στο λόγο του νόμου 4830/2019 και των φορέων εποπτείας εφαρμογής του, ως “κινήσεις εδαφικοποίησης, αιχμαλώτισης, κωδίκωσης” των σχέσεων ανθρώπων και ζώων. Οι κινήσεις αυτές, σύμφωνα με την ντελεξιανή οντολογία, γίνονται “προκειμένου να κατασκευάσει στρώματα, να μορφοποιήσει την ύλη, να καλύψει τις εντατικότητες¹⁴ κάτω από εκτατικές δομές¹⁵, να ιχνογραφήσει εδαφικότητες” (Ιωάννου, 2016:37). Επομένως,

13 Το ενδιαφέρον εστιάζεται στις αδέσποτες γάτες, οι οποίες αποτελούν συνολικά τα υποκείμενα της παρούσας έρευνας

14 Σύμφωνα με τον Ιωάννου στη ντελεξιανή οντολογία, “Το εντατικό αναφέρεται στις μορφογενετικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα εκτός ισορροπίας και παράγουν σταθερά συστήματα (δηλ. το υπαρκτό). Μια διαδικασία παρουσιάζει εντατικές ιδιότητες: (α) όταν κάποιες παράμετροι ελέγχου δεν μπορούν να αλλάξουν πέρα από ένα κρίσιμο κατώφλι (τη ‘γραμμή φυγής’) χωρίς να επέλθει κάποιου τύπου ειδολογική αλλαγή (ένα ‘γίγνεσθαι’) στο σύστημα και (β) όταν μπορεί να δικτυωθεί σε ‘συνεκτικότητες’ (consistencias) δηλαδή συνομαδώσεις στοιχείων που, διατηρώντας την ετερογένειά τους, επιτρέπουν την ανάδυση συστηματικής συμπεριφοράς” (2016:11).

15 “Το υπαρκτό αφορά τον ‘πραγματοποιημένο’ κόσμο που χαρακτηρίζεται από εκτατικές (extensive – εγγενώς διαιρετές) ιδιότητες, όπως το μήκος, ο όγκος, η ποσότητα ενέργειας’ πρόκειται για ‘διαστρωματωμένα συστήματα’, σταθερά και σε κατάσταση ισορροπίας. Δεν αναφέρεται μόνο στο γεωλογικό πεδίο, αλλά και στο βιολογικό, το γλωσσολογικό και το κοινωνικό, γιατί αποδεικνύεται πως η ίδια «αφηρημένη μηχανή» (που σχηματικά επιτελεί δύο διαδοχικές λειτουργίες, ταξινόμηση και

παράλληλα θα παρατηρήσουμε τη σχέση των πολιτικών διαχείρισης των αδέσποτων ζώων με την αναδιάρθρωση του δημόσιου χώρου και την ανάδυση καθεστώτων αλήθειας, τα οποία φυσικοποιούν την ανάγκη για έλεγχο και ασφάλεια.

Θα ξεκινήσουμε προσεγγίζοντας με μια μετανθρωπιστική ματιά τους ορισμούς του νόμου 4830/2019 που φαίνεται να αφορούν τις γάτες. Σύμφωνα με τις Brighenti και Ravoni, “οι τυπικές κατηγοριοποιήσεις των ζώων εμπεριέχουν τα μοτίβα διάδρασης ανθρώπων-ζώων” (2018:578). Έτσι, και ο νόμος δεν αναφέρεται στις γάτες σύμφωνα με κάποια ‘φυσικά’ χαρακτηριστικά του είδους, αλλά τις τοποθετεί κάτω από τον ορισμό του ζώου συντροφιάς, στο οποίο περιλαμβάνεται “κάθε ζώο που συντηρείται ή προορίζεται να συντηρηθεί από τον άνθρωπο, κυρίως μέσα στην οικία του, για λόγους ζωοφιλίας” (νόμος 4830/2019, άρθρο 2, παράγραφος 3). Τα ζώα συντροφιάς χωρίζονται σε αδέσποτα και δεσποζόμενα, με ειδοποιό διαφορά μεταξύ τους την ύπαρξη ιδιοκτήτη. Οι γάτες που ζουν μόνιμα ή περιστασιακά στο δημόσιο χώρο προσεγγίζονται είτε ως εν δυνάμει δεσποζόμενα άτομα ή ως πληθυσμοί, μιας και μέρος του σκοπού του νόμου είναι “η θέσπιση σαφούς και συνεκτικού κανονιστικού πλαισίου για τη διαχείριση των αδέσποτων ζώων συντροφιάς και στρατηγικής για τη δραστική μείωση του αριθμού τους μέσω προγραμμάτων υιοθεσίας, με απαρέγκλιτη τήρηση των κανόνων ευζωίας¹⁶ των ζώων” (νόμος 4830/2019, άρθρο 1). Στην πρώτη περίπτωση, βλέπουμε “μια από τις πρώτες επιπτώσεις της εξουσίας”, η οποία “επιτρέπει στα σώματα, τις κινήσεις, τους λόγους και τις επιθυμίες να αναγνωρίζονται και να κατασκευάζονται ως κάτι ατομικό” (Foucault, 2003:29). Στη δεύτερη, βλέπουμε τον έλεγχο της εξουσίας στη “ζωή και τις βιολογικές διαδικασίες” με σκοπό να εξασφαλιστεί “ότι θα υπάγονται σε συγκεκριμένους κανόνες” (Foucault, 2003:247)

Βασικό εργαλείο στη διαχείριση των αδέσποτων είναι το Εθνικό Μητρώο Ζώων Συντροφιάς και η Πανελλήνια Πλατφόρμα Υιοθεσίας Αδέσποτων Ζώων Συντροφιάς, στην οποία είναι υποχρεωτικό να καταγράφεται κάθε αδέσποτο ζώο “με το όνομά του, τη φωτογραφία του, την αναλυτική περιγραφή του, τον αριθμό ταυτοποίησης (microchip),

στερεοποίηση) παράγει τις διαστρωματώσεις σε όλα αυτά τα πεδία” (Ιωάννου, 2016:11).

16 Η ευζωία ορίζεται ως “η καλή φυσική και ψυχική κατάσταση του ζώου σε σχέση με τις συνθήκες στις οποίες διαβίει και πεθαίνει” (νόμος 4830/2019, άρθρο 2, παράγραφος 2) και στηρίζεται στο μοντέλο των ‘πέντε ελευθεριών’.

την ηλικία του, το φύλο του, τα στοιχεία του υπευθύνου του δήμου ή του φιλοζωικού σωματείου ή οργάνωσης μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ή του καταφυγίου που μεριμνά για την υιοθεσία του ή του αναδόχου, εφόσον ο ανάδοχος το επιθυμεί, τους συνδέσμους σε άλλες ιστοσελίδες ή δημόσιες σελίδες σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης με επιπλέον στοιχεία για το συγκεκριμένο ζώο και λοιπές πληροφορίες” (νόμος 4830/2019, άρθρο 7, παράγραφος 1). Ως αρμόδιες αρχές “για τη φροντίδα, την περισυλλογή και τη διαχείριση των αδέσποτων ζώων συντροφιάς” (νόμος 4830/2019, άρθρο 3, παράγραφος 2) ορίζονται οι δήμοι και χρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα ΑΡΓΟΣ. Ενώ αρμόδια αρχή για “την εποπτεία της εφαρμογής των επιχειρησιακών προγραμμάτων περισυλλογής και διαχείρισης των αδέσποτων ζώων συντροφιάς, καθώς και πρόληψης δημιουργίας νέων αδέσποτων ζώων που εκπονούν οι δήμοι” ορίζεται το Τμήμα Προστασίας Ζώων Συντροφιάς της Διεύθυνσης Οργάνωσης και Λειτουργίας Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Υπουργείου Εσωτερικών. Το τμήμα αυτό υπάγεται στη νεοσύστατη (05/08/2022) Ειδική Γραμματεία Προστασίας των Ζώων Συντροφιάς και ταυτόχρονα του “ανατίθενται και ο συντονισμός και η ευθύνη για τη γενικότερη πρόοδο στο θέμα της αντιμετώπισης των αδέσποτων ζώων συντροφιάς από τους δήμους” (νόμος 4830/2019, άρθρο 3, παράγραφος 3).

1.2.α. Βιοπολιτική και Πολιτικές Πειθάρχησης Δαιμονοποίησης του Δημόσιου Χώρου

Εστιάζοντας στη βιοπολιτική διαχείριση των αδέσποτων πληθυσμών και το λόγο γύρω από αυτές, μπορούμε να παρατηρήσουμε τη σχέση του ανθρωπισμού με την κωδίκωση του δημόσιου χώρου και τους αποκλεισμούς από αυτόν. Σύμφωνα με τον Palmer οι βιοπολιτικές, τις οποίες ονομάζει εξωτερικές πρακτικές εξουσίας, περιλαμβάνουν “πρακτικές οι οποίες επηρεάζουν τα εξωτερικά σώματα και/ή τις συνθήκες των ζώων, όπως ο εγκλεισμός, η απομόνωση από τα άλλα μέλη του είδους, η στέρωση και άλλοι σωματικοί ακρωτηριασμοί διαφόρων ειδών, φυσική τιμωρία, έξωση από το περιβάλλον τους και ποικίλες χρήσεις του χώρου και της ύπαρξης στο χώρο” (2016:125-126). Ο νόμος ενώ αναφέρεται στην καλή ψυχική κατάσταση των ζώων, δε

λαμβάνει υπόψη του το ρόλο που παίζουν σε αυτή οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ τους και με άλλα είδη, ή οι σχέσεις τους με το δημόσιο χώρο, προωθώντας την υιοθεσία τους και φυσικοποιώντας τον εγκλεισμό τους σε ένα σπίτι. Σύμφωνα με τις Blue και Rock, “είναι κοινός τόπος να υποθέτουμε ότι το δημόσιο (publics) είναι αποκλειστικά ανθρώπινο, και ότι το δημόσιο προκύπτει από τη μοναδικά ανθρώπινη δυνατότητα για συμβολική επικοινωνία” (2014:504). Επομένως, βλέπουμε τις ανθρωπιστικές καταβολές του νόμου, οι οποίες επηρεάζουν τη βιοπολιτική διαχείριση των σωμάτων των γατιών που ζούνε εκτός σπιτιού, αποκρύπτωντας “την στοιχειώδη δύναμη αυτών των οντοτήτων, πρακτικών και σχέσεων που συνδέονται με τη ζωικότητα” (Blue and Rock, 2014:515) στη συγκρότηση του δημόσιου χώρου.

Η ζωικότητα δεν αφορά μόνο όσα χαρακτηρίζονται ως ζώα, αλλά οποιοδήποτε χαρακτηριστικό αποδίδεται στην έλλειψη της δυνατότητας του λόγου. Σύμφωνα με την ανθρωπιστική προσέγγιση του δημόσιου, η δυνατότητα αυτή θεωρείται προϋπόθεση συμμετοχής στη συγκρότηση του, και επομένως εννοείται “μια συγκεκριμένη όψη της πολιτικής υποκειμενικότητας, η οποία τείνει να εξαλείφει την κοινωνική διαφορά” (Blue and Rock, 2014:516). Με αυτό τον τρόπο, δεν αποκλείονται μόνο τα ζώα από το δημόσιο, αλλά και όσοι άνθρωποι δεν μπορούν να εκφράσουν το λόγο τους, λόγω της υπονομιακής τους θέσης στο σύστημα των κοινωνικών ιεραρχήσεων και έτσι στερούνται “τη δυνατότητα να προκαλέσουν και να αλλάξουν τις υπάρχουσες κοινωνικές διατάξεις” (Blue and Rock, 2014:506-507). Ταυτόχρονα, αποκλείονται και όλες οι εκφράσεις αντιπαράθεσης με τις τελευταίες που δεν εμπίπτουν στο πεδίο του λόγου. Η αορατοποίηση της ζωϊκότητας στη συγκρότηση του δημοσίου προωθείται από την αντίληψη πως “οι δημόσιοι σχηματισμοί προκύπτουν σε ειδικά μέρη καθορισμένα για πολιτικούς σκοπούς και λόγω της εξειδικευμένης ανθρώπινης δυνατότητας στη γλώσσα” (Blue and Rock, 2014:512) και αποκρύπτει το γεγονός πως “όλα τα δημόσια είναι σαρκικά, συν-αισθηματικά, ενσώματα και αποτελούμενα από ζωικές σχέσεις από το ξεκίνημα τους” (Blue and Rock, 2014:516). Η αορατοποίηση έχει ως αποτέλεσμα τη

φυσικοποίηση του εκτοπισμού από το δημόσιο χώρο, των πρακτικών, των σωμάτων και των εκφράσεων που δεν εμπίπτουν στην κατηγορία του λόγου, ως “ύλη εκτός τόπου”¹⁷.

Μέσα από τον εκτοπισμό συγκεκριμένων σωμάτων από το δημόσιο χώρο, παρατηρούμε την έμμεση απαγόρευση ανάπτυξης κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων σε αυτόν, οι οποίες στέκονται ως εμπόδιο στην εντατικοποιημένη εμπορευματοποίηση του. Σύμφωνα με τον Ιωάννου, στη σύγχρονη μορφή του καπιταλισμού, “η υπεραξία γίνεται μηχανική, και το χωρικό πλαίσιο (του) επεκτείνεται σε όλη την κοινωνία” [...] “μέσω μιας περίπλοκης ποιοτικής διαδικασίας που εμπλέκει όλα τα σημειωτικά συστήματα” (Ιωάννου, 2016:58-59). Στην πόλη της Αθήνας, αυτό γίνεται εμφανές με την τουριστικοποίηση κάθε σπιθαμής δημόσιου χώρου και των κοινωνικών σχέσεων που εμπεριέχει. Ένα πρόσφατο παράδειγμα είναι η διοργάνωση του Athens City Festival, το Μάιο του 2023, με τη συνεργασία της Εταιρείας Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής του Δήμου Αθηναίων, το οποίο περιλαμβάνει 200 εκδηλώσεις σε πάρκα, δρόμους και πλατείες, εκτός του μέχρι τώρα μοναδικού τουριστικού κέντρου.

Η νομιμοποίηση της εκκένωσης του δημόσιου χώρου από ότι δεν συντάσσεται στην εμπορευματοποίηση του, επιτυγχάνεται μέσω της δαιμονοποίησης του, η οποία στηρίζεται σε ένα καθεστώς αλήθειας. Το καθεστώς αυτό “χαρακτηρίζεται από την άρθρωση ενός συγκεκριμένου τύπου του λόγου και μια σειρά πρακτικών, που από τη μια ο λόγος συνιστά αυτές τις πρακτικές ως ένα δεσμευμένο σύνολο μέσω μιας κατανοητής σύνδεσης, και από την άλλη νομοθετεί και μπορεί να νομοθετήσει πάνω σε αυτές με όρους αλήθειας και ψεύδους” (Foucault, 2008:18). Στην περίπτωση των αδέσποτων γατιών, οι πολιτικές απομάκρυνσης τους από το δημόσιο χώρο στηρίζονται στο καθεστώς αλήθειας της επικινδυνότητας της πόλης για τις εξατομικευμένες ζωϊκές υπάρξεις. Αν και αποτελεί ένα πραγματικό πρόβλημα για τη ζωή των ζώων στην πόλη η ανθρωποκεντρική διαμόρφωση του χώρου και οι συχνές απόπειρες δηλητηριασμού τους, δε συνιστούν παράλαυτα τις μοναδικές επαφές τους στο δημόσιο χώρο¹⁸. Ταυτόχρονα με αυτές, υπάρχουν οι επαφές με ανθρώπους που τις φροντίζουν, και με άλλες γάτες με τις οποίες

17 Η Mary Douglas στο Purity and Danger χρησιμοποιεί τον όρο “ύλη εκτός τόπου” για να προσεγγίσει την έννοια της βρωμιάς. Σύμφωνα με την ίδια, ο όρος αυτός “συνεπάγεται δύο καταστάσεις: ένα σύνολο ταξινομημένων σχέσεων και μια παραβίαση αυτής της τάξης” (1984:36-37).

18 Με αυτές θα ασχοληθούμε εκτενέστερα στο δεύτερο κεφάλαιο

συμβιώνουν, δημιουργώντας πολυειδικές κοινότητες, τις οποίες θα ονομάσουμε γατοκοινότητες. Σύμφωνα με τη Holmberg, “το συλλογικό, σε αυτή την περίπτωση η γατοαποικία (γατοκοινότητα), είναι μια ανωμαλία σύμφωνα με το νόμο, την οποία οι επιθεωρητές (του) βρίσκονται εκεί για να την επιβάλλουν” (2015:63) ως τέτοια. Η απόκρυψη των θετικά φορτισμένων συλλογικών σχέσεων στο δημόσιο χώρο και ο υπερτονισμός της επικινδυνότητας του, λόγω των αρνητικά φορτισμένων απρόβλεπτων επαφών μεταξύ ανθρώπων και ζώων, αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης βιοπολιτικής του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού.

Σύμφωνα με το Foucault, “δεν υπάρχει φιλελευθερισμός χωρίς μια κουλτούρα κινδύνου” (2008:67), η οποία επιτρέπει την ανάδυση “μιας ποιοτικά καινούριας μορφής βιοπολιτικής-της ασφάλειας, για να κυβερνήσει τη ζωή μέσω της αλληλεπίδρασης της ελευθερίας και του κινδύνου” (Grove, 2013:25). Ας θυμηθούμε πως η ίδια η ευζωία των ζώων στο νόμο 4830/2019 ορίζεται με βάση τις αρχές των πέντε ελευθεριών από φυσικούς και ανθρωπογενείς κινδύνους. Η διαρκής απειλή του κινδύνου είναι χαρακτηριστικό της μορφής του σύγχρονου πολέμου, ο οποίος είναι ένα “συνεχές, αποστασιοποιημένο γεγονός, χωρίς γεωγραφικά όρια” (Graham, 2006:251). Η μορφή αυτή του πολέμου αντικαθιστά “τα δυαδικά τοπία” του πολέμου και της ειρήνης με “συνεχείς χωρο-χρόνους, οι οποίοι κυριαρχούνται από λόγους περί ‘ασφάλειας’, οι οποίοι εμποτίζουν και στρατιωτικοποιούν μέχρι και τις μικροσκοπικότερες λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής στην πόλη” (Graham, 2006:251).

Πέρα από τις επιπτώσεις που έχει το δόγμα της ασφάλειας και η στρατιωτικοποίηση στις υλικές υποδομές της πόλης, “η επιθυμία για ικανότητα ελέγχου διατρέχει τις υποκειμενικότητες της νεωτερικότητας, μετατρέποντας σε εχθρό ό,τι του ξεφεύγει ή και ξεδιάντροπα τον προκαλεί” (Χαλκιά, 2019:317). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα “την επέκταση των διαδικασιών ελέγχου, περιορισμού και καταναγκασμού” (Foucault, 2008:67) τόσο μέσω της ενίσχυσης των στρατιωτικών και αστυνομικών θεσμών, όσο και διαμέσου των υποκειμένων, με τη δημιουργία πειθήνιων σωμάτων που συμμορφώνονται στους μηχανισμούς και τις τεχνολογίες ελέγχου. Σύμφωνα με την παράγραφο 6 του άρθρου 3, “αρμόδια όργανα ελέγχου και βεβαίωσης των παραβάσεων του άρθρου 35

είναι οι υπάλληλοι της Ελληνικής Αστυνομίας, της Δημοτικής Αστυνομίας, της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας, της Διυπηρεσιακής Μονάδας Ελέγχου Αγοράς του ν. 4712/2020 (Α' 146), της Δασικής Υπηρεσίας, των τελωνειακών αρχών, του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής, των αρμοδίων υπηρεσιών των δήμων, του Υπουργείου Εσωτερικών, καθώς και οι ιδιωτικοί φύλακες θήρας των αναγνωρισμένων από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας κυνηγετικών οργανώσεων". Ταυτόχρονα, ο νόμος εγκαλεί κάθε ιδιοκτήτη να είναι υπεύθυνος στις υποχρεώσεις του απέναντι στα ζώα συντροφιάς, με τρόπο που το ζήτημα της ευζωίας των άλλων ζώων αναδεικνύεται ως ατομική ευθύνη. Οι υποχρεώσεις αυτές φαίνεται να εφάπτονται με τις υποχρεώσεις του απέναντι στο κράτος, μιας και το μεγαλύτερο μέρος τους αποτελεί η υπακοή στις τεχνοπολιτικές¹⁹ της καταγραφής. Στα άρθρα του νόμου 4830/2019 σχετικά με τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις βλέπουμε "τη συνεχή ανταλλαγή ή αντιπαράθεση μεταξύ των μηχανικών της πειθάρχησης και της αρχής του δικαίου" (Foucault, 2003:39). Ανάμεσα στις ποινικά κολάσιμες πράξεις, πέρα από τις διάφορες μορφές κακοποίησης και φόνου των μη ανθρώπινων ζώων, περιλαμβάνεται και η αφαίρεση του μέσου σήμανσης, ενώ στο άρθρο 12 προβλέπεται η δυνατότητα των Δήμων "να παρέχουν κίνητρα, προκειμένου να ενθαρρύνουν τη σήμανση και καταχώριση στο ΕΜΖΣ των σκύλων και των γατών".

Στην περίπτωση που οι παραπάνω τροπικότητες δε λειτουργήσουν συμμορφωτικά, υπάρχει η απειλή των υψηλών διοικητικών προστίμων. Ενδιαφέρον έχει η κοστολόγηση των παραβάσεων, σύμφωνα με την οποία φαίνεται να έχει μεγαλύτερη αξία η οποιαδήποτε παράβαση σήμανσης ή καταχώρισης, ακόμα και οι παραβάσεις παράνομου εμπορίου, ασχέτως συνθηκών ευζωίας, από τις παραβάσεις που αφορούν τις συνθήκες ευζωίας του οικόσιτου ζώου. Σύμφωνα με αυτή την παρατήρηση, διαφαίνεται η χρησιμότητα του νόμου, όχι μόνο για τον έλεγχο των σωμάτων και των πληθυσμών, αλλά

19 Σύμφωνα με τη Johnston, "η τεχνοπολιτική θεωρία ξεκίνησε ως μία μέθοδος για να αναλυθούν κριτικά τα ιμπεριαλιστικά ή εθνικιστικά συγκείμενα από τα οποία αναδύονται οι τεχνολογίες διακυβέρνησης (Folkers, 2017; Mitchell, 2002)". Η ίδια υποστηρίζει πώς "αυτό το θεωρητικό πλαίσιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξερευνηθούν κριτικά οι σχέσεις ανθρώπου-περιβάλλοντος, αναλύοντας πώς οι τεχνολογίες κατηγοριοποίησης/ταξινόμησης και μέτρησης ανακύπτουν από πολιτικές ατζέντες (Gabrys, 2014)" (2021:8).

και του ίδιου του εμπορίου και ο οικονομικός χαρακτήρας του. Σε αυτό το σημείο είναι δύσκολο να μη σχολιάσουμε πώς παρά τις δηλώσεις της Γραμματείας πως “ο νόμος είναι για όλους”²⁰, η εξαγοράσιμη ποινή φυλάκισης και τα υψηλά πρόστιμα, μάλλον πλήττουν περισσότερο τα φτωχότερα στρώματα, μιας και μπορεί να οδηγήσουν στον εγκλεισμό τους ή στην οικονομική τους εξόντωση.

Η Γραμματεία παροτρύνει οποιοδήποτε πολίτη διαπιστώσει κάποια σχετική παράβαση να καλέσει στη νεοσύστατη (04/10/2022) Εθνική Γραμμή Καταγγελιών²¹, η οποία λειτουργεί από το Τμήμα Προστασίας Ζώων της Διεύθυνσης Γενικής Αστυνόμευσης του Αρχηγείου ΕΛ.ΑΣ, δηλώνοντας πώς “αυτό που θέλουμε είναι την τιμωρία όσων καταπατούν το νόμο”. Εδώ αναδύεται, ξανά, ένα καθεστώς αλήθειας, το οποίο μετατρέπει τον ανεύθυνο πολίτη σε εγκληματία. Το καθεστώς αλήθειας δεν αποτελεί μια “ψευδαίσθηση”, αλλά αντλεί τη νομιμότητα του από την επιλεκτική σύνδεση “πραγματικών πρακτικών”, με τρόπο που “κάνει κάτι το οποίο δεν υπάρχει, ικανό να γίνει κάτι” (Foucault, 2008:19). Στο πρόσωπο του εγκληματία, το συναρμολόγημα του φιλελευθερισμού νομιμοποιεί την εδαφικοποίηση του σε ένα ακόμα κοινωνικό πεδίο, και φυσικοποιεί την ανάγκη για ασφάλεια. Ξανά, χρησιμοποιεί ένα συνδιασμό τροπικοτήτων, την αυθεντία των επιστημών που μελετούν τη σχέση των ανθρώπων με τα ζώα, τη χειραγώγηση του θυμικού όσων συναισθάνονται τον πόνο των κακοποιημένων ζώων, την προτροπή στην εμπλοκή της αστυνομίας στα ζητήματα κακοποίησης ζώων, τον εξαναγκασμό μέσω της απειλής των προστίμων.

Βλέπουμε, λοιπόν, πως οι υπάρχουσες σχέσεις εξουσίας μεταξύ ανθρώπων και ζώων “γίνονται (εκτός από) οικονομικά επικερδείς και πολιτικά χρήσιμες” (Foucault, 2003:32): κάτω από τις υπαρκτές σχέσεις εξουσίας μεταξύ ανθρώπων και ζώων, το συναρμολόγημα του φιλελευθερισμού καλύπτει την προσπάθεια εξάπλωσης της κυριαρχίας του. Ο λόγος που αναπαράγεται τα τελευταία χρόνια στα ΜΜΕ σχετικά με την κακοποίηση των ζώων, από δημοσιογράφους, ειδικούς ψυχικής υγείας, υπουργούς και αστυνομικούς, τοποθετεί το ζήτημα στο ατομικό προφίλ του κάθε κακοποιητή,

20 Ανάρτηση στη σελίδα της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας των Ζώων Συντροφιάς στο Facebook 5/8/2022

21 Η οποία είναι με χρέωση

ψυχολογικοποιώντας τα κίνητρα της βίας που ασκείται από συγκεκριμένα ανθρώπινα άτομα προς τα απροστάτευτα ζώα²² και την έλλειψη πολιτισμού και ανθρωπιάς²³. Σύμφωνα με τη Χαλκιά, “οι άνθρωποι βρισκόμαστε ενσωματωμένοι σε κοινωνικές πρακτικές, λόγους και συναισθήματα που θωρακίζουν και αναπαράγουν ορισμένες ιεραρχίες” (2019:311). Οι ιεραρχίες αυτές βασίζονται στη διπολική κατανόηση του κόσμου, την προέλευση της οποίας στην παρούσα έρευνα την εντοπίζουμε τουλάχιστον από την εποχή των περιφράξεων, και στη διάκριση του λόγου από το σώμα. Όπως αναφέρει η Χαλκιά, “η άρρητη προϋπόθεση που διαμορφώνει και υποστηλώνει την ανθρώπινη ζωή είναι η ουσιοκρατική ιεράρχηση των όντων η οποία τοποθετεί τα ανθρώπινα ζώα στην ανώτατη βαθμίδα” (2019:311-312). Παράλληλα, “οι πολιτισμικές ιδέες και πρακτικές σχετικά με τα μη ανθρώπινα ζώα δεν είναι επουσιώδεις σε σχέση με τους μηχανισμούς των ρατσιστικών, αποικιοκρατικών και πατριαρχικών συστημάτων καταπίεσης” (McWeeny, 2014:271).

Φαίνεται, λοιπόν, απαραίτητο να εξετάσουμε την κακοποίηση των ζώων εντός του πλέγματος των κοινωνικών ιεραρχήσεων και καταπίεσεων. Σύμφωνα με τη McWeeny, “το γεγονός ότι είμαστε προσδεμένες στα μη ανθρώπινα ζώα μέσω των καταναλωτικών μας πρακτικών μας βοηθά να οραματιστούμε μια πολιτική για τον 21ο αιώνα όπου η παγκοσμιοποίηση ενώνει τις περισσότερες από εμάς στην εκμετάλλευση των άλλων με τρόπο που δεν επιλέγουμε συνειδητά και μπορεί να μην έχουμε καν επίγνωση αυτού” (2014:271). Επομένως, κάποιες φυσικοποιημένες μορφές εκμετάλλευσης και κακοποίησης των ζώων δεν γίνονται κατανοητές ως τέτοιες και αορατοποιούν τις συνέχειες που έχουν με άλλες μορφές κακοποίησης που ποινικοποιούνται και διώκονται. Βέβαια ακόμα και στη περίπτωση των δευτέρων, βλέπουμε την αδυναμία των στρατηγικών ευζωίας που ακολουθεί το νομικό πλαίσιο να προστατέψει τα ζώα, λόγω

22 <https://www.iefimerida.gr/news/284306/i-kakopoiisi-zoon-syndeetai-me-tin-kakopoiisi-anthropon>

23 Ο υπουργός προστασίας του πολίτη, Τάκης Θεοδωρικάκος, δήλωσε στο ραδιοφωνικό σταθμό pargarolitika fm στις 23/2/2022: “Πρέπει να μπει τέλος στην κακοποίηση των ζώων. Απαντες να φροντίζουν τα ζώα. Είναι θέμα πολιτισμού και ανθρωπιάς”<p>Πηγή: iefimerida.gr - Theodorikakos: 29 συλλήψεις σε έναν μήνα και 92 δικογραφίες για κακοποίηση ζώων - iefimerida.gr</p>

“της ανικανότητας του να διαχειριστεί ζωϊκά πλήθη-φαίνεται ικανό να παρέχει μόνο στατιστικά όρια και μέσους όρους με ‘αποδεκτά’ επίπεδα (βίας, πόνου κτλ)” (Brighetti and Pavoni, 2018:579). Έτσι, δημιουργείται μια ιεράρχηση των ζωϊκών σωμάτων με βάση την αναγνώριση ή όχι της βίας που υφίστανται ως κακοποίηση, η οποία διαπλέκεται με την ιεράρχηση των ανθρώπινων σωμάτων.

Ο κοινός μηχανισμός που επιτρέπει αυτή την ιεράρχηση είναι η ορατοποίηση/αορατοποίηση. Ενώ πληθαίνουν οι ειδήσεις για κακοποιήσεις ζώων συντροφιάς, “η διαδικασία της εμπορευματοποίησης των ζώων της φάρμας ολοένα και περισσότερο περιλαμβάνει την κατάτμηση των βιομηχανιών [...], η οποία συμβάλει στην κυριολεκτική και μεταφορική απόσταση των καταναλωτών από αυτές τις διαδικασίες παραγωγής της τροφής και θεμελιωδώς επηρεάζει την (α)ορατότητα της βίας” (Pachirat, 2011 από Gillespie, 2017:10). Με τον ίδιο τρόπο, αναγνωρίζονται δικαιώματα σε ένα “ορισμένο τμήμα κουήρ ατόμων, κυρίως λευκών, μεσοαστών, ομοφυλόφιλων ανδρών αλλά και γυναικών, τα οποία είναι αναγνωρισμένα κατ’ εξαίρεση, αφού διαχωρίζονται από εκείνα των οποίων η ζωή δεν συμμορφώνεται με την ετεροκανονικότητα και τα οποία δεν ενσωματώνονται στα φιλελεύθερα καθεστώτα των δικαιωμάτων και της αναπαράστασης/ορατότητας” (Γιαννακόπουλος, 2020:67-68). Η κατοχύρωση του νομικού δικαιώματος διεκδίκησης “μιας ζωής άξιας να βιωθεί”, φαίνεται να συνδέεται με τη χρησιμότητα που έχει αυτή η ζωή για τη διατήρηση της τάξης πραγμάτων των κοινωνικών ιεραρχήσεων, πέραν της δεδομένης ταξικής ιεραρχίας. Σύμφωνα με την Καραστάθη, “όσοι αντιμετωπίζουν διακρίσεις στη βάση αυτού που συλλαμβάνεται ως πολλαπλές ξεχωριστές κατηγορίες αφήνονται στο υπόγειο, κυρίως επειδή η διασταύρωση αυτών των κατηγοριών είναι μια τοποθεσία κοινωνικής αορατότητας, στην οποία απορρίπτεται η νομική επανόρθωση” (2016:51). Το υπόγειο είναι ένα σχήμα που χρησιμοποιεί η Crenshaw (1989), για να περιγράψει τον τρόπο που διανέμονται τα προνόμια μεταξύ των καταπιεσμένων, μέσω των νόμων κατά των διακρίσεων, οι οποίοι “αναπαράγουν την κοινωνική ιεράρχηση αντί να τη διορθώνουν” (Carastathis, 2016:9). Με αυτό τον τρόπο, όσα σώματα παραμένουν στο υπόγειο μετατρέπονται σε αποκείμενα, για τα οποία “προορίζεται μια σχεδόν ζωή (near life) (Stanley, 2011), γυμνή ζωή

(Agamben, 1997), αργός θάνατος (Berlant, 2007) ή και κυριολεκτικός, φυσικός θάνατος” (Γιαννόπουλος, 2020:68). Ένα πρόσφατο παράδειγμα είναι η δημόσια δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου στις 21 Σεπτεμβρίου του 2018, από τους Σπυρίδωνα Δημόπουλο, Αθανάσιο Χορταριά, Βασίλειο Ρουσάκο, Δαβίδ Σεφέρη, Ιωάννη Τσομπάνη, Λεωνίδα Αλεξανδρή, στο κέντρο της πόλης της Αθήνας.

1.2.β. Βιοπολιτική και Πολιτικές Πειθάρχησης Ιεροποίησης του Σπιτιού

Στη συνέχεια, θα θέλαμε να εξετάσουμε τις πολιτικές πειθάρχησης των ζωϊκών σωμάτων εξετάζοντας την παραγωγή οικόσιτων ζωϊκών υποκειμένων και τη σχέση αυτών με την κοινωνική και πολιτική ιεράρχηση των σωμάτων και την άλλη όψη της νόρμας της ασφάλειας, το ιερό οικογενειακό σπίτι. Όπως είδαμε, τα αδέσποτα γατιά αντιμετωπίζονται είτε ως πληθυσμοί προς διαχείριση, η οποία περιλαμβάνει τον έλεγχο των γεννήσεων και των θανάτων τους²⁴, ή ως εν δυνάμει δεσποζόμενα ζώα συντροφιάς, με την καταγραφή τους στην Πανελλήνια Πλατφόρμα και την παρακίνηση για υιοθεσία. Σε κάθε περίπτωση, δεν αναγνωρίζεται η δυνατότητα δικής τους αντίληψης για τον κόσμο και η ικανότητα απόκρισης τους σε ότι τους συμβαίνει. Σύμφωνα με την Ειδική Γραμματεία, “τα ζώα είναι τα μόνα θύματα (στις περιπτώσεις μη εκδίκασης υποθέσεων κακοποίησης τους) που δεν μπορούν να υποστηρίξουν τον εαυτό τους”²⁵, μια παραδοχή που φυσικοποιεί την εξάρτηση των ζώων από την προστασία των ανθρώπων και την αναγκαιότητα υπαγωγής τους στον ‘ασφαλή’ ιδιωτικό χώρο του σπιτιού. Σύμφωνα με την Taylor, “η γλώσσα της εξάρτησης είναι ένα θαυμάσιο ρητορικό εργαλείο, μιας και είναι ένας τρόπος για αυτούς

24 Σύμφωνα με την παράγραφο 14 του άρθρου 2 του νόμου 4830/2019 ως επικίνδυνο ζώο συντροφιάς ορίζεται αυτό “που εκδηλώνει επανειλημμένα απρόκλητη και αδικαιολόγητη επιθετικότητα προς τον άνθρωπο ή τα άλλα ζώα χωρίς να απειληθεί, καθώς και το ζώο που πάσχει ή είναι φορέας σοβαρού νοσήματος, που μπορεί να μεταδοθεί στον άνθρωπο ή στα άλλα ζώα και, σύμφωνα με γνωμάτευση κτηνιάτρου, δε θεραπεύεται”. Σε κάθε δήμο συγκροτείται “πενταμελής Επιτροπή Παρακολούθησης του επιχειρησιακού προγράμματος διαχείρισης αδέσποτων ζώων συντροφιάς και πρόληψης δημιουργίας νέων αδέσποτων ζώων”, μια αρμοδιότητα της οποίας είναι να “αποφασίζει για την επικινδυνότητα ενός ζώου συντροφιάς και για την αναγκαιότητα πραγματοποίησης ευθανασίας ενός αδέσποτου ζώου συντροφιάς, σύμφωνα με τη γνωμάτευση κτηνιάτρου” (νόμος 4830/2019, άρθρο 10, παράγραφος 8 και 9).

25 Ανάρτηση στη σελίδα της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας των Ζώων Συντροφιάς στο Facebook 29/3/2023

που τη χρησιμοποιούν να ακουστούν ανήσυχοι, συμπονετικοί και φροντιστικοί, ενώ συνεχίζουν να εκμεταλλεύονται αυτούς για τους οποίους υποτίθεται ανησυχούν” (2014:147). Η εκμετάλλευση συμβαίνει σε δύο επίπεδα. Πρώτον, η ευζωία των ζώων, όπως είδαμε, γίνεται όχημα για την εμπέδωση της νόρμας της ατομικής ευθύνης και της ασφάλειας. Και δεύτερον, τα ζώα που ζουν στην πόλη μπορούν να ειπωθούν μόνο σε σχέση με τη χρησιμότητα τους για τον άνθρωπο.

Σύμφωνα με τον Halberstam, “μακριά από το να είναι τόποι αγάπης, οι κουλτούρες του κατοικιδίου βρίθουν από βία, και η οικειότητα και η στοργή που πολλοί άνθρωποι καλλιεργούν μαζί με τα ζώα-φίλους τους, τους παρασύρει σε μια ψευδή αίσθηση καλοσύνης που τους καθιστά τυφλούς ως προς τους τρόπους που η εξημέρωση των ζώων είναι κεντρική στις ιεραρχίες που συντηρούν τον ανθρώπινο εξαιρετισμό” (2020:150). Η ομαλή συνύπαρξη των ανθρώπων με τα ζώα στο σπίτι προϋποθέτει τη συμμόρφωση τους σε μια σειρά από μηχανισμούς πειθάρχησης όπως “τεχνικές εκπαίδευσης, εξημέρωσης, breaking και εκμάθησης, οι οποίες με ποικίλους τρόπους (συμπεριλαμβανομένης και της προσφοράς επιβράβευσης και τρυφερότητας) κάνουν τα ζώα πιο χρήσιμα για τους ανθρώπινους σκοπούς” (Palmer, 2016:125). Βλέπουμε πώς η ‘απελευθέρωση’ των γατιών από τους κινδύνους του ‘επικίνδυνου’ δημόσιου χώρου της πόλης συνοδεύεται από την παραγωγή οικόσιτων πειθήνιων ζωϊκών υποκειμένων, τα οποία “μετατοπίζονται από το πεδίο της ζωϊκότητας και της αγριότητας στη ζεστή αγκαλιά του οικιακού” (Halberstam, 2020:158). Τη μετατόπιση αυτή τη συνοδεύει ένας λόγος για την ηθική κατάσταση των γατιών, ο οποίος τις κατηγοριοποιεί, “ανάλογα με την κοντινότητα ή την απόσταση τους από τους ανθρώπους” (Holmberg, 2015:52). Η ιδανική κατάσταση για την οικόσιτη γάτα είναι η εξημέρωση της, η οποία είναι η απόλυτη ευθυγράμμιση της με τους κανόνες του σπιτιού. Όπως αναφέρει η Holmberg, “το σπίτι είναι ιστορικά ο πρωταρχικός τόπος να ανατραφούν οι μελλοντικοί πολίτες και είναι γεμάτος με ιδέες καθαρότητας, καταφυγίου, αποκλειστικότητας και οικογενειακών αξιών, αλλά και συναιθημάτων του ανήκειν” (2015:60). Η υπαγωγή των γατιών στο σπίτι ανοίγει τη δυνατότητα να αποκτήσει η ύπαρξη τους νόμιμη υπόσταση και τις τοποθετεί

στο ευρύτερο πολιτικό πλαίσιο ιεράρχησης των σωμάτων με ή χωρίς σημασία²⁶, ανάλογα με τη συμμόρφωση τους στις ανθρωπιστικές, πατριαρχικές και ρατσιστικές επιταγές. Έτσι, μπορούν να χηρζούν θεσμικής προστασίας από την κακοποίηση, το βασανισμό και τη θανάτωση τους, καθιστώντας τα σώματα τους ως μεγαλύτερης σημασίας από ότι σώματα μετανάστων των οποίων η ύπαρξη ορίζεται ως παράνομη και φυσικοποιείται έτσι ακόμα και η θεσμική βία πάνω τους.

Σύμφωνα με την Ειδική Γραμματεία, “τα ζώα συντροφιάς είναι μέλη των οικογενειών”²⁷, μια άποψη που συνιστά κοινό τόπο για πολλούς ιδιοκτήτες όταν αναφέρονται στα οικόσιτα ζώα συντροφιάς. Σύμφωνα με τον Halberstam, “το πλαίσιο του ανθρώπινου εξαιρετισμού, θρεμμένο εντός ενός σαφώς Δυτικού συγκείμενου, τοποθετεί το κατοικίδιο ως το υποκατάστατο του (λευκού) παιδιού και μετά ασκεί κάθε είδους πατρικής εποπτείας πάνω του” (2020:158). Βλέπουμε, λοιπόν, πώς τα ζώα βρίσκουν τη θέση τους και στην πατριαρχική τάξη πραγμάτων. Το οικόσιτο ζώο συντροφιάς αναμένεται να είναι τρυφερό, υπάκουο, διαθέσιμο στις διαθέσεις των ιδιοκτητών του ως αντάλλαγμα στην προσφορά στέγης, τροφής και ζεστασιάς και η αξία τους υπολογίζεται από την ικανότητα τους να αποτελούν “μια ανακούφιση για τους ανθρώπους που γυρνάνε από το πεδίο μάχης της οικονομικής ζωής” (Tuan, 1984:129). Όπως αναφέρει και ο Jaroš, “οι γάτες προσφέρουν συναισθηματικό στήριγμα στους ‘κηδεμόνες’ τους και χρησιμεύουν ως θεραπεία για τον αυξανόμενο αποξενωμένο τρόπο ζωής των μοντέρνων κοινωνιών” (2018:7). Η φυσικοποίηση της ύπαρξης της γάτας στο χώρο του σπιτιού, ιεραρχεί τις ικανότητες της με βάση τη συναισθηματική εργασία για τον ιδιοκτήτη της και βοηθά στην εμπέδωση της νόρμας της ασφάλειας, αναδεικνύοντας το σπίτι “ως ένα καθαρό, ιερό και ηθικό τόπο” (Holmberg, 2015:65) σε αντίθεση με τον εχθρικό και ανταγωνιστικό δημόσιο χώρο. Σύμφωνα με τον Grove, “η ασφάλεια γίνεται ένα ζήτημα δημιουργίας αποκεντρωμένων, αυτο-οργανωμένων συστημάτων, των οποίων οι αυθόρμητες προσαρμογές τους θα συντηρούν αντί να απειλούν την παγκόσμια, πολιτική και οικονομική τάξη πραγμάτων” (Dillon and Reid 2009 από Grove, 2013:26).

26 Butler, J. (2011). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203828274>

27 Ανάρτηση στη σελίδα της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας των Ζώων Συντροφιάς στο Facebook 6/4/2023

Το οικογενειακό σπίτι μπορεί να ειπωθεί ως ένα τέτοιο σύστημα, του οποίου οι εσωτερικές σχέσεις εξουσίας παρουσιάζουν συνέχειες και συνομιλούν με τις σχέσεις εξουσίας του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού, ώστε να μην απειλούν την κυριαρχία του και ενισχύοντας παράλληλα τις ειδικτικές ιεραρχίες.

Συνοπτικά, “μέσω μιας φουκωικής οπτικής θα μπορούσαμε ίσως να δούμε τις σχέσεις ανθρώπων/ζώων ως αποτελούμενες, κυρίως, από πολλαπλές ατομικές μικροκαταστάσεις σε μια ποικιλία περιβαλλόντων, όπου τα ζώα μπορεί να αποκριθούν απρόβλεπτα, να αντισταθούν στη ανθρώπινη εξουσία, ακόμα και να ασκήσουν εξουσία τα ίδια, αλλά αυτές οι μικροκαταστάσεις επενδύονται, αποικίζονται, χρησιμοποιούνται, αντικατοπτρίζονται, μεταμορφώνονται, μετατοπίζονται, επεκτείνονται, κλπ από όλο και περισσότερο γενικούς μηχανισμούς και μορφές συνολικής κυριαρχίας” (Palmer, 2016:121). Η πρόσφατη θεσμοποίηση των σχέσεων ανθρώπων και ζώων στην επικράτεια του ελληνικού κράτους, που αφορά τα ζώα συντροφιάς, παρουσιάζει ομοιότητες με αντίστοιχα μοντέλα που έχουν εφαρμοστεί τις προηγούμενες δεκαετίες σε άλλα δυτικά έθνη-κράτη²⁸. Αυτό περιλαμβάνει την προσπάθεια καταγραφής των ζώων συντροφιάς σε ένα εθνικό μητρώο μαζί με τα στοιχεία του ανθρώπου που είναι υπεύθυνος για αυτά, τη στείρωση, σήμανση και προώθηση της υιοθεσίας των αδέσποτων, τον καθορισμό των δήμων ως αρμόδιοι της διαχείρισης των αδέσποτων πληθυσμών σε συνεργασία με τις φιλοζωϊκές και τους εθελοντές και ο καθορισμός της αστυνομίας ως αρμόδιου οργάνου ελέγχου των παραβάσεων, μαζί με τη βοήθεια κτηνιάτρων σε περίπτωση ανάγκης αυτοψίας. Η βασική κατεύθυνση των πολιτικών διαχείρισης των αδέσποτων πληθυσμών, όπως διαφαίνονται από το λόγο του νόμου 4830/2019 και των φορέων εποπτείας της εφαρμογής του, είναι η εμπέδωση της νόρμας της ασφάλειας και η επιθυμητική παραγωγή του ελέγχου σε όλα τα πεδία της ζωής. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω καθεστώτων αλήθειας που δαιμονοποιούν το δημόσιο χώρο και ιεροποιούν το χώρο του σπιτιού. Οι βιοπολιτικές διαχείρισης των αδέσποτων πληθυσμών, ορίζουν τις αδέσποτες γάτες ως “ύλη εκτός τόπου” στο δημόσιο χώρο, ενώ οι πολιτικές πειθάρχησης στοχεύουν στην παραγωγή πειθήνιων οικόσιτων ζωϊκών σωμάτων. Και οι δύο πολιτικές διαπλέκονται με

28 Holmberg, T. (2015). *Urban Animals: Crowding in zoocities* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315735726>

τη βιοπολιτική της ασφάλειας και τοποθετούν τα ζώα συντροφιάς στο ευρύτερο πλέγμα των κοινωνικών καταπιέσεων, οι οποίες εξυπηρετούν την κυριαρχία του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού, μέσω της συσσώρευσης των διαφορών και των διαχωρισμών.

Αστικές Πολυειδικές Κοινότητες: Μία Φεμινιστική Μεταθρωπιστική Προσέγγιση μίας Μελέτης Περίπτωσης

Εισαγωγικά

Σε αυτό το κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με τη δεύτερη δομή τοπίου, τις αποεξημερωμένες εξαπλώσεις. Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας, οι αποεξημερωμένες εξαπλώσεις στο δημόσιο χώρο της πόλης της Αθήνας στις οποίες θα εστιάσουμε είναι οι γατοκοινότητες, οι οποίες μπορούν να ειδωθούν ως ένα συναρμολόγημα το οποίο συν-συγκροτείται με το χώρο. Τα στοιχεία του αποτελούν κυρίως οι άνθρωποι και οι γάτες, αλλά και τα άλλα ζώα και φυτά, και οι σχέσεις μεταξύ τους όπως διαμορφώνονται από και στο δημόσιο χώρο της πόλης. Θα εστιάσουμε κυρίως στις σχέσεις μεταξύ των γατιών και των ανθρώπων-φροντιστών και των γατιών μεταξύ τους, αλλά θα παρατηρήσουμε ταυτόχρονα τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ γατιών και άλλων έμβιων όντων, αλλά και μεταξύ της γατοκοινότητας συνολικά με την ευρύτερη γειτονιά, την κοινωνία, το δήμο και το κράτος.

Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι γατοκοινότητες δεν αναγνωρίζονται και επομένως δεν ορίζονται από το νόμο 4830/2019 για την ευζωία των ζώων συντροφιάς. Γίνεται μόνο μια μικρή αναφορά σε αυτές σε μία παράγραφο σχετικά με τις στερώσεις στα αδέσποτα, στην οποία προβλέπεται η επιστροφή τους στο οικείο τους περιβάλλον (νόμος 4830/2019, άρθρο 3, παράγραφος 2βδ). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αορατοποίησή τους από το δημόσιο χώρο, για αυτό και πρωταρχικός σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να αναδείξει την ύπαρξη τους ως αναπόσπαστο κομμάτι των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων της πόλης. Παρατηρώντας τους τρόπους που επιτυγχάνεται η

επικοινωνία μεταξύ φροντιστών και γατιών προσπαθούμε να σκιαγραφήσουμε το πλαίσιο των σχέσεων τους, και τις πιθανές ρωγμές που αυτές δημιουργούν στην κανονικότητα της ασφάλειας και του ατομοκεντρισμού. Για αυτό το λόγο θα πάρουμε σοβαρά τις ίδιες τις γάτες, αναγνωρίζοντας σε αυτές τη δυνατότητα κουλτούρας και θα εξετάσουμε τη σημασία των γατίσιων κοινωνικών δομών στη συγκρότηση του ζωϊκού δημοσίου στην πόλη. Τέλος, μας ενδιαφέρει να παρατηρήσουμε την δυναμικότητα και την παραγωγικότητα των γατοκοινοτήτων στο χώρο, αναγνωρίζοντας την πολιτική τους διάσταση.

Ένα σημαντικό ζήτημα που προκύπτει στη μελέτη των γατοκοινοτήτων είναι η δυσκολία κατηγοριοποίησης των γατιών που τις συγκροτούν, λόγω της αμφισημίας της ύπαρξης τους μεταξύ των κατηγοριών του εξημερωμένου, απο-εξημερωμένου και άγριου ζώου, ή του αδέσποτου και δεσποζόμενου ζώου συντροφιάς. Η δυσκολία αυτή προκύπτει από την επιμονή διατήρησης του διπόλου φύση/πολιτισμός και την άρνηση απόδοσης πολιτισμικών χαρακτηριστικών και εμπρόθετης δράσης στις ζωϊκές κοινότητες, και ιδιαίτερα σε αυτές που κατοικούν στην πόλη. Ταυτόχρονα, το ποσοστό εξημέρωσης της κάθε κοινότητας ή του κάθε γατιού ατομικά, δημιουργεί μια περαιτέρω σύγχυση στην κατηγοριοποίηση που είναι απαραίτητη και για την επιλογή διαχείρισης τους, μιας και η αγριότητα στη νομοθεσία των περισσότερων δυτικών χωρών αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα και συχνά οδηγεί στη θανάτωση. Στην παρούσα έρευνα, γίνεται μια προσπάθεια να ξεπεραστούν αυτά τα δίπολα και το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στις διαφορετικές σχεσιακότητες και τις δυνατότητες ύπαρξης που επιτρέπουν, οι οποίες διαμορφώνουν τις φύσειςπολιτισμούς στην πόλη.

Τα πεδία της έρευνας και αναλυτικά εργαλεία

Το κύριο πεδίο της πολυειδιακής εθνογραφίας είναι μια γατοκοινότητα του Άλσους Νέας Φιλαδέλφειας. Πιο συγκεκριμένα, για περίπου έξι μήνες (Δεκέμβριος-Ιούνιος) επισκεπτόμουν εβδομαδιαία το σημείο που κατοικεί η γατοκοινότητα, αναπτύσσοντας σταδιακά σχέσεις με τη φροντίστρια (κυρία Β.), τον εγγονό της (Γ.) και

τις γάτες. Συμπληρωματικά στις παρατηρήσεις αυτού του πεδίου θα χρησιμοποιηθούν οι παρατηρήσεις από τις πιο αποσπασματικές επαφές με λίγες γατοκοινότητες διαφορετικών γειτονιών της Αθήνας, τις περιπλανήσεις στη γειτονιά της Κυψέλης, αλλά και οι σχέσεις μου με τα γατιά που συμβιώνουμε στο ίδιο σπίτι. Ταυτόχρονα, ένα σημαντικό πεδίο της έρευνας σύμφωνα και με τη μεθοδολογία της αυτοεθνογραφίας, είναι το σώμα: αρχικά του ίδιου του ερευνητή, ως αναλυτικό εργαλείο παρατήρησης της επίδρασης που έχει σε αυτό η σχέση μου με τα γατιά, αλλά και ως σημείο αναφοράς μεταξύ των διαφορετικών πεδίων της έρευνας και κατόπιν, των υπόλοιπων υποκειμένων της έρευνας, ως ύλη υπό διαρκή διαμόρφωση.²⁹

Τα δύο πεδία (χώρος και σώμα) συναντιούνται στις “σχέσεις εμπλοκής” μεταξύ των δρώντων σωμάτων, ανθρώπινων και μη, σε ένα συγκεκριμένο κάθε φορά τοπίο και μελετούν το χώρο και το συγκεκριμένο αυτών των σχέσεων ως “περίπλοκες οικολογίες εαυτών” (Van Dooren, 2016:4, Khon, 2013). Οι οικολογίες αυτές αποτελούν “δυναμικά περιβάλλοντα [...] τα οποία δημιουργούνται μέσω του μοιράσματος νοημάτων, συμφερόντων και συν-αισθημάτων καθώς και σάρκας, μεταλλευμάτων, υγρών, γενετικών υλικών, και πολλών ακόμη” (Van Dooren, 2016:4). Με αυτή την κατανόηση του χώρου ως δυναμικό και σχεσιακό περιβάλλον, μας ενδιαφέρει να παρατηρήσουμε όχι μόνο την οπτική και τα νοήματα των ανθρώπων για τις γάτες στο δημόσιο χώρο, αλλά και την οπτική των ίδιων των γατιών για το χώρο, τις δικές τους κατηγοριοποιήσεις και νοηματοδοτήσεις των υπόλοιπων δρώντων υποκειμένων, τις προτιμήσεις, τις συνήθειες, τους κοινωνικούς κανόνες και ρόλους.

29 “Οι νέοι υλισμοί κατανοούν την ύλη ως μια διαδικασία υλοποίησης σε διαρκή εξέλιξη, συμφιλιώνοντας με κομψό τρόπο την επιστήμη και τις κριτικές θεωρίες: κβαντική φυσική με μια μεταδομιστική και μεταμοντέρνα ευαισθησία. Η ύλη δεν θεωρείται με κανένα τρόπο ως κάτι αμετάβλητο, σταθερό ή παθητικό, που περιμένει να διαμορφωθεί από μια εξωτερική δύναμη, αλλά δίνεται έμφαση σε αυτή ως ‘μια διαδικασία υλοποίησης’ (Butler 1993: 9). Μια τέτοια διαδικασία (η οποία είναι δυναμική, μεταβαλλόμενη, εγγενώς εμπλεκόμενη, περιθλαστική (diffractive) και επιτελεστική) δεν υπερέρχει της υλοποίησης, ούτε η υλοποίηση περιορίζεται στους διαδικαστικούς της όρους” (Ferrando and Braidotti, 2019:159).

Το Άλσος της Νέας Φιλαδέλφειας

Το Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας είναι ένας τεχνητός χώρος πράσινου που ανήκει στο δήμο Νέας Φιλαδέλφειας και Νέας Χαλκηδόνας, ο οποίος δημιουργείται σταδιακά από το 1914 και απλώνεται σε 420 στρέμματα³⁰. Από το 1955 ξεκίνησε η συγκέντρωση άγριων ζώων στο άλσος, ενώ το 1986 εγκαινιάστηκε ο ζωολογικός κήπος άγριων ζώων, ο οποίος λειτουργούσε μέχρι το 1997. Στο σημείο του ζωολογικού κήπου, σύμφωνα με την κυρία Β., ζούσαν γάτες τις οποίες φρόντιζε εκείνη, ενώ δίπλα υπήρχε περιφραγμένος χώρος που αποτελούσε καταφύγιο σκύλων. Το 2005 ιδρύεται ο Φιλοζωϊκός Σύλλογος Νέας Φιλαδέλφειας, ο οποίος λειτουργεί ως καταφύγιο αδέσποτων σκύλων και γατιών και προωθεί τις υιοθεσίες, κυρίως σκυλιών. Σύμφωνα με τη σελίδα του, ο Σύλλογος στηρίζεται οικονομικά από δωρεές και παζάρια και πέρα από κάποια λίγα άτομα που είναι σταθερά μέλη του, κυρίως βασίζεται στην εθελοντική εργασία. Τα τελευταία τρία χρόνια η γατοκοινότητα μεταφέρθηκε στο σημείο που βρισκόταν το καταφύγιο των σκύλων, γκρεμίστηκε η περίφραξη και δημιουργήθηκε μια πρόχειρη κλειστή εγκατάσταση στην οποία διαμένουν όσα γατιά χρειάζεται να είναι σε κλουβί για λόγους ανάρρωσης. Δίπλα από την εγκατάσταση αυτή βρίσκεται το καταφύγιο των σκύλων. Οι υπόλοιπες γάτες της γατοκοινότητας κινούνται κυρίως γύρω από την εγκατάσταση αλλά και ευρύτερα μέσα στο άλσος.

Σε όλη την έκταση του πάρκου υπάρχουν γατοκοινότητες οι οποίες συγκροτούνται κυρίως με βάση τη συγγένεια και ταΐζονται και φροντίζονται από τις εθελόντριες. Υποκείμενο της παρούσας έρευνας είναι η γατοκοινότητα έξω από την πρόχειρη εγκατάσταση, η οποία αποτελείται από περίπου 70-80 γάτες, κάποιες από τις οποίες έχουν συγγενικές σχέσεις μεταξύ τους. Φροντίστριά τους είναι η κυρία Β., η οποία βρίσκεται εκεί καθημερινά τα τελευταία είκοσι χρόνια, από το πρωί μέχρι αργά το βράδυ και αναλαμβάνει την περίθαλψη και το τάισμα τους. Κάποιες μέρες έρχεται και ο εγγονός της ο Γ. για να τη βοηθήσει στις δουλειές, με τον οποίο είχα την ευκαιρία να συζητήσουμε εκτενέστερα την έρευνα μου. Ο κύριος χώρος της γατοκοινότητας περιλαμβάνει την

30 <https://dimosfx.gr/alsos/>

πρόχειρη εγκατάσταση, την έκταση μπροστά από αυτήν και τον πεζόδρομο που εκτείνεται κατά μήκος. Μία από τις βασικές ενέργειες εκ μέρους των φροντιστριών είναι η στείρωση των γατιών, η οποία σύμφωνα με την κυρία Β. χρησιμεύει στη διαχείριση του υπερπληθυσμού αλλά και στη μείωση βίαιων συμπεριφορών. Παρά τις στείρωσεις, υπάρχει ανανέωση του πληθυσμού, λόγω μετακινήσεων γατιών τόσο από ανθρώπους της γειτονιάς, όσο και από τα ίδια, κυρίως μητέρες που μεταφέρουν τα νεογέννητα τους. Επομένως, υπάρχει μια ποικιλία ηλικιών-κάποιες γάτες ζουν εκεί για παραπάνω από δέκα χρόνια- και μια γονιδιακή ποικιλία.

Η γειτονιά της Κυψέλης

Η γειτονιά της Κυψέλης είναι μια σχετικά μικρή αλλά πυκνοκατοικημένη γειτονιά στο κέντρο της Αθήνας, τόσο από ανθρώπους όσο και από γάτες. Σύμφωνα με τους Balampanidis και Polyzos, η Κυψέλη στις αρχές του 20ου αιώνα “προσέλκυε τα στρώματα της ανώτερης και της μεσαίας τάξης”, “το 1930 αυξήθηκε σταδιακά ο πληθυσμός της”, λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης από τις αγροτικές περιοχές και των προσφυγικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας. Τις δεκαετίες του 1950 μέχρι και 1970, “η διαδικασία της έντονης αστικοποίησης, [...] μεταμόρφωσε σταδιακά την αστική και κοινωνική δομή της Κυψέλης”. Το 1980 αρκετά σπίτια εγκαταλείπονται λόγω της αποκέντρωσης, ενώ το 1990 η Κυψέλη προσφέρεται ως διαθέσιμη και φτηνή περιοχή εγκατάστασης για τους μετανάστες εκείνης της περιόδου (2013:4-5). Παρομοίως, τη δεκαετία του 2010, εγκαθίστανται μετανάστες και πρόσφυγες, μερικοί από τους οποίους ανοίγουν και τις δικές τους επιχειρήσεις, κυρίως μίνι-μάρκετ. Τα τελευταία χρόνια η Κυψέλη είναι μια από τις περιοχές έντονου εξευγενισμού, μερικά από τα αποτελέσματα του οποίου είναι η συνεχής αύξηση των ενοικίων και η εξάπλωση των μαγαζιών διασκέδασης, τόσο σε όλο και περισσότερους δρόμους που μέχρι πρότεινως αποτελούσαν μόνο από κατοικίες, όσο και στους πεζόδρομους και τις πλατείες, οι οποίοι αποτελούσαν τους δημόσιους χώρους της γειτονιάς.

Σχεδόν σε κάθε δρόμο της Κυψέλης, κυρίως στους λιγότερο εμπορικούς, υπάρχουν περιπλανώμενες γάτες, οι οποίες φροντίζονται από κάποιον άνθρωπο. Οι παρατηρήσεις των γατοκοινοτήτων τις γειτονιάς, αφορούν κυρίως τη δημόσια παρουσία και τη συμπεριφορά των γατιών και έχουν συλλεχθεί από τις προσωπικές καθημερινές περιπλανήσεις μου σε αυτή.

Μούλης και Μαρίκα

Περιμετρικά του λόφου της Αλεπότρυπας, όπου βρίσκεται το δικό μας σπίτι, ζουν πολλές γάτες, οι περισσότερες από τις οποίες είναι στειρωμένες και αρκετά εξοικειωμένες με τους ανθρώπους. Ο Μούλης και η Μαρίκα, οι δύο γάτες με τις οποίες συμβιώνω, μεγάλωσαν σε ένα διαμέρισμα του κέντρου, που λόγω της φασαρίας από το δρόμο, σπάνια έβγαιναν έξω στο μπαλκόνι, επομένως δε γνώριζαν πολλά για τον κόσμο έξω από το διαμέρισμα. Το καινούριο διαμέρισμα στην Κυψέλη βρίσκεται σε ημιόροφο και έχει άμεση οπτική επαφή με τις τριγύρω αυλές στις οποίες περιφέρονται ελεύθερες γάτες. Από την πρώτη στιγμή που μετακομίσαμε, οι γάτες αυτές φάνηκε να δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα καινούρια γατιά της γειτονιάς που τις παρατηρούσαν από τα κάγκελα του μπαλκονιού. Λίγους μήνες μετά τη μετακόμιση, έγινε φανερό πώς υπήρχε ενδιαφέρον και από το Μούλη και τη Μαρίκα για το γατίσιο αυτό κόσμο. Πρώτος ο Μούλης ξεκίνησε να διαπραγματεύεται την ύπαρξη του έξω από το σπίτι, πηγαίνοντας στις άκρες του μπαλκονιού και προσπαθώντας να βρει πρόσβαση. Μια μέρα, εντελώς τυχαία και ενώ ήταν ξαπλωμένος στο παράθυρο της κουζίνας, λόγω ενός δυνατού θορύβου τινάχτηκε και βρέθηκε κάτω. Τον επόμενο καιρό εξερευνήσαμε μαζί τη δυνατότητα να μπεινοβγαίνει, εκείνος αντιμετωπίζοντας την επαφή με τις άλλες γάτες, τον οίστρο τους και τις διεκδικήσεις τους και μαθαίνοντας διαρκώς καινούρια πράγματα, εγώ διαχειριζόμενη το άγχος μου για τους πιθανούς κινδύνους που μπορεί να συναντήσει. Η Μαρίκα, μιας και είναι πιο διστακτική και φοβισμένη γενικά, επιχείρησε να βγει έξω κάποιες μέρες μετά το Μούλη, παρατηρώντας τις κινήσεις του πρώτα από το μπαλκόνι. Η πρώτη προσπάθεια την τρώμαξε αρκετά, κυρίως λόγω της πτώσης, αλλά και των υπόλοιπων γατιών, που

έσπευσαν να την εξετάσουν από κοντά. Είχε την ευκαιρία να εξερευνήσει το έξω για ένα μικρό διάστημα που λόγω εργασιών υπήρχε μια σκαλωσιά γύρω από την πολυκατοικία, η οποία της επέτρεπε να ανεβοκατεβαίνει ανώδυνα και να κρατάει αν θέλει απόσταση από τις άλλες γάτες.

2.1. Αστικές Πολυειδικές Κουλτούρες: Γάτες, Χώρος, Άνθρωποι

Σύμφωνα με τον Bateson, “η πλαστικότητα της γάτας είναι τόσο αξιοσημείωτη όσο και η ανθεκτικότητά της” (2013:12). Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά του είδους, τα έχουν βοηθήσει στη “συνεξέλιξη με τους ανθρώπους”, δίνοντας τους τη δυνατότητα “να εναλλάσσουν μεταξύ αρκετών στρατηγικών και να οικειοποιούνται την κοντινότητα με τους ανθρώπους ανάλογα με τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους” (Jaroš, 2018:2). Ταυτόχρονα, η άμεση προσαρμοστικότητα τους στις αλλαγές του περιβάλλοντος έχει οδηγήσει σε μια ποικιλία διαφορετικών σχέσεων με τους ανθρώπους, τα άλλα είδη και το περιβάλλον τους, η οποία μπορεί να εξεταστεί με όρους πολιτισμικών διαφορών. Όπως αναφέρει και ο Jaroš, “το να αναγνωρίσουμε μια διαφορετική κουλτούρα αποεξημερωμένων γατιών στα αστικά περιβάλλοντα σημαίνει σεβασμό στην αγριότητα, την ανεξαρτησία και τον αυθορμητισμό - τρία χαρακτηριστικά στα οποία βασίζεται ο ανθρώπινος θαυμασμός προς τις γάτες για αιώνες” (2018:3).

Η αγριότητα γίνεται κατανοητή όπως προσπαθεί ο Halberstam να την περιγράψει στο βιβλίο του “Wild Things: The Disorder of Desire” ως “την απουσία της τάξης, την εντροπική δύναμη του χάους, η οποία διαρκώς περιστρέφεται μακριά από τις βιοπολιτικές απόπειρες να διαχειριστούμε τη ζωή και τα σώματα και τις επιθυμίες” (2020:7). Η οπτική αυτή της αγριότητας απομακρύνεται από μια αρνητική προσέγγιση της, που έχει τις ρίζες της στην αποικιοκρατία και έχει χρησιμεύσει ιστορικά στη φυσικοποίηση της βίας ενάντια στους πρώτους λαούς. Ταυτόχρονα, δε τη βλέπει ρομαντικά, ως μια “ανόθευτη ετερότητα”, αλλά ως “μια μορφή της αταξίας, η οποία δε θα υποταχθεί στους κανονισμούς (rule), ένας τρόπος ξεμαθέματος (unknowing), μια αντιδραστική οντολογία και μια φαντασίωση της ζωής πέρα από το ανθρώπινο” (Halberstam, 2020:8). Επομένως,

την αγριότητα την εντοπίζουμε στις επιθυμίες, τις κινήσεις, τις επιλογές, τις σχέσεις, τις διαδράσεις των γατιών και των ανθρώπων, στους χώρους και τους χρόνους, που ξεφεύγουν από το κανονιστικό πλαίσιο που διαρκώς διαμορφώνεται για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού. Με τον ίδιο τρόπο και η ανεξαρτησία δε νοείται ως μια καθαρή κατάσταση απόλυτης ελευθερίας, αλλά εντοπίζεται στον άλλοτε μεγαλύτερο και άλλοτε μικρότερο χώρο που έχουν οι (αποεξημερωμένες) γάτες να κάνουν επιλογές, να παίρνουν πρωτοβουλίες και να ρυθμίζουν την απόσταση τους από τους ανθρώπους, ο οποίος εξαρτάται και από τις ποιότητες των σχέσεων μεταξύ τους. Τέλος, ο αυθορμητισμός προσεγγίζεται με ιδιαίτερη προσοχή στη γατίσια υποκειμενικότητα και κοσμοαντίληψη, διότι δεν αποδίδουμε το ίδιο νόημα στα πράγματα και είναι σύνηθες να ερμηνεύουμε τη συμπεριφορά των άλλων ζώων μέσα από την ανθρώπινη αντίληψη και τις ατομικές προκαταλήψεις.

2.1.α. Γατίσιες Συνήθειες Συγκρότησης του Χώρου και Κοινωνικές Σχέσεις

Είναι νωρίς το απόγευμα και πλησιάζω προς την εγκατάσταση στο Άλσος της Νέας Φιλαδέλφειας. Στο πεζούλι του πλακόστρωτου δρόμου στο πλάι της εγκατάστασης, είναι ξαπλωμένες πολλές γάτες και κοιτάνε τους περαστικούς. Μερικές κάθονται κάτω από τις σκιές των μικρών δέντρων ανά παρέες. Φτάνοντας στην εγκατάσταση, ακόμα περισσότερες γάτες είναι ξαπλωμένες στα χορτάρια μπροστά. Κάποιες σηκώνουν το κεφάλι τους και με παρατηρούν να πλησιάζω. Άλλες βρίσκονται τριγύρω. Κυνηγιούνται μεταξύ τους ή με τις καρακάξες, ξύνουν τα νύχια τους στα δέντρα ή πλένονται.

Είναι αργά το απόγευμα και πλησιάζει η δύση του ηλίου. Περπατάω στο δρόμο της κατοικίας μου προς το λόφο της Αλεπότρυπας. Κατά μήκος του δρόμου σε κάθε σχεδόν κήπο ή πυλωτή βρίσκονται διάφορες γατοπαρέες. Άλλες παίζουν και άλλες είναι ξαπλωμένες σε κάποιο σημείο που πέφτει ο ήλιος. Άλλες απλώς περνάνε, χωρίς να δίνουν σημασία στους περαστικούς και προσηλωμένες στο στόχο τους, και άλλες κοντοστέκονται και παρατηρούν τον κόσμο που περνάει.

Είναι αργά το βράδυ, αρκετές ώρες μετά τα μεσάνυχτα. Περπατάω στους δρόμους της Κυψέλης. Δεν υπάρχει ανθρώπινη κίνηση πεζών ή αυτοκινήτων. Οι γάτες της γειτονιάς περπατάνε στο δρόμο. Δύο γάτοι στέκονται στη μέση του δρόμου και γρυλίζουν ο ένας στον άλλον με κολλημένα τα κεφάλια τους. Κάποιες γάτες εξερευνούν τα σκουπίδια. Άλλες κάθονται στη μέση του δρόμου αντικρυστά.

Οι παραπάνω αφηγήσεις σκιαγραφούν μια εικόνα του δημόσιου χώρου της πόλης που πολλές φορές περνάει απαρατήρητη αλλά είναι μια καθημερινή πραγματικότητα. Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα εστιάσουμε στα φυσικοπολιτισμικά χαρακτηριστικά της γατοκοινότητας του άλσους, προσπάθοντας να προσεγγίσουμε τα νοήματα που αποδίδουν οι γάτες στις σχέσεις μεταξύ τους και με το χώρο.

Λόγω της ταύτισης των κινήτρων των κοινωνικών συμπεριφορών των γατιών με την ‘κυνηγετική τους φύση’, είναι κοινώς αποδεκτό ότι είναι χωροκτητικά ζώα. Οι γάτες των γατοκοινοτήτων στην πόλη όμως ζουν σε πολύ μεγαλύτερη πληθυσμιακή πυκνότητα από ότι οι πρόγονοι τους, και το κυνήγι αποτελεί δευτερεύουσα πηγή τροφής, καθώς τρέφονται κυρίως από τις φροντίστριες. Επίσης, η πλειοψηφία των γατιών που ζουν σε γατοκοινότητες, τις οποίες φροντίζει τακτικά κάποιος άνθρωπος, είναι στειρωμένα. Σύμφωνα με τις Alger και Alger, “διάφοροι ερευνητές που έχουν μελετήσει τις οικόσιτες γάτες έχουν καταγράψει μια ευελιξία στη συμπεριφορά και τις κοινωνικές διαρρυθμίσεις τους, οι οποίες εξαρτώνται από το περιβάλλον και τις συνθήκες” (2003:93). Σύμφωνα με την κυρία Β. φαίνεται να υπάρχει ξεκάθαρη οριοθέτηση εκ μέρους των γατιών μεταξύ οικείων γατιών της ίδιας γατοκοινότητας και των ξένων. Η διαφορά μπορεί να είναι λίγα μέτρα απόστασης των σημείων που έχουν γεννηθεί, παρόλαυτα είναι αρκετά ώστε τα κυρίαρχα γατιά της γατοκοινότητας, τρία ασπρόμαυρα αδέρφια, να κυνηγάνε τα ξένα. Παρόλαυτα, στις περιπτώσεις που η κυρία Β. έχει φέρει κάποιο καινούριο ενήλικο γατί από τις τριγύρω γατοκοινότητες ή της γειτονιάς της, έχει παρατηρήσει πώς μέσα σε λίγο καιρό το δέχονται. Παρόλο, λοιπόν, που η υπεράσπιση της εδαφικής επικράτειας

δημιουργεί σχέσεις κυριαρχίας μεταξύ των γατιών, “η εδαφικότητα στις οικόσιτες³¹ γάτες είναι διαπραγματεύσιμη - ένα προϊόν διάδρασης, και δεν αποκλείει την πιθανότητα κοινωνικών δεσμών” (Alger and Alger, 2003:129).

Οι στιγμές που εκφράζονται οι κυριαρχικές τάσεις και μιας πολύ ήπιας έντασης επιθετικότητα είναι κυρίως την ώρα της σίτισης, από τα πιο κυρίαρχα γατιά προς τα πιο επιφυλακτικά, ωστόσο το κάθε γατί βρίσκει τους τρόπους να τις διαχειριστεί. Κάποια έχουν αναπτύξει σχέσεις με τα κυρίαρχα γατιά, τα οποία τους επιτρέπουν να φάνε μαζί, κάποια περιμένουν υπομονετικά να τελειώσουν τα πρώτα, ώστε να πάρουν σειρά, ενώ άλλα τρώνε με διαρκή επιφύλαξη. Τα νεότερα γατιά, τα οποία ακόμα δεν έχουν προσαρμοστεί πλήρως στις δυναμικές της κοινότητας, κάνουν προσπάθειες να διεκδικήσουν το χώρο τους από τα κυρίαρχα γατιά, ωστόσο αυτές συνήθως αποτυχαίνουν και εισπράττουν σφαλιάρες. Σημαντικό ρόλο στη διαχείριση αυτών των εντάσεων παίζει η κυρία Β., η οποία διαμορφώνει τον τρόπο σεβιβρισματος, ανάλογα με τις προτιμήσεις ή δυσκολίες που έχουν εκφράσει τα γατιά και τις εντάσεις μεταξύ τους.

Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας αποτελεί η καθημερινή συνήθεια του ύπνου σε συγκεκριμένα σημεία, ανάλογα με τη θέση του ήλιου, και οι διαδράσεις αυτές είναι πιο σημαντικές για τις σχέσεις μεταξύ των γατιών και τη συγκρότηση του οικείου χώρου από ότι οι μικρής έκτασης εκδηλώσεις επιθετικότητας την ώρα του φαγητού. Αν και δεν υπάρχει κάποιος υλικός περιορισμός στην κίνηση των γατιών εντός του άλσους, το μεγαλύτερο μέρος της γατοκοινότητας προτιμάει να περνάει τον περισσότερο χρόνο σε μικρή απόσταση από την εγκατάσταση. Υπάρχουν διάφορα σημεία που περνούν το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας, τα οποία φαίνεται να τα επιλέγουν ανάλογα με την ώρα της ημέρας, τη διάθεση για εγγύτητα και τις προσωπικές προτιμήσεις. Στα διάφορα καθισματάκια, τα οποία έχει φτιάξει και έχει τοποθετήσει η κυρία Β. στην πόρτα της εγκατάστασης, περνούν το χρόνο τους τα μεγαλύτερης ηλικίας γατιά, τα πιο άρρωστα και τα πιο φοβικά προς τους ξένους. Κάποια νεότερα γατιά, τα οποία συνήθως τα κυνηγάνε τα πιο κυρίαρχα γατιά της κοινότητας, προτιμούν να κάθονται πάνω στον τοίχο, αριστερά

31 Η έρευνα των Alger και Alger αφορά ένα κλειστό καταφύγιο, για αυτό και χαρακτηρίζουν τις γάτες ως οικόσιτες. Παρόλο που στην παρούσα έρευνα οι γάτες της γατοκοινότητας έχουν μεγαλύτερη εμβέλεια κινήσεων και βρίσκονται σε εξωτερικό δημόσιο χώρο, η συλλογική ζωή, η στείρωση και η συγκρότηση τους γύρω από τη φροντίστρια επιτρέπει τη σύγκριση συμπερασμάτων μεταξύ των ερευνών.

της εγκατάστασης ή στην οροφή της. Στα χορτάρια μπροστά από τον τοίχο συνήθως ξαπλώνουν τα πιο φιλικά μεταξύ τους και με τους ανθρώπους γιατί, σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους, τις ώρες που είναι ο ήλιος ευχάριστος. Κάποια γιατί επιλέγουν περισσότερη μοναξιά και ξαπλώνουν κάποια μέτρα πιο κει. Κάποιες παρέες γατιών προτιμούν να ξαπλώνουν κατά μήκος του πεζόδρομου, κάτω από σκιές, πίσω από το πεζούλι. Τα τελευταία φαίνεται να έχουν ένα περισσότερο ενδιαφέρον για τους περαστικούς ανθρώπους, αφού κάποιες φορές κάθονται σε σημεία ώστε να μπορούν να τους παρατηρούν και πολλές φορές επιλέγουν να πλησιάσουν, κυρίως αν θεωρούν πως έχουν μαζί τους φαγητό.

Επομένως, φαίνεται να είναι σημαντικότερο για τις γάτες των γατοκοινοτήτων “να εστιάζουν σε ένα τόπο που σχετίζουν με την ασφάλεια [...] παρά να διαμορφώνουν και να προστατεύουν μια περιοχή” (Alger and Alger, 2003:133). Όπως φαίνεται και από τις συνήθειες των γατιών του άλσους, οι γάτες δίνουν μεγάλη αξία στον προσωπικό χώρο και όταν το περιβάλλον ευνοεί, σέβονται η μία τον προσωπικό χώρο της άλλης, ενώ οι γάτες που έχουν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους, τον μοιράζονται με ευχαρίστηση. Όπως παρατηρούν οι Alger και Alger, πολύ συχνά αναπτύσσονται ιδιαίτερες σχέσεις μεταξύ κάποιων γατιών, τις οποίες τις ονομάζουν φίλιες και εκφράζονται με οχτώ διαφορετικούς τρόπους: α. χαιρετιούνται τακτικά, κουτουλώντας τα κεφάλια τους ή ακουμπώντας τις μύτες τους, β. τρίβονται μεταξύ τους γ. περνούν χρόνο μαζί, το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει απλά να κάθονται ή να κοιμούνται μαζί, δ. μπορεί να κάνουν αγκαλιές σε κοντινή φυσική επαφή, ε. μπορεί να αλληλοκαθαρίζονται, στ. μπορεί να παίζουν μαζί, ζ. μπορεί να επιλέγουν να τρώνε μαζί και η. σε κάποιες περιπτώσεις να διατηρούν μαζί ένα ιδιαίτερο μέρος για αυτά (Alger and Alger, 2003:100). Ένα παράδειγμα είναι ένας ασπρόμαυρος γάτος, που ανήκει στα ‘κυρίαρχα’ γιατί, ο οποίος πάντοτε ξαπλώνει κάτω από ένα θάμνο στην αρχή του πλακόστρωτου, συνήθως παρέα με ένα μικρόσωμο πορτοκαλί γατί, με το οποίο δε συγγενεύει. Οι ίδιοι μελετητές θεωρούν πως αυτές οι φίλιες “συμβάλουν στην αυτεπίγνωση, με το να βοηθούν να τοποθετηθεί το άτομο στην κοινότητα” και τις προσεγγίζουν ως “μια μικρή λειτουργία/δομή μέσα στο όλο” (2003:137). Οι σχέσεις αυτές αναδεικνύουν μια πτυχή της γατίσιας κοινωνικότητας, η

οποία είναι η τρυφερότητα, αν και γνωστή στη σχέση ιδιοκτητών και κατοικιδίων, σπανίως μελετάται στις σχέσεις μεταξύ των γατιών. Ένας λόγος είναι η ταύτιση των αποεξημερωμένων γατιών με τη ‘φύση’, η οποία με τη σειρά της ταυτίζεται με την επιθετικότητα, την επιβολή και την κυριαρχία του ισχυρότερου.

Τέλος, ένα ακόμα σημαντικό κοινωνικό τελετουργικό είναι το παιχνίδι. Το φιλικό παιχνίδι είναι μια πολύ σημαντική κοινωνική πρακτική μεταξύ των ζώων του ίδιου ή διαφορετικού είδους, το οποίο προσφέρει “ένα έδαφος εξάσκησης για μια χειροπιαστά τοποθετημένη αμοιβαιότητα, η οποία προσδένει τους εαυτούς-μέσα-σε-κοινότητες” (Willet, 2014:75). Στην γατοκοινότητα του άλσους είναι πολύ συχνό φαινόμενο οι γάτες να κυνηγιούνται μεταξύ τους και να επιλέγουν πάντα τους ίδιους παρτενέρ για αυτό. Εξίσου σύνηθες είναι και το παιχνίδι με τις καρακάξες, οι οποίες πολύ συχνά πλησιάζουν και τρώνε από την ξηρά τροφή ή πίνουν νερό. Κάποιες φορές είναι ξεκάθαρο πώς οι γάτες τις βλέπουν ως θήραμα και προσπαθούν να τις πιάσουν, επομένως και οι ίδιες οι καρακάξες κρατάνε αποστάσεις και απομακρύνονται όταν βλέπουν τις απειλητικές κινήσεις των γατιών. Παρόλαυτα, δεν είναι λίγες οι φορές που εμπλέκονται σε ένα συναινετικό παιχνίδι κυνηγητού. Οι ποιοτικές διαφορές μεταξύ κυνηγιού και παιχνιδιού είναι μικρές, αλλά αρκετά ξεκάθαρες. Εντοπίζονται κυρίως στις αποστάσεις που αφήνουν μεταξύ τους, στην ένταση των κινήσεων και στην παιχνιδιάρικη διάθεση. Σύμφωνα με τη Willet, στη μελέτη της για το παιχνίδι των σαρκοφάγων ζώων μεταξύ τους αλλά και με ζώα που συνήθως αποτελούν θηράματα τους, “τα δύο κεντρικά χαρακτηριστικά της πράξης του παιχνιδιού είναι η ανατροπή των ρόλων και η αυτο-υπονόμευση του ‘φυσικού’ πλεονεκτήματος (self-handicapping), τα οποία εξασκούν την κοινωνική ισότητα με το να εξισορροπούν τα πεδία του παιχνιδιού και να χτίζουν τη συντροφικότητα” (2014:75). Η “άσκοπη σκοπιμότητα” του παιχνιδιού επανορθώνει με έναν ενσώματο, συμμετοχικό και δημιουργικό τρόπο τις συνέπειες που φέρουν οι σχέσεις κυριαρχίας ή θηράματος-θηρευτή, χωρίς να είναι απαραίτητος ο “περιορισμένος χαρακτήρας των δεοντολογικών ερμηνειών του χρυσού κανόνα” και “παρουσιάζει ένα εξισωτικό (egalitarian) στοιχείο, το οποίο ξεπερνά την αφηρημένη ισότητα του νόμου” (Willet, 2014:76).

2.1.β. Κοινωνικοί Ρόλοι

Διάφοροι μελετητές αναγνωρίζουν στις πολυειδικές κοινότητες την ύπαρξη “κοινωνικών ρόλων”³², οι οποίοι παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις με βάση τα ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά. Μία από τις πιο χαρακτηριστικές παρουσίες της γατοκοινότητας του άλσους είναι η Νάνσυ, μια φουντωτή τάμπυ μεγάλη σε ηλικία, η οποία έχει το ρόλο που οι Alger και Alger ονομάζουν “μασκότ ή φύλακα”. Ήταν από τις πρώτες γάτες που με πλησίασαν, καθώς από ότι έχει φανεί είναι πλήρως εξοικειωμένη με τους ανθρώπους, και της είναι πολύ σημαντικά τα χέρια τους. Είναι επίσης ιδιαίτερα ομιλητική και απαιτεί την προσοχή, ιδιαίτερα όταν βλέπει να δίνεται σε άλλες γάτες. Βρίσκεται πάντα πολύ κοντά στην είσοδο της εγκατάστασης και πλησιάζει αμέσως μόλις δει ανθρώπους να στέκονται κοντά. Παρόλαυτα, φαίνεται να υπάρχει ένα μοτίβο διαλογής των ανθρώπων που θα πλησιάσει, που σχετίζεται με την απόσταση από την εγκατάσταση και την επικοινωνία με την κυρία Β. Μία ακόμα χαρακτηριστική φιγούρα, που φαίνεται να έχει το ρόλο του “μασκότ ή φύλακα”, είναι ο Πάνθηρας. Είναι ένας μεγαλόσωμος, μαύρος γάτος, επίσης εξοικειωμένος με τους ανθρώπους. Ήταν το πρώτο πρόσωπο της γατοκοινότητας που γνώρισα, πριν έρθω σε επικοινωνία με τη φροντίστρια. Φαίνεται να ευχαριστείται πολύ τα χέρια, με ένα διαφορετικό τρόπο από τη Νάνσυ. Ο τρόπος που πλησιάζει είναι πάντα διερευνητικός και φαίνεται πάντα να είναι αυτός που ελέγχει την επαφή, τους χρόνους και την ένταση των χαιδεμάτων. Επίσης, δεν είναι πάντα διαθέσιμος και επιλέγει πότε θα εμφανιστεί.

Στην ίδια κατηγορία θα μπορούσε να προστεθεί και ο Φαγάνας, ο οποίος είναι ένα από τα πιο αγαπητά πρόσωπα της κοινότητας, κυρίως για τους ανθρώπους της. Όπως λέει και το όνομα του είναι ένας παχύς, καλοζωισμένος, άσπρος-γκρι γάτος, περίπου τεσσάρων χρονών. Ήταν από τα πρόσωπα που μου έκαναν και μένα μεγάλη εντύπωση και προσπαθούσα κάθε φορά να τον εντοπίσω. Φαίνεται πλήρως εξοικειωμένος με τους ανθρώπους και κυρίως φαίνεται να καταλαβαίνει την επιρροή που ασκεί πάνω τους. Ένα

32 Blattner, Donaldson and Wilcox, 2020, Alger and Alger, 2003

από τα μεσημέρια που πήγαινα προς το άλσος, πέτυχα ένα έφηβο αγόρι που μιλούσε σε ένα γατί και το καλούσε να συνεχίσουν τη βόλτα τους. Το γατί ήταν ο Φαγάνας, ο οποίος φαίνεται πως περπατούσε παρέα με το αγόρι από την άλλη μεριά του άλσους μέχρι το σημείο που βρίσκεται η εγκατάσταση. Περίμενε για κάποια λεπτά στο ύψος της εγκατάστασης, χωρίς να δείχνει διάθεση επικοινωνίας με το αγόρι, το οποίο παραιτήθηκε και προχώρησε, και στη συνέχεια ο Φαγάνας έτρεξε προς το μέρος του και τον ακολούθησε για κάποια μέτρα, ανεβαίνοντας στο πεζούλι που υπάρχει κατά μήκος του διαδρόμου. Ο χαρισματικός χαρακτήρας του Φαγάνου αποδείχτηκε ζωτικής σημασίας για την επιβίωση του, καθώς και τις δύο φορές που κινδύνεψε η ζωή του, οι άνθρωποι της φιλοζωϊκής κινητοποιήθηκαν άμεσα και κάλυψαν τα μεγάλα έξοδα που απαιτούσε η ανάρρωση του.

Ένας άλλος ρόλος που αναγνωρίζουν στην έρευνα τους οι Alger και Alger είναι αυτός του “συντρόφου”, ο οποίος επίσης φαίνεται να αναλαμβάνεται μέσω γατίσιας πρωτοβουλίας, χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση, και αφορά τα γατιά που φαίνεται να διατηρούν φιλικές σχέσεις με πολλά άλλα. Στη γατοκοινότητα του άλσους υπάρχει μια μικρόσωμη τάμπυ, η οποία έχει φιλικές σχέσεις με πολλά γατιά, τις οποίες τις εκφράζει με το να τρίβεται πάνω τους και να παίζει μαζί τους.

2.1.γ. Γατίσια Προσαρμοστικότητα και ο Ρόλος των Φροντιστριών

Ενώ καθόμαστε έξω από την εγκατάσταση και μιλάμε με την κυρία Β., περνάει ένα τρίποδο γατί. Η κυρία Β. μου την έχει αναφέρει και άλλες φορές και εκείνη την ημέρα μου αφηγήθηκε την ιστορία της. Μια μέρα έφτασε στο άλσος και παρατήρησε πώς όλες οι γάτες ήταν μαζεμένες στην άλλη πόρτα, εμφανώς ταραγμένες. Το τότε τετράποδο τρίποδο είχε τη συνήθεια να κλέβει το φαΐ από τα σκυλιά και φαίνεται στην προσπάθεια του αυτή, το δάγκωσε ένα από αυτά. Όταν μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο, ο αιματοκρίτης της ήταν πολύ χαμηλός και τις πρώτες ώρες προσπάθησαν απλώς να την επαναφέρουν. Δυστυχώς δεν πρόλαβαν να επέμβουν άμεσα και επειδή έπαθε γάγγραινα της έκοψαν το πόδι. Όταν επέστρεψε στην κοινότητα, η κυρία Β. την είχε στο κλουβί για ένα χρόνο,

κυρίως επειδή η ίδια φοβόταν πώς δε θα μπορούσε να ανταπεξέλθει. Τελικά, μετά από τόσο καιρό αποφάσισε να τη βγάλει, και με έκπληξη παρατήρησε πώς μέσα σε τρεις μέρες το γατί όχι μόνο μπορούσε να κινηθεί στο χώρο με άνεση αλλά έτρεχε κιόλας.

Ένα κοινώς αποδεκτό χαρακτηριστικό των γατιών είναι η προσαρμοστικότητα σε νέες σωματικότητες, νέες σχέσεις και αλλαγές στην εύρεση τροφής. Αν και δυσκολεύονται με τη μετακίνηση σε νέο χώρο, ειδικά όταν είναι αρκετά μακριά από τον οικείο τους χώρο, δε φαίνεται να αντιμετωπίζουν δυσκολίες να προσαρμοστούν στις αλλαγές των συνθηκών στον ίδιο. Η γατίσια ευελιξία μπορεί να μας προσφέρει μια διαφορετική οπτική σχετικά με τη διαχείριση της εγγενούς στη ζωή επισφάλειας, η οποία “μας υπενθυμίζει πως το να αλλάζουμε μαζί με τις συνθήκες είναι το υλικό της επιβίωσης” (Tsing, 2015:27).

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις γατιών στη γατοκοινότητα του άλσους που έμαθαν να ζουν με μειωμένη όραση ή λιγότερα άκρα, μιας και συνήθως η επέμβαση των κτηνιάτρων περιλαμβάνει πιο δραστικά μέτρα από ότι η μακροπρόθεσμη φροντίδα μιας μόλυνσης. Την ικανότητα αυτή παρατήρησα και στη σταδιακή εξοικείωση του Μούλη με τις άλλες γάτες, τα αμάξια, τις πόρτες, το δρόμο, τους γείτονες. Μέρος της γατίσιας τεχνικής της προσαρμοστικότητας είναι η διαρκής παρατήρηση μέσω όλων των αισθήσεων και η προσεκτική εστίαση σε κάθε μικρή αλλαγή στο περιβάλλον. Επομένως, είναι απαραίτητο να “είναι σε θέση να προσεγγίσουν κάποιον ευθέως με μια ικανοποιητική προσδοκία της πιθανής απάντησης του, να είναι εξοικειωμένα με αυτού του προσώπου την παρελθούσα ιστορία και να έχουν επίγνωση των προτιμήσεων, των διαθέσεων και των ιδιοσυγκρασιών του” (Ingold, 2000:72). Ωστόσο, το χαρακτηριστικό τους αυτό δεν είναι αρκετό για να ανταπεξέλθουν σε όλες τις δυσκολίες που ενέχει η επιβίωση στην πόλη, γι’ αυτό και είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος που παίζουν οι φροντίστριες για την ευημερία των γατοκοινοτήτων.

Ποιό είναι το σχεσιακό συγκείμενο ανθρώπων και γατιών στην πόλη της Αθήνας; Από τη μία έχουμε την ανθρωπιστική δόμηση της πόλης, η οποία δημιουργεί αποκλεισμούς στο δημόσιο χώρο, τόσο για τα μη ανθρώπινα ζώα όσο και για τα ανθρώπινα και τις δραστηριότητες που δε συντάσσονται με την εμπορευματική χρήση

του. Η τάση αυτή είναι έκδηλη και σε όλα τα σχέδια ανάπλασης των χώρων πράσινου, πάρκων και πλατειών, τα οποία δεν περιλαμβάνουν καμμία πρόβλεψη για τους μη ανθρώπινους πληθυσμούς που κατοικούν σε αυτούς, και στην κοινή κατεύθυνση των σχεδίων αυτών για περιφραγή και ένα αυστηρό κανονιστικό πλαίσιο χρήσης. Από την άλλη, σε όλες τις γειτονιές της Αθήνας συναντάμε μικρές ή μεγαλύτερες γατοκοινότητες, οι οποίες συγκροτούνται γύρω από έναν ανθρώπινο φροντιστή που αναλαμβάνει συνήθως την καθημερινή σίτιση και τη στείρωση τους. Η σχέση αυτή αναδεικνύει από τη μία, τη δυνατότητα εύκολης προσαρμογής των γατιών σε οποιοδήποτε περιβάλλον, μιας και οι αστικοί οικότοποι των γατοκοινοτήτων ποικίλλουν, από μεγάλα πάρκα και άλση (όπως η περίπτωση της επιτόπιας) μέχρι παρατημένα σπίτια στο κέντρο της Αθήνας, και από την άλλη, τον κεντρικό ρόλο που παίζουν οι φροντίστριες για την ευημερία και τη συνέχιση των γατοκοινοτήτων.

Σύμφωνα με τους διάφορους φροντιστές που είχα τη δυνατότητα να μιλήσω κατά τη διάρκεια της έρευνας, βασικό κίνητρο είναι ένα αίσθημα καθήκοντος προς τις γάτες, ως ευάλωτα, απροστάτευτα και φύσει αθώα πλάσματα. Σύμφωνα με τον Franklin, η σχέση των ανθρώπων με των άλλων ζώων επηρεάζεται από το ιστορικό και πολιτισμικό συγκείμενο. Ο ίδιος υποστηρίζει πώς η ενασχόληση με τα ζώα μέσα στην πόλη είναι μία τάση που χαρακτηρίζει την μεταμοντέρνα εποχή και τη σχετίζει με τη “μισανθρωπία, την οντολογική ανασφάλεια και την ανταντακλαστικότητα του κινδύνου (risk-reflexivity)” (1999:62) που προέκυψαν από την οικονομική και πολιτική αστάθεια που ακολούθησε τους πολέμους του πρώτου μισού του εικοστού αιώνα και τη ματαίωση της υπόσχεσης για μια διαρκή πρόοδο και ένα σίγουρο μέλλον. Ταυτόχρονα, τα κοινωνικά κινήματα της δεκαετίας του 70 έφεραν στο δημόσιο διάλογο τα δικαιώματα των ζώων και την ανάγκη για ηθικότερη κατανάλωση. Επομένως, οι διάφορες δραστηριότητες με τα ζώα, από τη φροντίδα μέχρι την παρατήρηση (π.χ. bird-watching), μπορεί να καλύπτουν μια ανάγκη για μια αίσθηση του σκοπού, η οποία απουσιάζει, ή μπορεί να προκύπτουν από μια αίσθηση ευθύνης προς τα άλλα ζώα, λόγω της καπιταλιστικής εξάπλωσης και της επακόλουθης εξώθησης όλων των άλλων ζώων να εξαρτάται η επιβίωση τους από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Πέρα από τις τάσεις που μπορεί να χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εποχή, η σχέση των φροντιστών με τις γάτες επηρεάζεται και από τα δικά τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την ευρύτερη ηθική τους. Η κυρία Β. μία από τις φορές που αναφέρθηκε στην ηθική υποχρέωση που έχουμε να αγαπάμε τα ζώα, μου είπε,

“Πιστεύεις στο Θεό; Εγώ πιστεύω. Όχι στις εικόνες και στις εκκλησίες. Τι είναι οι εικόνες; Κάποιος τις έφτιαξε και πάνε και τις προσκυνάνε. Εγώ πιστεύω ότι υπάρχει κάποιος που έφτιαξε τα δέντρα, αυτά εδώ (και δείχνει τις γάτες) και όλα αυτά τα ωραία. Και βλέπει και κρίνει. Αν δεν αγαπάς αυτά εδώ (δείχνοντας προς τις γάτες), που είναι τόσο γλυκά, πώς θα πάρεις αγάπη πίσω”;

Για την κυρία Β., λοιπόν, η ηθική υποχρέωση προς τις γάτες διαπερνάται και από τη χριστιανική προσέγγιση των διαειδιακών σχέσεων, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος ωφείλει να φροντίζει όλα τα ζώα επειδή είναι πλάσματα του θεού.

Επίσης, ένα κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ της συντριπτικής πλειοψηφίας των φροντιστών είναι το φύλο και η ηλικία. Συνήθως είναι γυναίκες, ηλικιωμένες, και αρκετά συχνά μετανάστριες. Σύμφωνα με τη Holmberg, “ιστορικά, υπάρχει μια δυνατή σύνδεση μεταξύ της φροντίδας των ζώων και των γυναικών, όπως και μεταξύ του αγώνα για την ευζωΐα και τα δικαιώματα των ζώων, και τους γυναικείους αγώνες για απελευθέρωση” (2015:115). Επίσης, στο ετεροκανονικό πατριαρχικό πλαίσιο, γυναίκες και γάτες χαρακτηρίζονται ως πονηρές, ύπουλες και διαβολικές, στις περιπτώσεις που ανά τους αιώνες είναι απαραίτητη η δαιμονοποίηση της αυτοδιάθεσης τους για την επίτευξη της συμμόρφωσης τους στις έμφυλες και ειδικτικές ιεραρχίες. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα στιγματισμού της μακρόχρονης σχέσης γατιών και γυναικών είναι την περίοδο του μεσαίωνα που είναι γνωστή ως το κυνήγι μαγισσών, κατά την οποία η ίδια αυτή σχέση λειτουργούσε ως απόδειξη της κατηγορίας της μαγείας.

Μπορεί τα κίνητρα για την ενασχόληση με τα άλλα ζώα και τη φροντίδα αυτών να ποικίλουν, ή να μπορούμε να βρούμε ιστορικές, πολιτισμικές και βιολογικές συνέχειες που να την εξηγούν, αλλά το βρίσκουμε ελλειπές να περιοριστεί η κατανόηση των

σχέσεων φροντίδας σε μια ορθολογική, γραμμική εξήγηση της. Η εμπειρία της φροντίδας σε πραγματικό χρόνο παρουσιάζει κάποιες ποιότητες, οι οποίες την αναδεικνύουν ως μια πρακτική “ανάληψης ρόλου”, που προϋποθέτει την επιδέξια διαχείριση των συναισθημάτων. Όπως παρατηρούν και οι Young και Thompson, “η πραγματική συμπονετική έγνοια (sympathetic concern) είναι η κατάσταση κατά την οποία κάποια αντιλαμβάνεται μια συνθήκη από την οπτική γωνία του άλλου, νιώθει συμπόνοια απέναντι στο άλλο που βρίσκεται σε αυτή τη συνθήκη και νοιάζεται ειλικρινά για την ευημερία του, το οποίο αντανακλά αυτή τη συμπόνοια” (Shamay-Tsoory, Aharon-Peretz, and Perry, 2009 από Young and Thompson, 2019:156). Επομένως, η πρακτική της φροντίδας προϋποθέτει και την ικανότητα ενσυναίσθησης κατά τη διαδικασία της ενεργούς παρατήρησης.

Μέρος της φροντίδας των γατιών από την κυρία Β. είναι η καθημερινή παρατήρηση των κινήσεων τους για σημάδια οποιασδήποτε αρρώστιας, χτυπήματος ή μόλυνσης. Ο τρόπος που περιγράφει τα διάφορα περιστατικά είναι η εντύπωση που της κάνει οποιαδήποτε μη συνηθισμένη συμπεριφορά, εξατομικευμένα. Πέρα από εμφανείς δυσκολίες στην κίνηση, ή το επίμονο ξύσιμο, ενδείξεις μη καλής υγείας μπορεί να είναι κάποια αλλαγή στη ρουτίνα του γατιού, ή ένα μη συνηθισμένο νιαουρητό. Ένα παράδειγμα που μου εξιστόρησε ήταν του Φαγάνα, τον οποίο κάποια στιγμή τον δηλητηρίασαν. Εκείνος δεν έδειχνε κάποια εμφανή σημάδια και είχε όρεξη για φαΐ, αλλά υπήρχε κάτι που φαινόταν διαφορετικό στα μάτια της κυρίας Β. Αποφάσισε να τον παρατηρήσει ενώ έτρωγε και είδε πώς ενώ έπαιρνε την τροφή στο στόμα του, δε μπορούσε να την καταπιεί και την έφτυνε. Η κυρία Β. πήρε αμέσως την κυρία Κική, που είναι το πρόσωπο που κάνει τις μεταφορές των γατιών στον κτηνίατρο και έχει την άμεση επαφή με αυτόν, για να τον πάνε για γαστροσκόπηση. Πράγματι, στη γαστροσκόπηση είδανε πώς έχει καεί το πεπτικό του σύστημα, από τον οισοφάγο μέχρι το στομάχι και χρειάστηκε να νοσηλευτεί και να παραμείνει έπειτα σε κλουβί για ένα χρόνο. Μπορεί να μην προκαλεί κάποια έκπληξη η παραπάνω εξιστόρηση, αλλά σε ένα συγκεκριμένο όπου ένας άνθρωπος φροντίζει περίπου εκατό γάτες, η δυνατότητα αναγνώρισης μικρών και ανεπαίσθητων κινήσεων ως ανησυχητικά σημάδια είναι ζωτικής σημασίας για την ευημερία της γατοκοινότητας.

Ένα ακόμα ζήτημα που πολύ συχνά αναφέρει η κυρία Β. σε σχέση με τη φροντίδα της υγείας των γατιών είναι οι λανθασμένες διαγνώσεις των κτηνιάτρων, τις οποίες τις αποδίδει στην έλλειψη προσοχής. Ένα παράδειγμα είναι η περίπτωση ενός μεγάλου και παιχνιδιάρη πορτοκαλί γάτου, ο οποίος είχε μια μεγάλη πληγή στο λαιμό του που διαρκώς έβγαζε πύον. Για πολλούς μήνες τον πήγαιναν στον κτηνίατρο και του έδινε αντιβιώσεις, αλλά η πληγή δεν υποχωρούσε και μεγάλωνε. Η κυρία Β. επέμενε ότι έχουν μπει άγανα, τα οποία είναι μέρη από ένα φυτό, που όταν μπαίνουν μέσα στο δέρμα δε μπορούν να βγούν. Μια μέρα αποφάσισε μόνη της να καθαρίσει το σημείο και πιέζοντας το, βγήκε πύον μαζί με τρία άγανα. Μετά από αυτή της την παρέμβαση μπόρεσε επιτέλους να κλείσει η πληγή. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η ιστορία του Άβελ, ο οποίος είναι πολλά χρόνια στη γατοκοινότητα και τον έχει φροντίσει η κυρία Β. από μωρό. “Τον είχα βρει μωρό, ήταν γεμάτος ψύλλους, τον ψέκασα και αυτός άρχισε να τινάζεται γιατί τον έκαιγε το φάρμακο. Τον πήρα, τον έπλυνα και έγινε ο Άβελ μου”, μου αφηγούνταν η κυρία Β. ενώ ο Άβελ τριβόταν στα πόδια της. Κάποια χρόνια μετά είχαν κανονίσει την υιοθεσία του. Εκείνος εξαφανίστηκε για κάποιες μέρες. Η κυρία Β. τον έψαχνε για μια βδομάδα και τελικά όταν τον βρήκε ήταν σε άσχημη κατάσταση. Ήταν ξαπλωμένος σε ένα δέντρο, η κοιλιά του ήταν πρησμένη και το δέρμα του στο σημείο αυτό ήταν μαύρο. Τον πήγανε στον κτηνίατρο, ο οποίος πρότεινε ευθανασία γιατί είχε καταστραφεί η κύστη του και το έντερο του από χτύπημα. Η κυρία Β. είπε να τον επιστρέψουν σε εκείνη. “Τρία χρόνια τώρα, τον αδειάζω εγώ και τον καθαρίζω και είναι μια χαρά”.

Οι ιστορίες αυτές αναδεικνύουν τη σημασία της προσοχής και της ενσυναίσθησης που είναι απαραίτητη για την υγεία των γατιών. Η προσοχή αυτή αφορά όχι μόνο την καθημερινή φροντίδα των ίδιων των γατιών στις ιδιαίτερες ανάγκες τους, όπως στην περίπτωση του Άβελ, αλλά και την επίγνωση του περιβάλλοντος που ζούνε τα γατιά. Οι γνώσεις που αποκτώνται από την καθημερινή επαφή σε ένα περιβάλλον που μοιράζεται από κοινού μπορεί να αποδειχτούν απαραίτητες για μια σωστή διάγνωση. Επίσης, η επιμέλεια του χώρου είναι πολύ σημαντική για την πρόληψη. Μέρος των καθημερινών πρακτικών της κυρίας Β. είναι η επίβλεψη του χώρου για πιθανές φόδες και η διαρκής επισήμανση στους περαστικούς με ελεύθερα σκυλιά να προσέχουν τις γάτες.

2.2. Σχέσεις Γατιών και Φροντιστριών

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα επικεντρωθούμε περισσότερο στις σχέσεις μεταξύ γατιών και φροντιστριών, θεωρώντας πώς “οι κοντινές σχέσεις φροντίδας, στις οποίες είμαστε ενσωματωμένες με άλλες, είναι πηγές γνώσης και δημιουργίας κόσμων” (Gillespie, 2022:2102). Αυτές επιτρέπουν να αναδυθούν πιο ξεκάθαρα οι επιθυμίες των ίδιων των γατιών και να τις αναγνωρίσουμε ως υποκείμενα, τα οποία “συγκροτούν ενεργά τους εαυτούς τους, καθώς κοιτάζουν τους άλλους σε ένα από κοινού γίγνεσθαι, το οποίο αποκαλύπτει τον εαυτό του μέσω της μη λεκτικής διαειδικής επικοινωνίας” (White, 2013:95). Επομένως, θεωρούμε πώς στην έρευνα της γατίσιας υποκειμενικότητας αποκτά μεγάλη σημασία η επαφή και η “εκπαιδευτική, πολιτική, πολιτικοποιητική” διάσταση του συναισθήματος (Gillespie, 2022:2102). Για αυτό επικεντρωνόμαστε στο σημείο που συναντιούνται τα ανθρώπινα και μη ζώϊκά υποκείμενα, ώστε να παρατηρήσουμε τους όρους αυτής της επαφής, τα διάφορα επίπεδα αμοιβαιότητας, “τις διαπραγματεύσεις, τις συμμαχίες και τις συγκρούσεις” (Dempsey, 2010:1142 από Van Patter and Hovorka, 2017:15).

2.2.α. Διαειδική Επικοινωνία και Εμπρόθετη Δράση

Μία μαύρη γάτα είναι ξαπλωμένη ώρα πάνω στην καρέκλα που βρίσκεται μόνιμα στην είσοδο της εγκατάστασης. Φαίνεται ήρεμη και να απολαμβάνει την ησυχία και το ζεστό απόγευμα. Η κυρία Β. βγαίνει έξω, ανταλλάσσουν ένα σύντομο βλέμμα, σκύβει μπροστά της και η γάτα ανεβαίνει πολύ προσεκτικά πάνω της και εφαρμόζει τον εαυτό της στην αγκαλιά της. Η κυρία Β. μου εξηγεί πώς είναι μεγάλη σε ηλικία (δέκα χρονών), και πώς έχει συνηθίσει κάθε βράδυ να τη βάζει μέσα με αυτόν τον τρόπο.

Το διαρκές γίγνεσθαι-μαζί των ανθρώπων με τις γάτες, η συνεξέλιξη που έχει προκύψει από τους αιώνες επαφής και σχέσης μεταξύ τους, έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη ικανοτήτων που βοηθούν στη μεταξύ τους επικοινωνία. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα

είναι “η μεγάλη ποικιλία νιαουρισμάτων που έχουν αναπτύξει οι γάτες στην προσπάθεια για επικοινωνία με τους ανθρώπους” (Turner, 2013:58). Είναι ενδιαφέρον πώς οι εκφορές αυτές είναι αρκετά προσωποποιημένες και ο βαθμός επιτυχίας της επικοινωνίας σχετίζεται με το επίπεδο οικειότητας μεταξύ των υποκειμένων. Πέραν της ομιλίας, υπάρχουν και άλλοι τρόποι που καθιστούν εφικτή την επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων και γατιών. Σύμφωνα με τον Kohn, το “ότι είμαστε ζωντανοί, βρισκόμαστε δηλαδή στη ροή της ζωής, περιλαμβάνει τη διαδικασία να ευθυγραμμίζουμε τους εαυτούς μας με μια ολοένα και αυξανόμενη σειρά από αναδυόμενες συνήθειες” (2013:62). Η δημιουργία συνηθειών είναι χαρακτηριστική όλων των μορφών ζωής και κάποιες από αυτές τις συνήθειες είναι προσβάσιμες στις αισθήσεις μας, εάν στρέψουμε την προσοχή μας σε αυτές. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαδικασία της σίτισης της γατοκοινότητας του άλσους. Κατά τη διάρκεια της επιτόπιας, είχα την ευκαιρία να παρακολουθήσω αρκετές φορές αυτή τη διαδικασία, η οποία γινόταν καθημερινά γύρω στις πέντε το απόγευμα. Καθώς πλησιάζει η ώρα, αρχίζουν να μαζεύονται όλο και περισσότερες γάτες και κάθονται στραμμένες προς την πόρτα της εγκατάστασης. Η κυρία Β. βγαίνει με δύο μεγάλους δίσκους, στους οποίους σερβίρει το φαγητό, χωρίζοντας το σε μερίδες. Παρά το φόρτο εργασίας, η κυρία Β. αφιερώνει πάντα τον απαραίτητο χρόνο που χρειάζεται για να παρατηρήσει τη συμπεριφορά κάθε γατιού κατά τη σίτιση. Αυτό είναι χρήσιμο για τον εντοπισμό οποιουδήποτε θέματος υγείας, για τη διαχείριση των εντάσεων και για τη μελλοντική προσαρμογή του σερβιρίσματος ανάλογα με τις παρούσες δυναμικές ή τις προσωπικές προτιμήσεις.

Η αναγνώριση των επιθυμιών και της βούλησης στις διαειδικές σχέσεις “περιλαμβάνει μια ενσώματη πρακτική που αντλεί από ένα οπλοστάσιο αισθήσεων” (Logimer, 2007:918) και τη “συν-αισθηματικά φορτισμένη, αλλά όχι απαραίτητα παράλογη ή μη νοητική, εναρμόνιση” η οποία αποτελεί “την πρωταρχική βιο-ομιλία (bio-discourse) των κοινωνικών πλασμάτων” (Willet, 2014:12,92). Η εναρμόνιση των συν-αισθημάτων δεν είναι ένα θεωρητικό σχήμα αλλά είναι θεμελιώδες στοιχείο της διαειδικής επικοινωνίας. Ένα παράδειγμα είναι ένα περιστατικό με έναν γάτο σε μια γατοκοινότητα στο νοσοκομείο ΚΑΤ, την οποία φροντίζει μια γιατρός του νοσοκομείου.

Βγαίνοντας από το κτίριο των εξωτερικών ιατρείων, τον συνάντησα μπροστά στην πόρτα με μια τεράστια πληγή στο στήθος, την οποία την έγλειφε στην προσπάθεια του να σταματήσει την αιμορραγία. Αμέσως φώναξα τη φροντίστρια τους, η οποία έφερε αντιβίωση να του δώσει. Εκείνη ήταν προβληματισμένη, γιατί συνήθως αυτός ο γάτος δεν κάθεται και θα έπρεπε να του δώσει για κάποιες μέρες αντιβίωση και να επισκεφτούν τον κτηνίατρο. Όταν έφερε τη γατοφόρο για να προσπαθήσει, ο γάτος ήταν απόλυτα υπάκουος και έμεινε ακίνητος όση ώρα τον βάζαμε σε αυτή. Χωρίς να είναι απαραίτητη η χρήση του λόγου, ήταν εφικτό να επικοινωνηθούν τα κίνητρα της φροντίστριας προς το γάτο, και εκείνος να δεχθεί τη βοήθεια της, σε μια ευάλωτη στιγμή. Σύμφωνα με τον Khon, η σκέψη αποτελεί “μια εξαιρετικά περίπλοκη/συνελιγμένη συνήθεια, η οποία αναδύεται από και είναι συνεχής με την τάση στον κόσμο να αποκτά συνήθειες” και “είναι στοιχειώδης μιας αναδύμενης μονάδας, η οποία είναι διάχυτη σε πολλαπλά σώματα” (2013:60). Επομένως, είναι δυνατή η πρόσβαση στη σκέψη των γατιών από μεριάς των ανθρώπων, και των ανθρώπων από μεριάς των γατιών, όταν συναντιούνται οι σημειωτικές διαδικασίες των οποίων οι εαυτοί μας αποτελούν σημεία τους, εφόσον μοιραζόμαστε ένα κόσμο από κοινού.

Μια κοινή εμπειρία όσων φροντίζουν γάτες και περνούν πολύ χρόνο με αυτές είναι η αδιαμφισβήτητη αναγνώριση τους ως υποκείμενα με εμπρόθετη δράση. Σύμφωνα με τη Willet, “οι απροσδόκητες αυτενέργειες και επικοινωνιακές ικανότητες των πλασμάτων που μοιράζονται αλληλοεπικαλυπτόμενους οικότοπους, ιστορίες ή κοινοτικές δομές με άλλα συνεξελισσόμενα είδη υποδεικνύουν πέρα από τη γενναιοδωρία ή τη συμπόνοια, προς μια πιο συνηθισμένη δυναμική του ‘καλέσματος και ανταπόκρισης’” (2014:12-13). Επομένως, μιλώντας για διαειδικές σχέσεις και επικοινωνία, είναι σημαντικό να επαναπροσδιορίσουμε τις έννοιες του υποκειμένου και της αυτενέργειας, με τρόπο που να μην προϋποθέτουν χαρακτηριστικά τα οποία αποδίδονται μόνο στον άνθρωπο, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα και τη σχεσιακή τους διάσταση.

Μια πιο συμπεριληπτική προσέγγιση της εμπρόθετης δράσης είναι η αναγνώριση της ως “την έκφραση ή την εκδήλωση μιας υποκειμενικής ύπαρξης: η εμπρόθετη δράση σημαίνει την επιρροή στον κόσμο με τρόπο που καθρεφτίζει τις επιθυμίες και τη βούληση

ενός υποκειμένου” (Blattner, Donaldson and Wilcox, 2020:4). Παρόλαυτα, η εμπρόθετη δράση δεν προϋποθέτει απαραίτητα “μια υποκειμενικότητα με σαφή πρόθεση ή σκέψη” καθώς “πολλές από τις δράσεις μας είναι αυθόρμητες, διαισθητικές, αυτοματοποιημένες, ενσώματες, όχι τελείως συνειδητές, μπορεί να προκύπτουν λόγω συνήθειας και όχι απαραίτητα μετά από πλήρη πληροφόρηση ή στοχασμό (Wilson,2002; Zafuski, 2016 από Blattner, Donaldson and Wilcox, 2020:4). Επομένως, δεν είναι προϋπόθεση η ορθολογική σκέψη και ο λόγος για την ύπαρξη της εμπρόθετης δράσης, αλλά τοποθετείται στη βούληση και τις επιθυμίες, τις οποίες στην περίπτωση των γατιών μπορούμε να τις προσεγγίσουμε μέσα από τη συμπεριφορά τους και να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τον τρόπο που επηρεάζονται από το περιβάλλον τους.

Η μεγάλη ποικιλία συμπεριφορών που συναντάμε στις γάτες των πόλεων και τα νοήματα που αυτές έχουν για τις ίδιες, δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς, καθώς είναι σύνηθες να θεωρούμε πώς τα ζώα λειτουργούν βάση ενστίκτου. Όπως αναφέρουν οι Barua και Sinha στη μελέτη τους για τους μακάκους που ζούνε στο αστικό συγκείμενο, “σε περιβάλλοντα που μοιράζονται, οι δεξιότητες, η γνώση και η τεχνογνωσία μπορεί ξεπερνά τα όρια των πορώδων σωμάτων και των ανθρώπινων και μη-ανθρώπινων διαχωρισμών” (2019:7). Παρατηρώντας τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους οι γάτες του άλσους διεκδικούν είτε την τροφή είτε τα χάρδια από τους ανθρώπους, αποκαλύπτουν μια μορφή στρατηγικής που προϋποθέτει την παρατήρηση και την ερμηνεία των ανθρώπινων συμπεριφορών προς αυτές και την ικανότητα να τις διατηρούν στη μνήμη τους. Οι περισσότερες γάτες μαθαίνουν να σχετίζονται κάποιους ήχους, όπως τον ήχο ανοίγματος της κονσέρβας ή απλώς τον ήχο που κάνει όταν τοποθετείται σε μία επιφάνεια, με την πιθανότητα ταΐσματος. Στην αναγνώριση αυτών των ήχων παίρνουν μια στάση σώματος που δείχνει τη φιλική τους διάθεση, όπως το σήκωμα της ουράς και ξεκινάνε τα νιαουρίσματα προς το πρόσωπο που υποθέτουν πώς κρατάει το φαγητό. Ένα παράδειγμα διαφορετικής αντιμετώπισης στη γατοκοινότητα του άλσους, είναι ένα μικρόσωμο μαύρο γατί, το οποίο δυσκολεύεται να συμμετέχει στη συλλογική σίτιση, και κάθεται σε απόσταση νιαουρίζοντας δυνατά μέχρι να σερβιριστεί ατομικά. Δεν είναι τυχαίο πώς το όνομα του είναι Γκρινιάρης. Ένα άλλο ίσως πιο οικείο παράδειγμα, είναι οι γάτες που

συχνάζουν σε ταβέρνες, οι οποίες παρουσιάζουν μια ποικιλία στρατηγικών, άλλες στέκονται και κοιτάνε επίμονα, άλλες απαιτούν με φωνές το φαγητό που υπάρχει στο τραπέζι ενώ άλλες επιστρατεύουν κάθε κίνηση που τις κάνει να φαίνονται αξιολάτρευτες. Τα παραδείγματα αυτά, πέρα από την ανάδειξη των γατίσιων ικανοτήτων, επιβεβαιώνουν και τη σχεσιακή διάσταση της αυτενέργειας, καθώς η ανταπόκριση των ανθρώπων στις διαφορετικές συμπεριφορές των γατιών, διαμορφώνουν και την επιλογή και την παγίωση της στρατηγικής τους.

2.2.β. Εμπιστοσύνη

Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο που επηρεάζει τη συμπεριφορά των γατιών, και επομένως τις παρατηρήσεις που μπορούμε να κάνουμε για αυτή, είναι τα επίπεδα εμπιστοσύνης. Σύμφωνα με τον Ingold, “η εμπιστοσύνη πάντα εμπεριέχει ένα στοιχείο ρίσκου, το ρίσκο ότι ο άλλος στο οποίο τις ενέργειες βασίζομαι, αλλά δεν μπορώ με κανένα τρόπο να ελέγξω, ίσως δράσει ενάντια στις προσδοκίες μου” (2000:70). Η γνωριμία μου με τις γάτες του άλσους και οι διαδικασίες της μεταξύ μας εξοικείωσης κατά τη διάρκεια της επιτόπιας προσφέρει αρκετές πληροφορίες για τη διερεύνηση της γατίσιας εμπιστοσύνης. Από τη μεριά μου, προσπάθησα να γίνει σταδιακά και σεβόμενη τις αντιδράσεις τους. Η κάπως σταθερή παρουσία μου και η σταδιακή προσέγγιση φάνηκε να τους είναι βοηθητική στο να χτιστεί εμπιστοσύνη μεταξύ μας. Ύστερα από κάποιες φορές που είχα πάει στο σημείο, αποφάσισα να περάσω τις απαγορευτικές κορδέλες. Η κίνηση αυτή προκάλεσε την περιέργεια των γατιών. Όταν τα πιο φιλικά άρχισαν να με πλησιάζουν, τα υπόλοιπα παρευρισκόμενα γατιά παρατηρούσαν έντονα τη διάδραση μεταξύ μας και κάποια από αυτά προσπάθησαν να πλησιάσουν επιφυλακτικά.

Μετά από αρκετές επισκέψεις με κάποια γατιά είχαμε αποκτήσει αρκετή οικειότητα -αυτό για κάποια σήμαινε πώς η παρουσία μου δεν τους προκαλούσε φόβο, ενώ για άλλα σήμαινε το πλησίασμα για χάδια. Όσες φορές καθόμουν για αρκετή ώρα έξω ακριβώς από την εγκατάσταση, τα περισσότερα γατιά πλησίαζαν σε κοντινή απόσταση ώστε να με μυρίσουν αλλά σπανίως πλησίαζαν περισσότερο και συνήθως

απομακρύνονταν τρέχοντας και κοιτώντας με επιφυλακτικά. Όταν όμως υπήρχαν γιατία τριγύρω μου τα οποία είναι φιλικά μαζί μου και απολαμβάνουν τα χάδια, ή μιλούσα με την κυρία Β. ή τον Γ., η επιφύλαξη των υπολοίπων μειωνόταν και κάποιες φορές πλησίαζαν και συμμετείχαν στις πρακτικές τρυφερότητας, σηκώνοντας την ουρά τους και τρίβοντας το σώμα τους είτε πάνω στα άλλα γιατία είτε στα πόδια μου. Μία μέρα που είχα την ευκαιρία να τα ταΐσω, παρατήρησα την περιέργεια με την οποία με κοιτούσαν καθώς έβαζα το φαγητό. Όσα πλησίαζαν και έτρωγαν στη συνέχεια με κοιτούσαν και μου ανοιγόκλειναν αργά τα μάτια. Μία έκφραση που δηλώνει τη συμπάθεια και την εμπιστοσύνη εκ μέρους των γιατίων. Φυσικά τους ανταπέδωσα την κίνηση. Τις επόμενες μέρες, φάνηκε να νιώθουν περισσότερη οικειότητα με μένα πολλά περισσότερα γιατία και έκτοτε είναι πιο συχνό φαινόμενο να με χαιρετάνε όταν φτάνω, αν και όχι με την ίδια μαζικότητα και ενθουσιασμό που χαιρετάνε την κυρία Β. και τις άλλες εθελόντριες.

Βλέπουμε, λοιπόν, τους τρόπους που χτίζεται η μεταξύ μας εμπιστοσύνη, τις γιατίσιες προϋποθέσεις για να επιτευχθεί αυτή και τις γιατίσιες κατηγοριοποιήσεις μεταξύ οικείων και ξένων, φιλικών και εχθρικών προσώπων, οι οποίες κρίνονται τόσο από τις προσωπικές εμπειρίες αλλά και από τις παρατηρήσεις της συμπεριφοράς των υπόλοιπων μελών της γατοκοινότητας. Σύμφωνα με τους Alger και Alger, “η δυνατότητα να μαθαίνεις από τους άλλους είναι κεντρική στην κουλτούρα” (2003:137). Αν και λόγω του περιορισμένου χρόνου της έρευνας, δε μπόρεσα να διερευνήσω τις διάφορες μεταδόσεις γνώσεων σε βάθος χρόνου, περιστατικά όπως αυτά που περιγράφω παραπάνω, δείχνουν πώς μεταδίδεται γνώση σχετικά με τα οικεία πρόσωπα μεταξύ των γιατίων. Με αυτό τον τρόπο άλλωστε πληθαίνουν και οι γατοκοινότητες.

Τη σημασία της εμπιστοσύνης την εντοπίζω και στη σχέση με τις γάτες που συμβιώνουμε μαζί. Κομβικό ρόλο στην εξοικείωση με τη διαδρομή έξω από το σπίτι μετά την αφαίρεση της σκαλωσιάς, έπαιξαν τα διαφορετικά επίπεδα εμπιστοσύνης μεταξύ μας αλλά και οι ιδιοσυγκρασιακές διαφορές του Μούλη και της Μαρίκας. Λόγω της μεγαλύτερης εμπιστοσύνης μεταξύ εμένα και του Μούλη, ήταν πολύ πιο εύκολο να του δείξω τη διαδρομή μέσα από την πολυκατοικία, ενώ επειδή ο ίδιος έτρεφε μεγαλύτερο ενδιαφέρον από ότι φόβο για το έξω, σταδιακά βρήκε τους τρόπους να αυτονομηθεί και

να μπορεί να βγαίνει και να μπαίνει μόνος του. Αντίθετα, η Μαρίκα, η οποία είναι περισσότερο φοβική και επιφυλακτική, δεν κατάφερε να μάθει τη διαδρομή από τις σκάλες και μετά την αφαίρεση της σκαλωσιάς, επιχείρησε ελάχιστες φορές να βγει πηδώντας. Στην απόφαση της αυτή, έπαιξε πολύ ρόλο η παρατήρηση των κινήσεων του Μούλη. Η μικρότερη εμπιστοσύνη που χαρακτηρίζει τη σχέση μας, αποδείχτηκε μη βοηθητική στην εξοικείωση της με το έξω, καθώς δε με άφηνε να την πλησιάσω και τρόμαζε. Σε μία περίπτωση που μετά από καιρό αποφάσισε να πηδήξει, φάνηκε πώς η παρουσία του Μούλη της προκαλούσε περισσότερη ηρεμία, γεγονός που σχετίζεται και με τον τρόπο που “εξημερώθηκε”. Επειδή δεν ήμουν σίγουρη αν θα μπορέσω να την κρατήσω, τις πρώτες μέρες που συμβιώναμε δεν ασχολήθηκα με την κοινωνικοποίηση της και την εξοικείωση της με το χώρο. Είχε περισσότερη επικοινωνία με το Μούλη και μέσα από τη σχέση τους απέκτησε λίγο περισσότερο θάρρος να κινείται στο χώρο. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η εμπιστοσύνη επηρεάζει τις δυνατότητες έκφρασης του κάθε γατιού, αλλά και ότι οι ιδιοσυγκρασιακές διαφορές μεταξύ των γατιών επηρεάζουν τον τρόπο και την κλίμακα που αυτή θα επιτευχθεί. Φυσικά, η μεγαλύτερη προσοχή στις ιδιαίτερες ανάγκες, φόβους και αδυναμίες του κάθε γατιού, μπορεί να βελτιώσει αισθητά τα επίπεδα εμπιστοσύνης.

2.2.γ. Εξημέρωση

Όπως αναφέρει και η Tsing, “η επιβίωση, για όλα τα είδη, προϋποθέτει υποφερτές συνεργασίες” οι οποίες συνεργασίες “σημαίνουν να δουλεύει κανείς μέσω της διαφοράς, η οποία οδηγεί στη μόλυνση” (2015:28). Με άλλα λόγια, κανένα πλάσμα δε μπορεί να ζήσει μόνο, και οι αναγκαίες για την επιβίωση συνεργασίες προϋποθέτουν την αναγνώριση των ορίων του εαυτού με την ταυτόχρονη αποδοχή πώς αυτά διαρκώς μεταβάλλονται, όταν εμπλέκεται με τους υπόλοιπους εαυτούς που μοιράζονται τον κόσμο. Σύμφωνα με τον Kohn, “η ζωντανή άνθιση αυτής της σημειωτικής δυναμικής (δηλαδή του να είναι κανείς ζωντανός), της οποίας η πηγή και το αποτέλεσμα είναι αυτό που ονομάζω εαυτός, είναι επίσης προϊόν διατάραξης και σοκ”, γεγονός που

αποκαλύπτεται στη συνήθεια του εαυτού, “να παίρνει και να αφήνει στην άκρη συνήθειες” (2013:62). Οι γατίσιοι εαυτοί δεν εξαιρούνται από αυτή τη συνήθεια, ίσως μάλιστα παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευελιξία από ότι οι άνθρωποι, να αναθεωρούν τις απόψεις τους για τους άλλους και να προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες.

Αυτή η διαδικασία είναι φανερή και στην εξημέρωση, η οποία αν και είναι σύνηθες να θεωρείται ότι υποκινείται μόνο από την ανθρώπινη πρωτοβουλία, στην περίπτωση των γατιών υποστηρίζεται “πώς οι γάτες εν τέλη εξημέρωσαν τις εαυτές τους” (Turner, 2013:87). Και παρόλο που θεωρούμε πώς συνολικά σαν είδος είναι εξημερωμένες, αναγνωρίζουμε την ύπαρξη των αποεξημερωμένων (feral) γατιών στις οποίες αποδίδουμε τα χαρακτηριστικά της αγριότητας και της επιθετικότητας. Σύμφωνα με βιωματικές μου εμπειρίες αλλά και τις αφηγήσεις της κυρίας Β. και άλλων φροντιστριών, η αναγκασία για τη φροντίδα εξημέρωση αυτών των γατιών είναι μια διαρκής διαπραγμάτευση, της οποίας το αποτέλεσμα δεν είναι ποτέ δεδομένο και δεν εξαρτάται μόνο από την ανθρώπινη συμπεριφορά. Ένα από τα πολλά παραδείγματα είναι ένας πορτοκαλί γάτος, ο οποίος βρίσκεται σε κλουβί διότι έχει ένα σπασμένο άκρο το οποίο λόγω ζαχάρου δε μπορεί να δέσει. Όταν μου τον έδειξε η κυρία Β. μου ζήτησε να σταθώ μπροστά από το κλουβί του. Εκείνος απλώς με κοίταξε, όχι με ιδιαίτερη συμπάθεια. Όταν εκείνη στάθηκε μπροστά, κατευθείαν της έκανε κχι. “Έτσι είναι αυτός, μου χει καταστρέψει τη ζωή. Για να μπορώ να του καθαρίσω το κλουβί κρατάω μπροστά ένα δίσκο, με το ένα χέρι του δίνω φαΐ και με το άλλο καθαρίζω”. Ο γάτος αυτός δεν ήταν εξ αρχής επιθετικός-όταν είχε πρωτοσπάσει το πόδι του και τον φρόντιζε στο κλουβί η κυρία Β., μπορούσε να τον παίρνει αγκαλιά. Μετά το πρώτο χειρουργείο που αναγκάστηκε να κάνει, στο οποίο του έβαλαν καρφί για να του δέσουν το πόδι, γύρισε και ήταν φοβισμένος και εξαγριωμένος. Φαίνεται πώς η ταλαιπωρία και η παραμονή σε ένα ανοίκειο και τρομακτικό περιβάλλον, τον έκαναν να χάσει την εμπιστοσύνη του στους ανθρώπους.

Η εξοικείωση με τα χέρια και τη σωματική επαφή είναι ένας δείκτης της εξημέρωσης του κάθε γατιού, η οποία όπως είδαμε είναι σχεσιακή και επηρεάζεται από τις προσωπικές και συλλογικές εμπειρίες με τους ανθρώπους. Οι περισσότερες γάτες των

γατοκοινοτήτων που γνώρισα κατά τη διάρκεια της έρευνας είναι επιφυλακτικές με τους αγνώστους και τα επίπεδα εξημέρωσης εξαρτώνται από το πόσο συχνά συναντάνε ανθρώπους αλλά και την προσωπική ιδιοσυγκρασία. Για παράδειγμα, στη γειτονιά της Κυψέλης, στα στενά που είναι κυρίως κατοικίες, οι γάτες είναι αδιάφορες έως και φοβισμένες προς τους περαστικούς. Υπάρχουν όμως κάποιες γάτες που αναζητούν ενεργά χάδια από τους περαστικούς και παίρνουν την πρωτοβουλία να πλησιάσουν, όπως μια νεαρή μαύρη γάτα κάποια στενά από την κατοικία μου, η οποία τα περισσότερα απογύμνατα περιμένει σε μια γωνία κοντά στον οικείο χώρο της και νιαουρίζει για χάδια σε αυτούς που περνάνε. Επίσης, στον πεζόδρομο που έχει πολλά μαγαζιά και περισσότερη κίνηση, οι περισσότερες γάτες που ζούνε εκεί είναι τελείως εξοικειωμένες και κάποιες είναι πολύ φιλικές. Υπάρχει ένας μεγαλόσωμος και σταχτής γάτος ο οποίος είναι πολύ φιλικός και πολύ συμπαθής από όλη τη γειτονιά, όπως φαίνεται από τον τρόπο που αναφέρονται σε αυτόν³³. Στο άλσος, όλες οι γάτες αποζητούν τα χάδια της κυρίας Β. και δευτερευόντως των υπόλοιπων εθελοντριών, ωστόσο οι περισσότερες είναι επιφυλακτικές με τους ξένους. Τους είναι πολύ σημαντικό να επιθεωρήσουν οσφρητικά από μικρή απόσταση όποιον βρίσκεται κοντά τους, αλλά τις περισσότερες φορές η διάδραση τους τελειώνει εκεί. Επίσης, διατηρούν πολύ σαφή όρια σχετικά με τα σημεία που εκείνες θέλουν να χαϊδευτούν και στην παραβίαση αυτών, χρησιμοποιούν το πλεονέκτημα της φυσιολογίας τους, είτε χρησιμοποιώντας τα νύχια τους και τα δόντια τους, είτε φεύγοντας γρήγορα από το σημείο επαφής. Επομένως, οι ίδιες οι γάτες διαμορφώνουν έντονα το πλαίσιο της εμπλοκής τους με τους ανθρώπους, τόσο σε σχέση με την αναζήτηση τροφής, όσο και χαδιών, και διεκδικούν τον προσωπικό τους χώρο και τις προτιμήσεις τους.

2.2.δ. Ανθρώπινος Εξαιρετισμός

Όπως είδαμε, οι σχέσεις μεταξύ γατιών και φροντιστών αμφισβητούν την κεντρικότητα του λόγου και του ορθολογισμού στη δυνατότητα σκέψης και επικοινωνίας, ενώ οι πρακτικές της φροντίδας που είναι απαραίτητες για την ευημερία της

³³ Ανάρτηση στο Facebook σε ομάδα για τους κατοίκους της Κυψέλης

γατοκοινότητας απαιτούν την προσοχή, την ενσυναίσθηση και την εμπιστοσύνη μεταξύ των εμπλεκόμενων. Καταφέρνουν όμως να ξεφύγουν από τον ανθρώπινο εξαιρετισμό και την ανθρωπιστική προσέγγιση της ζωής; Όπως αναφέρει και η Holmberg, “η φεμινιστική θεωρία μας έχει μάθει πώς οι σχέσεις αγάπης είναι πάντα μέρος των σχέσεων εξουσίας (Ahmed 2004; Oliver 2009 από Holmberg, 2015:116). Η ανθρωποκεντρική δόμηση της πόλης, οι δεσμοί εξάρτησης για την επιβίωση, οι παρεμβατικές πρακτικές διαχείρισης των πληθυσμών (π.χ. στείρωση) και η συχνά εχθρική αντιμετώπιση της γειτονιάς προς τις γατοκοινότητες, ενισχύει την ασυμμετρία στη σχέση γατιών και φροντιστών, διότι οι φροντίστριες χρειάζεται να παίρνουν περισσότερες πρωτοβουλίες σχετικά με την ευζωία των γατιών, οι οποίες καθορίζουν και το περιεχόμενο αυτής. Επίσης, είναι πολύ συχνό οι φροντίστριες να ερμηνεύουν τις συμπεριφορές των γατιών με μια ανθρωποκεντρική ματιά. Ένα παράδειγμα είναι η αφήγηση της κυρίας Β. για τη Σίσυ, η οποία μια μέρα ενώ η κυρία Β. ετοιμάζε τα πιατάκια με το φαΐ για τα γατιά που είναι σε κλουβί, η Σίσυ την περιτριγύριζε προσπαθώντας να φάει. Όταν κάποια στιγμή η κυρία Β. βγήκε έξω επειδή ήρθε μια κυρία, η Σίσυ βρήκε την ευκαιρία και έφαγε από τα πιατάκια. “Κοίτα την κλέφτρα, όταν γύρισα και είδα τα πιατάκια άδεια, την κοίταξα και αυτή καθόταν εκεί ούτε γλειφόταν, ούτε τίποτα, και με κοίταγε σα να μη συμβαίνει τίποτα, η κλέφτρα”.

Παρόλαυτα, σε κάποιες στιγμές είναι πιθανό να διαρρηγνύονται οι ειδικτικές ιεραρχίες, συνήθως λόγω της ισχυρής βούλησης και αντιστάσεων κάποιων γατιών και την ανάλογη στάση των φροντιστριών να δείχνουν σεβασμό σε αυτές. Ένα παράδειγμα από το άλσος είναι η σχέση της κυρίας Β. με το Λέκα, ένα πορτοκαλί φουντωτό γάτο δέκα χρονών. Σύμφωνα με την κυρία Β., ο Λέκα αν και η ίδια έχει αναλάβει τη φροντίδα του από μωρό, δεν την αφήνει να τον πλησιάσει για να τον καθαρίσει, ακόμα και για να τον στείρωσει. Παρόλαυτα, όταν αναγκάστηκαν να μετακινήσουν τη γατοκοινότητα στο μέρος που είναι τώρα, ο Λέκα ήταν από τα πρώτα γατιά που ακολούθησαν, “τον πλησίασα και του φώναξα Λέκα, Λέκα, έλα από εδώ, και εκείνος με ακολούθησε σα σκύλος”.

Η συνειδητή προσπάθεια, παρά το ειδικτικό συγκείμενο των διαειδικκών σχέσεων στην πόλη (και όχι μόνο), να δίνεται περισσότερος χώρος στην αυτοδιάθεση των γατιών,

και η εξοικείωση με τον κόσμο των γατιών, δηλαδή τους χρόνους, τις συνήθειες, τις αξίες τους και τα πράγματα που έχουν σημασία για αυτά, μπορεί να κλονίσει την κυριαρχία του ανθρώπινου και να δημιουργήσει μια περισσότερη ισοτιμία στις μεταξύ μας σχέσεις. Η προσωπική εμπειρία με τις γάτες που συμβιώνουμε μπορεί να αποτελέσει ένα παράδειγμα προς αυτή την κατεύθυνση. Παρόλο που η σχέση μου με το Μούλη και τη Μαρίκα εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των σχέσεων με τα οικόσιτα ζώα συντροφιάς, η δυνατότητα μεγαλύτερης εμβέλειας κίνησης και λήψης πρωτοβουλιών, ενισχύει τη γατίσια οπτική στη μεταξύ μας επικοινωνία. Η διαρκής παρατήρηση που ήταν απαραίτητη ώστε να βεβαιωθώ πώς τα γατιά θα είναι ασφαλή στην περιπλάνηση τους, με ανάγκασε να προσεγγίσω το περιβάλλον σύμφωνα με τα γατίσια κριτήρια. Παράλληλα, διαμόρφωσε κοινές συνήθειες, οι οποίες απαιτούν μια κάπως πιο ισότιμη διάδραση μεταξύ μας και όξυνε το ενδιαφέρον μου για την γατίσια πραγματικότητα της γειτονιάς. Ακόμα, όση περισσότερη αυτονομία αποκτάει ο Μούλης σχετικά με τις κινήσεις του, τόσο περισσότερο ευχαριστημένος φαίνεται όταν επιστρέφει σπίτι. Επίσης, μου έγινε αρκετά σαφές από τις πρώτες κιόλας φορές πώς ο Μούλης δεν ήθελε να έχω πλήρη επίγνωση των κινήσεων του στη γειτονιά. Συνήθως, περιμένει να φύγω για να κατευθυνθεί εκεί που θέλει, ακόμα και αν παραμείνω για αρκετή ώρα. Μπορεί αυτές οι παρατηρήσεις να είναι επίφοβες για ανθρωπομορφισμό, αλλά τις θεωρώ πρόσφορες για μια μετανθρωπιστική αντίληψη των άλλων ζώων, σύμφωνα με την οποία, υπάρχει πάντα ένα μέρος της ζωής των γατιών, το οποίο δε μπορούμε να γνωρίζουμε, όχι μόνο λόγω των ορίων της αντίληψης μας, αλλά και επειδή ένα σημαντικό μέρος της ζωής των άλλων ζώων συνειδητά ξεφεύγει από την ανθρώπινη εποπτεία. Η σκέψη αυτή μπορεί να κλονίσει την αυτοπεποίθηση με την οποία συχνά αναφερόμαστε στα ζώα και τις ανάγκες τους, και τη βεβαιότητα με την οποία καθορίζουμε την ευζωΐα τους.

2.3. Ζωϊκό Δημόσιο: Κοινωνικές και Πολιτικές Σχέσεις της Γατοκοινότητας

Σύμφωνα με τον Jaroš, “οι απο-εξημερωμένες γάτες θεωρείται ότι προκαλούν περισσότερα προβλήματα από ότι οφέλη στο συγκείμενο των περισσότερων δυτικών

πόλεων” (2018:9). Τα προβλήματα αυτά σχετίζονται με την “υγιεινή και την αισθητική”, με τη “δημόσια υγεία” και με “οικολογικά ζητήματα”, στις περιπτώσεις που οι γάτες αναγνωρίζονται ως απειλή για τον άνθρωπο και τα άλλα είδη, κυρίως πτηνά, που κατοικούν στις πόλεις (Jaroš, 2018:9). Παρόλαυτα, πολύ συχνά γίνεται λόγος για την ίδια την ευζωία των γατιών που δε ζούνε σε ανθρώπινα σπίτια, θεωρώντας πώς de facto είναι καλύτερη η ποιότητα ζωής ενός οικόσιτου γατιού, στηρίζοντας το συνήθως στο μικρότερο προσδόκιμο ζωής των αδέσποτων γατιών. Όπως είδαμε, η ζωή στη γατοκοινότητα περιλαμβάνει πολλά περισσότερα από την απλή ικανοποίηση της ανάγκης για τροφή, επομένως η δυνατότητα για κοινωνικές σχέσεις, για περισσότερη αυτοδιάθεση στη συγκρότηση του οικείου χώρου και για ανάληψη κοινωνικών ρόλων, πρέπει να εξετάζονται ως παράγοντες της ευζωίας. Φυσικά, δεν αμφισβητούμε τους κινδύνους που ενέχει το αστικό περιβάλλον για τις γάτες, αλλά δε θεωρούμε μονόδρομο τον αποκλεισμό των γατιών από το δημόσιο χώρο, αντίθετα αναγνωρίζουμε την ευθύνη που έχουν οι άνθρωποι στη διαμόρφωση αυτού με τρόπο που να προστατεύει την ευημερία τους.

Η παρουσία της γατοκοινότητας στο δημόσιο χώρο επηρεάζει και επηρεάζεται από αυτόν, ένα φαινόμενο το οποίο συχνά μένει απαρατήρητο στη μελέτη της αστικής γεωγραφίας, αορατοποιώντας έτσι τους “κτηνώδεις τόπους”³⁴ της πόλης. Η Soja (1989,1996) μελετώντας τη δουλειά του Lefevre, εισάγει τον όρο “χωρικά πέπλα”, “για να απεικονίσει πώς συγκεκριμένοι τρόποι σκέψης και δράσης γίνονται δυσδιάκριτοι στο χρόνο και στο χώρο, για να διαιωνιστεί ένας κυρίαρχος τρόπος λειτουργίας και σκέψης” (Cudworth, 2021:5). Οι γάτες που ζουν στις πόλεις “διαπραγματεύονται και μαθαίνουν να κατοικούν σε περίπλοκα και δυναμικά περιβάλλοντα, κατανοώντας τα σύμφωνα με τις δικές τους γνώσεις, ταχύτητες και ρυθμούς, σύμφωνα με ή ενάντια στο ρεύμα του αστικού σχεδιασμού” (Barua and Sinha, 2019:2). Όπως είδαμε, μαζί με τις ανθρώπινες αναπαραστάσεις και νοηματοδοτήσεις του αστικού περιβάλλοντος, συνυπάρχουν και οι γατίσιες, οι οποίες διαμορφώνουν εξίσου το χώρο. Σύμφωνα με τη Massey, “το να σκεφτόμαστε το χωρικό με ένα συγκεκριμένο τρόπο μπορεί να αναστατώσει τον τρόπο που συγκεκριμένες πολιτικές ερωτήσεις διατυπώνονται, μπορεί να συνεισφέρει σε

34 C. Philo & C. Wilbert (Eds.) 2000, *Animal spaces, beastly places: New geographies of human-animal relations*. New York: Routledge

πολιτικά επιχειρήματα που βρίσκονται ήδη σε εξέλιξη και -πολύ βαθιά- μπορεί να είναι ένα απαραίτητο στοιχείο στην ευφάνταστη δομή, η οποία επιτρέπει αυτό το άνοιγμα στην ίδια τη σφαίρα του πολιτικού” (2005:9). Η αναγνώριση της συγκρότησης του χώρου της πόλης από όχι μόνο ανθρώπινους δρώντες, διευρύνει ταυτόχρονα τη σφαίρα του πολιτικού και αναδεικνύει την άρρηκτη σχέση μεταξύ του χώρου και των πολιτικών υποκειμενοτήτων.

Σύμφωνα με τις Hinchliffe και Whatmore, δίνοντας προσοχή “στην ποικιλομορφία των οικολογικών δεσμών και των ετερογενών συσχετισμών, μέσω των οποίων οι πολιτικές της αστικής φύσης κατασκευάζονται”, αναδεικνύεται μια διαφορετική οπτική της πόλης, μιας “πόλης εν ζωή” και οι καθημερινές πρακτικές σε αυτή, ως “πολιτικές εύθυμης συμβίωσης” (2006:135). Οι πολιτικές αυτές “παίρνουν σοβαρά την ετερογενή συντροφιά και την ακατάστατη δραστηριότητα της ζωής από κοινού” (2006:134), διευρύνουν την έννοια του πολιτικού πέρα από τους κεντρικούς σχεδιασμούς και τους επίσημους φορείς της εξουσίας και αναγνωρίζουν την πολιτική υπόσταση των μη ανθρώπινων υποκειμενοτήτων. Οι πολυειδικές σχέσεις εντός των γατοκοινοτήτων αποτελούν τέτοιου είδους πολιτικές σχέσεις, οι οποίες βασίζονται στη φροντίδα και την εμπιστοσύνη και παράγουν τους δικούς τους χώρους και χρόνους στην πόλη και κυρίως δεν αποτελούν απλώς ένα χώρο αποκομμένο από την υπόλοιπη κοινωνία.

2.3.α. Οι σχέσεις της γατοκοινότητας με τη γειτονιά

Πέρα από τις σχέσεις μεταξύ φροντιστών και γατιών, η ύπαρξη τους διαμορφώνει τον ίδιο το χώρο και προσφέρει δυνατότητες, οι οποίες ίσως δεν εκτιμώνται από όλους, αλλά αυτό δεν τις καθιστά λιγότερο πραγματικές ή πολιτικά ασήμαντες. Στη γατοκοινότητα του άλσους, η κυρία Β. πέρα από τις γάτες, φροντίζει και άλλα ζώα που ζουν εκεί, κυρίως τους σκατζόχοιρους και τις χελώνες. Από την ξηρά τροφή που είναι μόνιμα διαθέσιμη σε διάφορα σημεία της κοινότητας, τρέφονται και οι καρακάδες και πιο σπάνια τα περιστέρια. Οι σχέσεις μεταξύ των διαφορετικών ζωϊκών προσώπων που μοιράζονται το χώρο είναι συμβιωτικές και η οικειότητα τους εκφράζεται μέσα από το

παιχνίδι και τους χαιρετισμούς. Μια στιγμή που μου προκάλεσε εντύπωση ήταν η διάδραση μεταξύ ενός έφηβου γατιού και μιας καρακάξας. Καθόμουν στο πεζούλι στην αρχή της περιοχής της γατοκοινότητας τους άλσους. Μια καρακάξα προσγειώθηκε κάποια μέτρα μακριά σε μια βρύση και ήπιε νερό. Στη συνέχεια περπάτησε προς το σημείο που καθόμουν κρίζοντας. Το έφηβο γατί το οποίο καθόταν στο πεζούλι απέναντι από μένα νιαούριζε³⁵ μετά από κάθε κράξιμο της καρακάξας, δίνοντας την αίσθηση μιας επικοινωνίας μεταξύ τους, της μορφής καλέσματος και απάντησης.

Έκτος από τα άλλα ζώα, η γατοκοινότητα σχετίζεται και με τους ανθρώπους του άλσους. Μια από τις πιο συχνές και πλέον οικείες σκηνές στην περιοχή της γατοκοινότητας του άλσους, είναι η εντύπωση που προκαλεί ο μεγάλος αριθμός των γατιών στους περαστικούς. Πάντοτε σταματούν τη συζήτηση τους για να τη σχολιάσουν και να προσπαθήσουν να επικοινωνήσουν με τις γάτες. Συνήθως οι οικογένειες με μικρά παιδιά, δείχνουν τις γάτες σε αυτά, και πολύ συχνά τους εφιστούν την προσοχή στις κινήσεις των γατιών και τους εξηγούν τη σημασία τους. Ένα παράδειγμα σεβασμού προς την ύπαρξη των γατιών στην περιοχή, ήταν η στιγμή που μία γάτα μετέφερε τα μωρά της από ένα μακρινό σημείο προς τη γατοκοινότητα. Στην προσπάθεια αυτή, πέρασε από μεγάλους δρόμους, στους οποίους τα αμάξια σταματούσαν και την περίμεναν να περάσει.

Μια ακόμα αξέχαστη συνάντηση ήταν με ένα ζευγάρι συνταξιούχων με το έγγονο τους, το οποίο, σύμφωνα με τις ίδιες, ζει τριγύρω και έρχεται συχνά στο άλσος για να δει τα ζώα και κυρίως τις χελώνες. Περνώντας από την εγκατάσταση μας ρώτησαν αν έχουμε δει τη μεγάλη χελώνα. Η κυρία Β. με το συνήθη εκνευρισμό της για τις ατελείωτες δουλειές που έχει, τους απάντησε πώς δεν έχει χρόνο να την ψάξει, μα γνωρίζει πώς κάποια στιγμή θα έρθει γιατί λείπει μέρες και θα διψάει. Μετά από κάποια ώρα επέστρεψαν, και ο κύριος μας είπε πώς την είδαν να περπατάει από την άλλη άκρη του άλσους και να έρχεται προς τα εδώ. Πράγματι, μετά από λίγη ώρα ήρθε, πλησίασε και στάθηκε πίσω από μια καρέκλα. Η κυρία Β. της έφερε νερό στο δικό της μπολ που είναι ανάλογο της ανατομίας της και της επιτρέπει να πίνει νερό χωρίς να το ρίχνει. Η χελώνα πλησίασε γρήγορα και έπινε νερό για αρκετά λεπτά. Η κίνηση αυτή της χελώνας, που

35 Το νιαούρισμα έμοιαζε περισσότερο με τα νιαουρίσματα που απευθύνουν και στους ανθρώπους οι γάτες και όχι με το χαρακτηριστικό κεκεκ που χρησιμοποιούν όταν κυνηγάνε πουλιά ή έντομα.

τόσο ξεκάθαρα έδειχνε να γνωρίζει πώς θα λάβει νερό και που πρέπει να περιμένει, προκάλεσε απίστευτη έκπληξη στον κύριο με το εγγόνι. Φαινόταν να μη μπορεί να το πιστέψει και επαναλάμβανε ξανά και ξανά την ιστορία.

Μία άλλη μέρα μια γνωστή κυρία της γειτονιάς του άλσους έφερε ένα μικρό γατάκι τυλιγμένο σε μια χαρτοπετσέτα στην κυρία Β., το οποίο το είχε βρει κοντά στο σπίτι της και ήταν σε πολύ κακή κατάσταση. Η γειτόνισσα αυτή το έφερε με την ελπίδα να υπάρχει κάποια γατομαμά, η οποία θα μπορούσε να το μεγάλωσε μαζί με τα δικά της. Η κυρία Β. το πήρε στο χέρι της και το εξέτασε με πολύ προσοχή και τρυφερότητα. Παρατήρησε πώς πέρα από το ότι ήταν πάρα πολύ αδύνατο και γεμάτο ψύλλους, είχε σημάδια διάρροιας, στην οποία πρέπει να ωφείλεται η αδυναμία του. Ενώ το εξέταζε, η γειτόνισσα έλεγε πώς δυστυχώς δε μπορεί να το κρατήσει γιατί ο άντρας της δε θέλει τα ζώα. “Φαίνεται του έμεινε από τη μαμά του που του έλεγε ότι δεν πρέπει να τα ακουμπάει”. Η κυρία Β. τη ρώτησε αν έχει παιδιά. Εκείνη απάντησε πώς ναι. “Σε αυτά πρέπει να τους μάθετε να αγαπάνε τα ζώα, για τον άντρα σας ίσως είναι αργά, αλλά τα παιδιά πρέπει να μάθουν να τα αγαπάνε”. Η γειτόνισσα απάντησε πώς προσπαθεί να τα φέρνει σε επαφή με όσα ζώα μπορεί.

Τα παραδείγματα αυτά δείχνουν τη σημασία που έχει η ύπαρξη των γατοκοινοτήτων στο δημόσιο χώρο για την πιο ευρεία αναγνώριση των κτηνώδων χώρων. Κατά τη διάρκεια της επιτόπιας, πολλές φορές είχαν πλησιάσει άτομα την εγκατάσταση, κάποιες φορές βλέποντας και μένα να είμαι μέσα από τις απαγορευτικές κορδέλες. Κάποιοι έψαχναν το σημείο με τα σκυλιά, κάποιοι άλλοι ρωτούσαν αν υπάρχουν ανάγκες για να βοηθήσουν. Κάποιοι φαίνονταν πώς έχουν την ανάγκη να συζητήσουν, οπότε με αφορμή τις γάτες που βρίσκονταν τριγύρω μας, μου εξιστορούσαν τις δικές τους εμπειρίες με τα κατοικίδια τους και το πώς τους κάνει να αισθάνονται η σχέση αυτή. Φαίνεται πώς οι σχέσεις φροντίδας, τρυφερότητας ή απλής παρατήρησης με τα άλλα ζώα προσφέρουν μια ευχαρίστηση, η οποία τους κάνει να αναζητούν τη συχνή ή και καθημερινή επαφή μαζί τους.

Δυστυχώς υπάρχουν και ιστορίες αρνητικών επαφών των περαστικών του άλσους με τις γάτες. Ένα συχνό θέμα είναι τα σκυλιά χωρίς λουρί, που κάποιες φορές επιτίθενται

στις γάτες. Έχουν βάλει ταμπέλες τριγύρω να προσέχουν όσοι έχουν σκύλο να περνάνε από το σημείο κρατώντας τα από το λουρί, ωστόσο δεν είναι λίγες οι ιστορίες που γάτες έχουν κυνηγηθεί ή δαγκωθεί από κάποιο σκύλο. Ο Γ. μου είπε πώς του δημιουργεί μια ανασφάλεια η πιθανή αντίδραση του ιδιοκτήτη του σκύλου στις παρατηρήσεις, διότι ανησυχεί πώς κάποιος μπορεί να προσβληθεί και να επιτεθεί στη γατοκοινότητα βάζοντας φωτιά στην εγκατάσταση. Σε συζητήσεις σχετικά με την κακομεταχείριση των ζώων, η κυρία Β. και ο Γ. μου αναφέρθηκαν σε διάφορες περιπτώσεις που κυρίως μικρά παιδιά και έφηβα με συνοδεία των γονιών τους, κυνηγούσαν ή χειρίζονταν βίαια τις γάτες. Σε όλες τις περιπτώσεις τους έκαναν παρατήρηση και κυρίως στους γονείς που μάθαιναν στα παιδιά τους να φέρονται έτσι στα ζώα.

2.3.β. Η Απουσία Σχέσεων: Φροντίδα και Εξάντληση

Ένα σημαντικό ζήτημα σχετικά με τις σχέσεις φροντίδας είναι το αρκετά συνηθισμένο φαινόμενο της εξάντλησης, σωματικά και ψυχικά, που αντιμετωπίζουν οι φροντίστριες. Σύμφωνα με τις Young και Thompson, η συμπονετική έγνοια που είναι απαραίτητη για την επίτευξη της φροντίδας “μπορεί να είναι επίσης πηγή άγχους και κόπωσης για τις φροντίστριες” (2019:157). Σχεδόν σε κάθε μας συνάντηση, η κυρία Β. ανέφερε πόσο κουραστική της είναι η φροντίδα, ειδικά όσο μεγαλώνει, και πόσο απογοητεύεται από τον κόσμο που δεν ενδιαφέρεται. Η διαρκής έκθεση στον πόνο των γατιών, η έλλειψη στήριξης από το περιβάλλον, οι περιορισμένοι πόροι, οι αποτυχίες διάσωσης και καθημερινή τριβή με το θάνατο, ο στιγματισμός της φροντίδας από ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας, η αδιαφορία ή ακόμα και επιθετική στάση της γειτονιάς προς τις φροντίστριες είναι οι πιο συχνοί λόγοι που οδηγούν σε εξάντληση και κάποιες φορές σε παραίτηση. Μία μέρα μετά από αρκετούς μήνες που πήγαινα στο άλσος, η κυρία Β. βγήκε από την εγκατάσταση φανερά ταραγμένη και ξεκίνησε να μου λέει πόσο πολύ δυσκολεύεται και ότι θα ήθελε να φύγει. “Χτες έφυγα δέκα το βράδυ, ξυπνάω εφτά η ώρα και έρχομαι. Έχω σκεφτεί πολλές φορές να φύγω, αλλά τα λυπάμαι, τι θα γίνουν;”. Μια άλλη φορά όταν έφτασα καθόταν στην καρέκλα μπροστά από την εγκατάσταση φανερά

στεναχωρημένη. Όταν πλησίασα μου είπε πώς μια γάτα έφερε τα μωρά της χτες και πριν ένα λεπτό το ένα από τα δύο πέθανε. Μου το έφερε τυλιγμένο σε μια μικρή πετσέτα και μου έδειχνε πόσο μικρό είναι. “Προσπάθησα να το σώσω, ήταν τόσο αδύναμο”, είπε δακρυσιμένη. “Όταν αγαπάς πονάς, καλύτερα απλά να τα βλέπεις από μακριά, να μην ασχολείσαι μαζί τους, απλά να μην τους κάνεις κακό”. Αυτή είναι μια φράση που πολύ συχνά επαναλάμβανε κάθε φορά που κάποιο γατί ήταν πολύ άρρωστο ή περίμενε πώς θα πεθάνει.

Όπως αναφέρουν διάφοροι μελετητές είναι σύνηθες οι φροντιστές να θυσιάζουν την προσωπική τους ζωή για τις ανάγκες των γατιών που φροντίζουν (Holmerg, 2015, Young and Thompson, 2019). Συνήθως η επιτυχία της φροντίδας προσφέρει μια ικανοποίηση, “αλλά όταν οι προσπάθειες αποτυχαίνουν, [οι φροντίστριες] είναι ευάλωτες στο στρες, την κόπωση και τελικά στην κατάθλιψη και την εξάντληση” (Young and Thompson, 2019:166). Πέρα από την αποτυχία, η εξάντληση σχετίζεται και με τη δυσανάλογο φόρτο εργασίας που αναλαμβάνουν λίγες φροντίστριες, λόγω της έλλειψης ενδιαφέροντος από τον περισσότερο κόσμο της γειτονιάς. Η κυρία Β. πολύ συχνά μου έλεγε πόσο αδιάφοροι είναι όλοι και πώς κανείς δε νοιάζεται. “Οι άνθρωποι είναι κακοί, δεν ενδιαφέρονται για κανέναν και όλο χειροτερεύουν”. Η απογοήτευση προς το ανθρώπινο είδος και πολύ συχνά η μισανθρωπία, είναι χαρακτηριστικά που παρατηρούν και οι Young και Thompson στην έρευνα τους, και την αποδίδουν στην έλλειψη κατανόησης που πολύ συχνά βιώνουν οι φροντίστριες από τον περίγυρο. Σύμφωνα με τους Young and Thompson, “ένας τρόπος να εξισορροπηθεί η έλλειψη θεσμικής στήριξης είναι η δημιουργία κοντινών, υποστηρικτικών διαπροσωπικών δεσμών μεταξύ των φροντιστών” (2019:166). Αυτή η παρατήρηση είναι σημαντική διότι αναδεικνύει την αναγκαιότητα μιας συλλογικής διαχείρισης της φροντίδας, η οποία είναι απαραίτητη για την ευημερία όλων όσων εμπλέκονται σε αυτή μακροπρόθεσμα. Αν και στην παρούσα συγκυρία και σύμφωνα με τις εμπειρίες των φροντιστριών φαντάζει ουτοπικό, η προτροπή για μια συλλογική εμπλοκή της γειτονιάς στη φροντίδα των γατιών, θα ήταν πολύ χρήσιμη, τόσο για την ανακούφιση των φροντιστριών όσο και για την ενίσχυση των πολυειδιακών σχέσεων στο δημόσιο χώρο της πόλης.

2.3.γ. Η σχέση της γατοκοινότητας με τις ευρύτερες κοινωνικές ιεραρχίες

Στα πλαίσια όπου ο χώρος γίνεται νοητός ως “έδαφος του πολιτικού” με τον τρόπο που τον προσεγγίζει η Massey, λαμβάνει υπόψη “τις σχέσεις, συνδέσεις και συνέπειες με ευρύτερες χωρικές κλίμακες” (Ιωάννου, 2016:79), όπως ο δήμος και το κράτος, και τις κοινωνικές ιεραρχίες που αυτές περιλαμβάνουν. Οι συνδέσεις αυτές είναι εμφανείς και στη γατοκοινότητα του άλσους. Ένα μεσημέρι, ενώ βρισκόμασταν με την κυρία Β. έξω από την εγκατάσταση και συζητούσαμε για τα διάφορα ιατρικά ζητήματα που ανά καιρούς αντιμετωπίζουν τα γατιά, πέρασε μια παρέα έφηβων ρομά. Μόλις τους είδε η κυρία Β. άρχισε να φωνάζει και να τα απειλεί ότι θα καλέσει την αστυνομία. “Φύγετε από δω, δεν είναι για σας έδω πέρα”. Εκείνα της φώναζαν από μακριά κοροϊδευτικά. Ενώ περνούσαν από τον πεζόδρομο στο πλάι της εγκατάστασης, η κυρία Β. έτρεξε μέσα, πήρε το κινητό της, και άρχισε να φωνάζει ότι θα καλέσει την αστυνομία. Όταν εν τέλη τα παιδιά έφυγαν, μου είπε πώς την προηγούμενη μέρα επιτέθηκαν σε μια εθελόντρια, τη χτύπησαν και της πήραν την τσάντα. Εκείνη είχε μέσα ένα κοτόπουλο που το προόριζε για τα γατιά. Τα παιδιά όταν το βρήκαν μέσα στην τσάντα, το πήραν και είπαν: “Το κοτόπουλο είναι για μας που πεινάμε, όχι για τις γάτες”. Η κυρία Β. μου είπε πώς δε θα έπρεπε να επιτρέπεται σε αυτά τα παιδιά, ή γύφτες όπως τα αποκαλούσε, να έρχονται στο άλσος, γιατί είναι για τον κόσμο της γειτονιάς.

Κάποιους μήνες αργότερα από αυτό το περιστατικό, καθόμασταν έξω από την εγκατάσταση με τον Γ. και συζητούσαμε για τις ανάγκες ασφάλειας των γατιών με αφορμή τα συχνά δαγκώματα από τους σκύλους. Ο ίδιος υποστήριζε πώς θα ήταν αναγκαία μια συνεχής φύλαξη του χώρου, καθώς η παρουσία της αστυνομίας είναι πολύ σπάνια, και συζητούσαμε κατά πόσο είναι αυτό εφικτό, λαμβάνοντας υπόψη τις εμπειρίες που έχουμε από την προσέγγιση των σωμάτων ασφαλείας προς τα ανθρώπινα και μη ζώα. Ενώ μιλούσαμε εμφανίστηκαν δύο μηχανές ΔΙΑΣ, οι οποίοι έψαχναν την παρέα των έφηβων ρομά, ύστερα από κλήση πώς αυτή η παρέα είναι γύρω από τη φιλοζωϊκή, που δέχτηκαν από την κυρία που είχε δεχτεί την επίθεση κάποιους μήνες πριν. Τους είπαμε πώς δεν έχει περάσει κανείς όσες ώρες βρισκόμαστε εμείς εκεί. Αφού έφυγαν βγήκε έξω η

κυρία Β. και μας μάλωσε που δεν τους είπαμε να πάνε στην εκκλησία, όπου συνήθως συχνάζει η παρέα αυτή. Μας έλεγε πώς πρέπει να διωχθούν αυτά τα παιδιά γιατί είναι επικίνδυνα και εκείνη πιστεύει πώς αυτά σκότωσαν μια γάτα που βρήκαν νεκρή πριν λίγες μέρες. Ο Γ. μου είπε πώς ο ίδιος δεν πιστεύει πώς εκείνα σκότωσαν τη γάτα, αλλά είναι συχνή η παρουσία τους στο άλσος και στο γήπεδο που βρίσκεται κοντά και η συνήθης δραστηριότητα τους είναι να προσπαθούν να πάρουν τα πράγματα που αφήνουν αφύλαχτα οι υπόλοιποι παρευρισκόμενοι.

Τα περιστατικά αυτά δείχνουν την άμεση εμπλοκή της γατοκοινότητας με τις υφιστάμενες κοινωνικές ιεραρχίες και το συστημικό ρατσισμό και αντιτσιγγανισμό. Σύμφωνα με την Thornton, ο αντιτσιγγανισμός έχει μια μακρά ιστορία στην Ευρώπη, με τα κύρια “γεγονότα που διαμόρφωσαν την ιστορία των Ρομά από τον 15ο αιώνα και μετά, να είναι η υποδούλωση και η απόπειρα γενοκτονίας” (2014:112). Η ίδια χρησιμοποιεί τη θεωρία των Elias και Scotson για τους “Καθιερωμένους (Established)” και τους “Καταστατικά Εκτός (Outsiders)” και τις σχέσεις εξουσίας μεταξύ τους σε μια πλασματική πόλη, για να περιγράψει τον τρόπο που έχουν συγκροτηθεί οι σχέσεις των ευρωπαϊκών κρατών με τους πληθυσμούς των Ρομά. Οι βασικοί μηχανισμοί που αναπτύσσουν οι πρώτοι για να εκτοπίσουν τους δεύτερους είναι α. “ο αποκλεισμός των καταστατικά εκτός από τους κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς και β. μια ιδεολογία ανωτερότητας, η οποία εξαπλώνεται και διατηρείται μέσω μιας διαρκούς ροής κουτσομπολιού” (Elias & Scotson, 1965:18 από Thornton, 2014:108). Η ιδεολογία αυτή κατασκευάζει την “αλήθεια” για τους Ρομά, κατηγοριοποιώντας τους ως “εγκληματίες και ψυχικά ανισόρροπους” (Thornton, 2014:112), φυσικοποιώντας τη συστημική βία εναντίον τους. Όπως έγινε φανερό στα περιστατικά που εκτιλύχθηκαν στη γατοκοινότητα του άλσους, για την κυρία Β. ήταν εύκολο να κατηγορήσει τα έφηβα Ρομά για τη δολοφονία της γάτας, βασιζόμενη ακριβώς στις προκαταλήψεις σχετικά με αυτούς τους πληθυσμούς, ενώ τα κρατικά σώματα ασφαλείας κινητοποιήθηκαν γρήγορα για την αναζήτηση τους, χωρίς κάποια συγκεκριμένη κατηγορία από την καταγγέλουσα, με την απλή αναφορά της παρουσίας τους στο δημόσιο χώρο.

2.3.δ. Η σχέση της γατοκοινότητας με το Δήμο

Όπως αναφέραμε και στην αρχή, η γατοκοινότητα του άλσους βρισκόταν σε διαφορετικό σημείο για τα πρώτα πολλά χρόνια της ύπαρξής της. Η ιστορία της μετακίνησης ήταν συχνό θέμα συζήτησης από την κυρία Β. και τον Γ. Σε μια από τις τελευταίες μας συζητήσεις με τον Γ. ανέφερε πόσο πιο δύσκολα έγιναν όλα μετά τη μετακίνηση τους.

- “Όταν ήμασταν στο άλλο σημείο, υπήρχε ακόμα ο τοίχος τριγύρω, που κάπως περιορίζε τις κινήσεις των γατιών. Ήταν μεν ελεύθερες αλλά προστατεύονταν κιόλας. Στο χώρο μέσα από τον τοίχο ήταν τα σκυλιά, δεμένα στα δέντρα ή κάνοντας βόλτα με τους εθελοντές, πάντα με λουρί. Οι γάτες κυκλοφορούσαν απέξω αλλά έμπαιναν και μέσα. Αυτή είναι η ιδανική συνθήκη κατά τη γνώμη μου για να μπορούν να είναι ασφαλείς από τους διάφορους κινδύνους. Όταν μας έδωξαν χάσαμε πολλά γατιά, κάποια τρόμαζαν, κάποια τα δάγκωσαν σκύλοι”.

- “Επειδή δε γνώριζαν;”

- “Ναι, οι περισσότερες γάτες δεν ήξεραν από σκύλους, είχαν συνηθίσει με τους δεμένους και είχαν μάθει την εμβέλεια της κίνησης τους. Επίσης δεν είχαν δει μηχανάκια και αυτοκίνητα ποτέ στη ζωή τους”.

Η σχετική με τη μετακίνηση κανονιστική πράξη που είναι αναρτημένη στη Διάνυγεια³⁶ από το συντονιστή της περιφέρειας Αττικής προς τη Φιλοζωϊκή, επικαλείται το αναδασωτέο χαρακτήρα του δημόσιου δάσους και αποφασίζει να απομακρυνθούν τα αδέσποτα ζώα συντροφιάς από τα αυθαίρετα κλουβιά και το τριγύρω πλακοστρωμένο χώρο 1300 τ.μ. Είναι ενδιαφέρον πώς η αναφορά γίνεται μόνο στους σκύλους, με τις γάτες να παραμένουν αόρατες. Με το νέο νόμο τον Οκτώβρη του 2019³⁷ συγκροτείται η πενταμελής επιτροπή παρακολούθησης του προγράμματος διαχείρισης αδέσποτων ζώων συντροφιάς, μέλος της οποίας είναι η πρόεδρος της Φιλοζωϊκής, ενώ το Σεπτέμβρη του 2022 ανατίθεται η εποπτεία της διαχείρισης των αδέσποτων στην Άννα Μπέρδεση, η

36 17/12/2015 <https://et.diavgeia.gov.gr/decision/view/%CE%A9%CE%9A%CE%A8%CE%9B%CE%9F%CE%A11%CE%9A-%CE%98%CE%97%CE%A1>

37 <https://et.diavgeia.gov.gr/decision/view/6%CE%950%CE%9E46%CE%9C%CE%A90%CE%99-%CE%A1%CE%9C%CE%A6>

οποία είναι τοπική σύμβουλος, “πάντα σε συνεργασία με τον αρμόδιο Αντιδήμαρχο, την Διευθύντρια Περιβάλλοντος και Πρασίνου και την 5μελή Επιτροπή παρακολούθησης του προγράμματος”³⁸. Σύμφωνα με τον Γ. αυτή είναι που διαχειρίζεται τις πληρωμές από το Δήμο που αφορούν τις ανάγκες κυρίως σε τροφές αλλά και σε κάποια φάρμακα (οι οποίες επίσης αναρτώνται στη Διάγνωση), ενώ η ίδια δεν εμπλέκεται άμεσα με τη φροντίδα της γατοκοινότητας και πολλές φορές δεν ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες της.

Σύμφωνα με την κυρία Β. τον τελευταίο χρόνο έχουν δεχθεί πιέσεις από το Δήμο να μετεγκατασταθούν σε ένα χώρο αρκετά μακριά από το Άλσος, στην περιοχή του Κόκκινου Μύλου, με τη δικαιολογία πώς το καταφύγιο δεν αρμόζει στην εικόνα και τη χρήση του Άλσους. Από το καλοκαίρι του 2022 τους έχουν κόψει το ρεύμα, κίνηση που μπορεί να διαβαστεί ως άσκηση πίεσης για τη εκούσια μετακίνηση τους. Σημαντικό ρόλο στις κινήσεις αυτές παίζουν οι προσπάθειες αναβάθμισης και εμπορευματοποίησης της περιοχής τα τελευταία χρόνια με σημείο αναφοράς το νέο γήπεδο της ΑΕΚ και τις νέες εμπορευματικές δραστηριότητες που προκύπτουν από αυτό. Η σχετική με τη μετακίνηση απόφαση αναρτήθηκε στη Διάγνωση στις 22/1/2018³⁹, στην οποία διακηρύσσεται η δημοπρασία για τη μίσθωση ακινήτου για τη διαχείριση και τη δημιουργία καταφυγίου για τα αδέσποτα ζώα του Δήμου της Νέας Φιλαδέλφειας και Χαλκηδόνας, η οποία θα έχει διάρκεια εννιά χρόνια. Τα χαρακτηριστικά του ακινήτου περιλαμβάνουν την έκταση του, η οποία πρέπει να είναι τουλάχιστον 2500 τ.μ. και την τοποθεσία του, η οποία πρέπει να είναι μέχρι 10 χιλιόμετρα μακριά από τα όρια του Δήμου και τουλάχιστον 100 μέτρα από την πλησιέστερη κατοικία. Προς το παρόν δεν έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον.

Βλέπουμε, λοιπόν, πώς η ευημερία της γατοκοινότητας επηρεάζεται από τις κρατικές και δημοτικές πολιτικές, οι οποίες δεν αναγνωρίζουν την ύπαρξη των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων της με το χώρο. Η προσπάθεια να διωχθεί από το μέρος που κατοικεί τόσα χρόνια, δείχνει πώς δεν υπάρχει επαρκής γνώση ή ενδιαφέρον από τη μεριά των αρμόδιων για τον τρόπο που δεσμεύονται οι γάτες με το χώρο και τους

38 <https://et.diavgeia.gov.gr/decision/view/903%CE%9946%CE%9C%CE%A90%CE%99-%CE%9728>

39 <https://et.diavgeia.gov.gr/decision/view/%CE%A8%CE%A69%CE%9146%CE%9C%CE%A90%CE%99-%CE%A5%CE%A9%CE%9B>

ανθρώπους, και βασικό κίνητρο για τη μετακίνησή τους είναι η αξιοποίηση του χώρου για περισσότερο κερδοφόρες δραστηριότητες.

Αλληλεξάρτηση στους Σύγχρονους Φύσεισπολιτισμούς: Πολιτικές της Φροντίδας και Ευκαιρίες Αλληλεγγύης

3.1. Καταπίεση, Διαθεματικότητα και Μετανθρωπισμός

Τα τελευταία χρόνια έχει ανοίξει η συζήτηση για τα δικαιώματα των ζώων και σε πολλές χώρες της Ευρώπης έχουν ψηφιστεί σχετικοί νόμοι. Τα δικαιώματα αυτά συνήθως περιορίζονται σε αρνητικές υποχρεώσεις από τους ανθρώπους προς τα άλλα ζώα, όπως είδαμε και στο πρώτο κεφάλαιο και τις πέντε ελευθερίες του νόμου 4830/2019. Αν και η αναγνώριση μιας μερικής υποκειμενικότητας των άλλων ζώων μέσα από την απόδοση δικαιωμάτων σε αυτά, προσφέρει τη δυνατότητα βελτίωσης στις συνθήκες ζωής τους, το ευρύτερο ζήτημα της εκμετάλλευσης τους παραμένει ανέγγιχτο. Στην ελληνική περίπτωση, ο νόμος προστατεύει κυρίως τα ζώα συντροφιάς και κάποιες περιπτώσεις ζώων εργατ(ρι)ών, δε θέτει όμως υπό αμφισβήτηση την κανονικοποιημένη εκμετάλλευση της κτηνοτροφίας και κρεατοβιομηχανίας. Σύμφωνα με τις Donaldson και Kymlicka, “υπάρχουν ισχυρά κατοχυρωμένα συμφέροντα στο σύστημα της ζωϊκής εκμετάλλευσης”, τα οποία όταν απειλούνται από το κίνημα της υπεράσπισης των ζώων, “οι βιομηχανίες που χρησιμοποιούν ζώα κινητοποιούνται για να δυσφημίσουν τους υπερασπιστές των δικαιωμάτων των ζώων ως ριζοσπαστικούς, εξτρεμιστές, ακόμα και τρομοκράτες” (2011:5). Παρόλο, λοιπόν, που υπάρχει μια αίσθηση πώς κινούμαστε προοδευτικά προς μια κατεύθυνση δικαιότερης συμπεριφοράς απέναντι στα άλλα ζώα, στην πραγματικότητα αυτή περιορίζεται στα πεδία που δεν απειλούν τις καπιταλιστικές σχέσεις εκμετάλλευσης και τη φυσικοποιημένη παραγωγικότητα και πρόοδο.

Ταυτόχρονα, “η θεωρία των δικαιωμάτων των ζώων δεν αναφέρεται πολύ στα σχεσιακά μας καθήκοντα- δηλαδή τα καθήκοντα τα οποία προκύπτουν όχι μόνο από τα εγγενή χαρακτηριστικά των ζώων (όπως η συνείδηση), αλλά και από τις πιο γεωγραφικά και ιστορικά συγκεκριμένες σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ κάποιων συγκεκριμένων ομάδων ανθρώπων και συγκεκριμένων ομάδων ζώων” (Donaldson και Kymlicka, 2014:6). Με άλλα λόγια, δεν αναγνωρίζονται οι ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε ζώου ή κοινότητας ζώων, οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το περιβάλλον τους και τις σχέσεις τους εντός αυτών, και κυρίως με τις σχέσεις εξουσίας με τα ανθρώπινα ζώα. Αυτό είναι φανερό και στα ζώα που ζουν στις πόλεις, όπως είδαμε στα προηγούμενα κεφάλαια με τις αστικές γατοκοινότητες, η ύπαρξη των οποίων συχνά είναι αόρατη, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει η επιβίωση και η ευημερία τους όταν απειλείται το περιβάλλον τους. Επομένως, οι σχέσεις των ανθρώπων με τα άλλα ζώα δεν αποτελούν απλά ένα ηθικό ζήτημα, αλλά ένα πολιτικό, καθώς τα ζώα επηρεάζονται από κρατικές και διεθνείς αποφάσεις, ακόμα και αν δεν αναφέρονται ευθέως σε αυτά, όπως είδαμε και στην περίπτωση εμπορευματοποίησης των δημόσιων χώρων της πόλης.

Επομένως, για να τεθεί το ζήτημα των πολιτικών δικαιωμάτων των ζώων στις πόλεις είναι αναγκαίο ένα πλαίσιο που θα συμπεριλαμβάνει όλους τους συσχετισμούς με τα άλλα ζώα εντός των φυσεωνπολιτισμών που κατοικούμε και θα κατανοεί την ιστορικότητα αυτών. Διαφορετικά, όπως αναφέρουν και οι Arcari, Probyn-Rapsey και Singer “όσο συνεχίζουν να μπαίνουν όρια σε συγκεκριμένα είδη φύσης τα οποία θεωρούνται χρήσιμα για να τα τρώμε, να τα παρακολουθούμε, να πειραματιζόμαστε πάνω τους και όποιο άλλο τρόπο να τα χρησιμοποιούμε, η ανάπτυξη μιας ευρείας ηθικής της φροντίδας για τη φύση και τους πολυειδιακούς αστικούς συγκάτοικους, θα είναι αιωνίως προβληματική” (2020:17). Και αυτό επειδή “η εννοιολόγηση του ποιά όντα έχουν σημασία σε κάθε έννομη τάξη και του πώς εκπροσωπούνται, έχει ιδιαίτερος σημασία στο τι σημαίνει δικαιοσύνη” (Deckha, 2009:263).

Μπορούν, να συμπεριληφθούν τα παραπάνω, στα δικαιώματα και το δικαιωματικό λόγο ως έχει, ώστε να κινηθούμε επιτυχώς προς μια κατεύθυνση δικαιότερης, και πόσο μάλλον ισότιμης, συμβίωσης με τα άλλα ζώα, η οποία να λαμβάνει υπόψη τις

πραγματικές ανάγκες τους; Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα, είναι σημαντικό να στοχαστούμε πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα, τις προϋποθέσεις τους και την αποτελεσματικότητα που έχουν σε σχέση με τη διαχείριση των καταπιέσεων μεταξύ ανθρώπων. Σύμφωνα με τη Dechka, “παρά όλους τους ισχυρισμούς για δικαιοσύνη για όλους, το φιλελεύθερο πρότζεκτ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βασίζεται στην υπόθεση του κλασικού φιλελεύθερου δράστη-ανεμπόδιστος, διαχωρισμένος, ορθολογικός και αυτόνομος” (2009:265). Επομένως, μπορεί κανείς να υπερασπιστεί μονάχα τον περιχαρακωμένο ατομικό εαυτό, αορατοποιώντας έτσι τις συνεχώς παρούσες σχέσεις αλληλεξάρτησης που χαρακτηρίζουν το βίο. Ταυτόχρονα, τα δικαιώματα αποκτώνται μέσα από την κατασκευή του Άλλου, και τον αποκλεισμό του από αυτά. Επίσης, η προσπάθεια καθολικής ισχύος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία ιστορικά συνδέεται με την αποικιοκρατία και τον ιμπεριαλισμό, θα φέρει πάντοτε το στίγμα της προέλευσης της, η οποία είναι “βασισμένη στην ιεραρχία, την υποταγή και τον αποκλεισμό” (Deckha, 2009:265). Τέλος, η Dechka επισημαίνει πώς “ένα μεγάλο μέρος του θεσμικού ρατσισμού, σεξισμού, ομοφοβίας, ηλικιασμού κλπ [...] προέρχονται από τα κατάλοιπα των ιμπεριαλιστικών λόγων” (2009:250), και πώς “κάθε ιεράρχηση των ειδών είναι πάντα ήδη ρατσιστική και αποικιοκρατική” (2009:260). Έτσι, οι ειδικτικές ιεραρχίες που καθιστούν αδιαμφισβήτητα κάποια ζώα αντικείμενα προς χρήση “θα είναι πάντοτε διαθέσιμες προς χρήση από κάποιους ανθρώπους προς άλλους ανθρώπους επίσης, για να επιτρέψουν τη βία απέναντι στον κοινωνικά άλλο οποιουδήποτε είδους, ή φύλου, ή φυλής, ή τάξης ή σεξουαλικής διαφοράς” (Deckha, 2009:260).

Σύμφωνα με την ανάλυση της Deckha, λοιπόν, χρειάζεται μια αναθεώρηση των προϋποθέσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όχι μόνο για να μπορέσουν επαρκώς να συμπεριλάβουν τα άλλα ζώα, αλλά και για να διαχειριστούν ικανοποιητικά τις ανθρώπινες συστημικές καταπιέσεις. Το να διατηρήσουμε τα ήδη υπάρχοντα μοντέλα δικαιωμάτων που επιτρέπουν σε όλο και περισσότερα ατομικά σώματα να χαίρονται τα προνόμια που αυτά τους προσφέρουν, με την προϋπόθεση να συμμορφωθούν στο πρότυπο υποκειμένου που χρίζει δικαιωμάτων, χωρίς να γίνεται κριτική σε αυτό καθεαυτό και στο φαντασιακό της προόδου, μπορεί μονάχα να οδηγήσει στην ένταξη των

άλλων ζώων στην ήδη υπάρχουσα ιεράρχιση των καταπιεσμένων και στην περαιτέρω φυσικοποίηση αυτής.

Η Crenshaw (1989) για να εξηγήσει τον τρόπο που λειτουργούν οι πολλαπλές καταπιέσεις νομικά και πολιτικά, χρησιμοποίησε τη μεταφορά του υπογείου. Σύμφωνα με αυτή, στο υπόγειο βρίσκονται όλοι όσοι βαραίνονται από τουλάχιστον μία καταπίεση, ο ένας πάνω στους ώμους του άλλου, με αυτούς που βρίσκονται κοντά στην καταπακτή να είναι αυτοί με τα λιγότερα υπονόμια. Οι προνομιούχοι που βρίσκονται εκτός υπογείου, στις προσπάθειες να “διορθώσουν κάποιες από τις πτυχές της κυριαρχίας”, αφήνουν να περνάνε λίγοι-λίγοι κάποιιοι από το υπόγειο μέσα από την καταπακτή (Crenshaw, 1989:151). Προφανώς, αυτοί που βρίσκονται πιο κοντά σε αυτή βγαίνουν νωρίτερα έξω, ενώ όσοι συγκεντρώνουν πολλαπλές καταπιέσεις βρίσκονται καταδικασμένοι στον πάτο του υπογείου. Για να φανταστούμε πώς μπορούν να βρεθούν και τα άλλα ζώα σε αυτό το υπόγειο μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το μάτριξ του Wolfe που περιλαμβάνει, με σειρά από τα κάτω προς τα πάνω, τις κατηγορίες των “ζωοποιημένων ζώων”, των “ανθρωποποιημένων ζώων”, των “ζωοποιημένων ανθρώπων” και των “ανθρωποποιημένων ανθρώπων” (Dechka, 2009:258). Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται τα ζώα που βρίσκονται σε οποιοδήποτε δίκτυο εκμετάλλευσης για κέρδος, στη δεύτερη τα ζώα συντροφιάς και τα θηλαστικά κυρίως που θεωρούνται πιο κοντά στην ευφύια του ανθρώπου, στην τρίτη βρίσκονται οι άνθρωποι που θεωρούνται ανώτεροι από τις υπόλοιπες κατηγορίες ζώων, αλλά με κάποιο τρόπο προσδένονται με τη φύση, ενώ στην τελευταία είναι οι άνθρωποι των οποίων η ανθρωπινότητα δεν αμφισβητείται. Αν και ίσως κάποια στιγμή κάποιιοι καταφέρουν να φτάσουν στην πολυπόθητη οροφή, και να αποκτήσουν το στάτους των ανθρωποποιημένων ανθρώπων, η κάθε στιγμή αυτή θα νομιμοποιεί το συνολικό οικοδόμημα των θεσμικών καταπιέσεων. Φυσικά, τα ζώα θα μπορέσουν στην καλύτερη περίπτωση να αποκτήσουν το στάτους των ανθρωποποιημένων ζώων, το οποίο αν και τους προσφέρει μια λίγο πιο αξιοπρεπή ζωή, το κάνει αυτό στα πλαίσια του ανθρωπισμού, αορατοποιώντας και καταστέλλοντας έτσι όλες τις πτυχές της ζωής τους που δεν έχουν σημασία σύμφωνα με το κυρίαρχο ανθρωποκεντρικό αφήγημα για τη ζωή.

Βλέπουμε, λοιπόν, τις πολιτικές σημασίες που αποκτούν οι κατηγορίες του ανθρώπου και του ζώου σε σχέση με τα δικαιώματα και τους μηχανισμούς καταπίεσης που υποβοηθούν. Επίσης, όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, οι νόμοι για την προστασία των ζώων φέρουν μαζί τους και πολιτικές πειθάρχησης και βιοπολιτική διαχείριση των σωμάτων, που καλούν σε συμμόρφωση τα ανθρώπινα και μη ζώα, η οποία στο όνομα της ευζωίας εξυπηρετεί την εξάπλωση του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού σε όλο και περισσότερα πεδία της ζωής. Αν και θα ήθελα να ελπίζω στη δυνατότητα να γίνουν οι ριζικές αναθεωρήσεις που είναι απαραίτητες ώστε να μπορέσει ο νόμος να είναι δίκαιος πραγματικά για όλα, βλέποντας “το δομικό ρόλο του κράτους στη δομική αναπαραγωγή των ανισοτήτων” (De La Bellacasa, 2017:121), αλλά και στη διατήρηση του status quo, δε φαντάζει εφικτό για το εγγύς μέλλον. Θα προτιμούσα να στραφώ, λοιπόν, σε μια πιο προσγειωμένη προσέγγιση προς μια μετανθρωπιστική, φεμινιστική και κοινοτιστική κατεύθυνση, αυτή των πολιτικών της φροντίδας.

3.2. Πολιτικές της Φροντίδας

Η σχεσιακότητα είναι όλο αυτό που υπάρχει, αλλά αυτό δε σημαίνει ένα κόσμο χωρίς σύγκρουση και
διαφωνία.

(De La Bellacasa, 2017:78)

Η φροντίδα είναι μια αναγκαία πρακτική, μια δραστηριότητα που διατηρεί τη ζωή και ένας καθημερινός
περιορισμός.

(De La Bellacasa, 2017:160)

Όπως είδαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, η φροντίδα είναι μια καθημερινή ενσώματη πρακτική που απαιτεί επιδεξιότητα στη διαχείριση των συν-αισθημάτων, η οποία καλλιεργείται μέσα από την ενσυναίσθηση. Η καθημερινή πολυαισθητηριακή επαφή μεταξύ των φροντιστριών και των γατιών δημιουργεί ένα κόσμο που μοιράζονται από κοινού. Η επαφή αυτή διαρρηγνύει τη διχοτόμηση της πραγματικότητας μεταξύ φύσης και πολιτισμού, υποκειμένου και αντικειμένου. Όπως αναφέρει η De La Bellacasa, “η φροντίδα εμφανίζεται περισσότερο ως ένα επίπεδο ‘συνεχούς εμπειρίας’, το οποίο

περιλαμβάνει ένα εύρος βιωμένων υλικών στοιχείων σε αποκεντρωμένες και πολυμερείς σχέσεις, και όχι ως ένα προϊόν ενός οριοθετημένου υποκειμένου” (Stephenson and Papadopoulos 2006 από De La Bellacasa, 2017:166). Η φροντίδα εντοπίζεται στη σχέση, είναι πάντοτε τοποθετημένη στο συγκεκριμένο συσχετισμό και δε μπορεί να έχει καθολική ισχύ. Αν και εμπλεκόμαστε καθημερινά σε πολυειδικά δίκτυα εργασιών φροντίδας για τη συντήρηση της ζωής, λόγω της εγγενούς στη ζωή αλληλεξάρτησης, είναι απαραίτητη η συνειδητή δέσμευση και αφοσίωση σε αυτά, για να μπορέσουμε να αναλάβουμε τις υποχρεώσεις που προκύπτουν όταν φροντίζουμε τους κόσμους στους οποίους ενσωματωνόμαστε (De La Bellacasa, 2017). Όπως είδαμε μέσα από τα λόγια της κυρίας B., αν και η φροντίδα για εκείνη συνδεόταν με μια δική της χριστιανική ηθική, όταν μιλούσε για την υποχρέωση που ένιωθε απέναντι στις γάτες, την περιέγραφε ως μια δύναμη που την κρατάει εκεί παρά τις δυσκολίες και την κούραση. Αυτό θυμίζει την παρατήρηση της De La Bellacasa πώς “η φροντίδα μας δε μας ανήκει, και αυτό για το οποίο φροντίζουμε μας κατέχει, του ανήκουμε μέσα από τη φροντίδα που έχει προσκολλήσει σε εμάς” (2017:167), και επομένως “δεν είναι η κανονικότητα που καθιστά την φροντιστική υποχρέωση δυνατή, αλλά η διαρκής επανεισχώρηση στη συ-μεταμόρφωση η οποία υποχρεώνει περαιτέρω το αλληλεξαρτώμενο δίκτυο” (2017:156).

Ένα ακόμα κρίσιμο σημείο στη διαρκή διαδικασία συ-μεταμόρφωσης που χαρακτηρίζει τις δεσμευμένες σχέσεις φροντίδας, είναι η αντίληψη του χρόνου και του χώρου. Η εντατικοποιημένη καθημερινότητα της πόλης, η καπιταλιστική αντίληψη του χρόνου με όρους αποδοτικότητας και παραγωγικότητας και ο συχνά βίαιος εξαναγκασμός σε αυτήν για την επιβίωση, δεν επιτρέπει την παρατήρηση των διαφορετικών χρονικοτήτων. Σύμφωνα με τη De La Bellacasa, “το να επιχειρηματολογείς για την αναστάτωση του φουτουριστικού χρόνου μέσω της εύρεσης του χρόνου για φροντίδα, δεν αναφέρεται στην επιβράδυνση του χρόνου, ούτε στην επανακατεύθυνση των χρονοδιαγραμμάτων, αλλά αποτελεί μια πρόσκληση να αναδιατάξουμε και να επανεξισορροπήσουμε τους συσχετισμούς μεταξύ μιας ποικιλομορφίας ήδη υπάρχοντων χρονικοτήτων που κατοικούν τους κόσμους [...] των αλληλεξαρτώμενων οικολογιών” (2017:214-215). Με τον ίδιο τρόπο, στρέφοντας την προσοχή στις ήδη υπάρχουσες

πολυειδικές κοινότητες της πόλης, γίνονται ορατοί οι χώροι όπως κατοικούνται και νοηματοδοτούνται από τα άλλα ζώα και οι σχέσεις που συ-συγκροτούνται με αυτόν. Συνεχίζοντας με τις σκέψεις της De La Bellacasa, “αυτός ο τρόπος προσοχής προς ένα πέρα από το ανθρώπινο δίκτυο που διατηρεί τη ζωή, ελπίζουμε, να συνεισφέρει στις προσπάθειες της κριτικής μετανθρωπιστικής σκέψης να απομακρύνει από την κεντρική τους θέση τις ανθρωποκεντρικές ηθικές χωρίς να απαλλάξει τους ανθρώπους από συγκεκριμένες και τοποθετημένες ηθικοπολιτικές υπευθυνότητες (response-abilities), οι οποίες είναι απαραίτητες για να μεταμορφωθούν οι εκμεταλλευτικοί συσχετισμοί του ανθρωποκεντρισμού και του ανθρώπινου εξαιρετισμού” (2017: 217).

Ποιές είναι αυτές οι ηθικοπολιτικές υπευθυνότητες και πώς διαμορφώνονται; Η φροντίδα ως σχέση δε μπορεί να αξιολογηθεί ως καλή ή κακή από ένα εξωτερικό ηθικό σύστημα. Αντίθετα, χαρακτηρίζεται από αμφισημία και καθορίζεται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε δικτύου. Δε μπορεί να υπάρξει μια *a priori* παγκόσμια και καθολική ηθική, που να ορίζει τις υποχρεώσεις που έχουμε ως μέρος των πολυειδικών δικτύων φροντίδας, η οποία να μπορεί να λαμβάνει υπόψη της όλες τις αντιφάσεις, τις σχέσεις εξουσίας, την περιπλοκότητα της καθημερινότητας. Για αυτό είναι σημαντική η προσοχή και η φροντίδα στην κάθε επαφή, η ανοιχτότητα στη μεταμορφωτική επίδραση του κάθε αγγίγματος, η διαρκής επανεξέταση των ορίων των εαυτών, ατομικών και συλλογικών. Όπως σημειώνει και η De La Bellacasa, “σε ένα κόσμο που διαρκώς γίνεται και ξεγίνεται μέσα από επαφές που τονίζουν ταυτόχρονα την έλξη της κοντινότητας αλλά και τη συνειδητότητα της ετερογένειας, και οι οποίες χαρακτηρίζονται από το απρόσμενο, απαιτείται μια τοποθετημένη (situated) ηθικότητα” (2017:115). Η ηθικότητα αυτή “είναι ενσωματωμένη στις διαδικασίες μιας τοποθετημένης σχεσιακότητας, η οποία γίνεται αντιληπτή ως έθος (ethos)” (2017:151), για αυτό και δε μπορεί να διαχωριστεί από την ενσώματη υλική διαρκή εμπλοκή και μεταβάλλεται, βελτιώνεται, αναθεωρείται παράλληλα με τις διαρκείς συ-μεταμορφώσεις των εμπλεκόμενων στοιχείων και εμπρόθετων δράσεων. Αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ηθικό σε αυτό το συγκείμενο, “είναι προσωπική αυτενέργεια αλλά βρίσκεται και ταυτόχρονα ενσωματωμένο σε ένα έθος μιας ζωντανής κοινότητας” (2017:151). Η προσέγγιση αυτή

της ηθικότητας και του ηθικού τονίζει τη σημασία του συγκεκριμένου, του απλού, του καθημερινού, δίνει τη δυνατότητα αυτενέργειας απαλλαγμένης από επιβεβλημένες ηθικές επιταγές, αλλά διατηρεί τη σημασία της υποχρέωσης απέναντι στη ζωντανή κοινότητα που κανείς συμμετέχει, όχι με όρους εξαναγκασμού, αλλά μέσω μια διαρκούς διερεύνησης και συνδιαμόρφωσης των αναγκαίων για τη συντήρηση της ζωής περιορισμών.

3.3. Τοπογραφίες της Σάρκας και Ευκαιρίες Αλληλεγγύης

Ποιά η σημασία των πολιτικών της φροντίδας για την επιβίωση των αστικών πολυειδιακών κοινοτήτων; Όπως καταλήγει και η De La Bellacasa, “η φροντίδα είναι ένα ηθικό-πολιτικό ζήτημα, όχι μόνο επειδή γίνεται δημόσιο αλλά επειδή εισχωρεί στο συλλογικό και απαιτεί δέσμευση”. Και συνεχίζει, “το να σκεφτόμαστε τις πρακτικές καθημερινής φροντίδας ως μια αναγκαία δραστηριότητα στη συντήρηση κάθε κόσμου, τις μετατρέπει σε συλλογικό ζήτημα” (2017: 160). Επομένως, εάν στρέψουμε την προσοχή μας στην ύπαρξη των πολυειδιακών αστικών κοινοτήτων και συνειδητά δεσμευτούμε στη φροντίδα αυτών, μπορούμε να αναγνωρίσουμε μια αίσθηση συλλογικής υποχρέωσης. Η υποχρέωση αυτή δεν προκύπτει από την αντίληψη του ανθρώπου ως προστάτη, αλλά από μια αίσθηση εγγύτητας, συντροφικότητας και αλληλεγγύης.

Η McWeeny (2014) αναπτύσσει το σχήμα της “τοπογραφίας της σάρκας”, με το οποίο εξηγεί τους διάφορους τρόπους που διαπλέκονται τα σώματα μας υπό το καθεστώς των πολλαπλών καταπιέσεων και προσφέρει μια οπτική για μια οντολογία που αποφεύγει την ουσιοκρατία και είναι πρακτικά χρήσιμη για τις διαθεματικές φεμινιστικές πολιτικές. Σύμφωνα με την ίδια, “η υλική κοντινότητα της σάρκας μας κατά μήκος των διασωματικών σχέσεων, επιβεβαιώνει απλά τη δυνατότητα για αλληλεγγύη και σύμπραξη” (2014:284), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αυτή πάντοτε επιλέγεται. Και συνεχίζει, “παρόλα αυτά είτε μπορούμε να διατυπώσουμε με λέξεις αυτές τις σχέσεις ή όχι, είτε επιλέγουμε να συμμετέχουμε σε αυτές ή όχι, η πολιτική στιγμή παρουσιάζεται” (2014:284). Θα είχε μια σημασία, λοιπόν, να σκεφτούμε πώς αντί να οξύνουμε τις

διαφορές μας με τα άλλα ζώα και να αρνούμαστε σε αυτά τις ανάγκες για ένα περιβάλλον στην πόλη που θα θρέφει την ευημερία τους, ενισχύοντας έτσι την ανθρώπινη ανωτερότητα και στερόντας τους την αυτενέργεια, θα μπορούσαμε να δώσουμε προσοχή στις περιοχές που συναντιούνται οι καταπιέσεις μας, στα σημεία που αγγίζονται οι σάρκες μας, αναγνωρίζοντας έτσι την πολιτική υπόσταση των ζώων στην πόλη αλλά και τις κοινές μας διεκδικήσεις σε αυτή.

Στο πλαίσιο της διαρκούς συρρίκνωσης του δημόσιου χώρου, της εμπορευματοποίησης του και του εκτοπισμού όσων δε χωράνε στον καινούριο σχεδιασμό, θα μπορούσαμε να βρούμε μια ευκαιρία για αλληλεγγύη και συμμαχία με τους μη ανθρώπινους κατοίκους της πόλης, και πιο συγκεκριμένα τις γάτες; Ακολουθώντας τη σκέψη της De La Bellacasa, η οποία ορίζει τις δεσμεύσεις “ως μοτίβα, ως τις πολιτικές αλληλεγγύης μεταξύ διαφορών και ως τη μεγένθυση της αίσθησης της συγγένειας και της συμμαχίας πέρα από την ανθρωπότητα” (2017: 74), μπορούμε να εστιάσουμε στις κοινές μας ανάγκες να επιλέγουμε τις σχέσεις μας, το τόπο που κατοικούμε, τον τρόπο με τον οποίο επιβιώνουμε. Η αίσθηση της συμμαχίας εδαφικοποιείται στον ίδιο το δημόσιο χώρο της πόλης και τις διεκδικήσεις να μπορούμε να συναντιόμαστε ελεύθερα σε αυτόν, όχι μόνο στα πλαίσια κατανάλωσης, και να συ-μεταμορφωνόμαστε καθημερινά στις διαφορετικές χρονικότητες που υποχρεώνει η φροντίδα. Όπως επισημαίνει η De La Bellacasa, “το να μπορούμε να θρέφουμε μια ελπίδα για ένα διαφορετικό κόσμο και να δεσμευτούμε με τις υποσχέσεις και τις απειλές του, περιλαμβάνει την πολιτική φαντασία του δυνατού, τους σκοπούς για τη δημιουργία του διαφορετικού, με συνείδηση και υπευθυνότητα για τις επιπτώσεις της υποθετικής/φανταστικής σκέψης ως εμπλεκόμενης παρέμβασης, ως υποθετικής δέσμευσης” (2017:110). Οι πολιτικές αυτές απαιτούν την αντίληψη των μη ανθρώπινων στοιχείων και εμπρόθετων δράσεων με μη πατερναλιστικό και ανθρωποκεντρικό τρόπο και “μια οπτική του προσωπικού-συλλογικού η οποία, χωρίς να παραμελεί τα ατομικά ανθρώπινα σώματα, δεν εκκινεί από αυτά αλλά από τη συνειδητότητα της πέρα από το ανθρώπινο αλληλεξάρτησης τους” (2017:167).

Η συνειδητότητα των ζωντανών πολυειδιακών κοινοτήτων που καθημερινά εμπλεκόμαστε μπορεί να δημιουργήσει ρωγμές στα παγιωμένα δίπολα φύση-πολιτισμός, άνθρωπος-ζώο, υποκείμενο-αντικείμενο, και κατεπέκταση στις νόρμες του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού. Ταυτόχρονα, μπορεί να δημιουργήσει μια κοινότητα και ένα έθος φροντίδας. Ωστόσο, παρόλο που οι πολιτικές της φροντίδας απαιτούν την προσοχή στο συγκεκριμένο, καμμία κοινότητα δεν μπορεί να μείνει αποκομμένη από το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τη McWeeny, “επειδή οι σάρκες μας είναι τόσο περιτυλιγμένες η μία με την άλλη, η ηθική καθαρότητα πιθανώς είναι απίθανο να επιτευχθεί, ειδικά αν σκεφτούμε τις πραγματικότητες της παγκοσμιοποιημένης ζωής τον εικοστό πρώτο αιώνα” (2014:283). Έτσι, ενώ μπορεί να φροντίζουμε τις γάτες της γειτονιάς μας, παράλληλα ενισχύουμε την κρεατοβιομηχανία αγοράζοντας γατοτροφές, ή ενώ είμαστε υπέρμαχοι των δικαιωμάτων των ζώων, μπορεί να αντιμετωπίζουμε τους ρομά ως ζωοποιημένους ανθρώπους. Φυσικά, είναι αδύνατο να μπορούμε να φροντίσουμε τα πάντα ταυτόχρονα, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι δεν πρέπει να προσπαθούμε να παραμένουμε συνειδητοί προς τις διαπλεκόμενες καταπιέσεις, για αυτό και είναι απαραίτητη μια διαθεματική φεμινιστική και μεταανθρωπιστική οντολογία, η οποία “θα μας επιτρέπει να σκεφτόμαστε τη σύνδεση και τη διαφορά ταυτόχρονα” (McWeeny, 2014:271). Για να είναι αυτό εφικτό, χρειάζεται μια “νέα γεωπολιτική των αναπαραστάσεων” (Χαλκιά, 2019:313) των δημόσιων χώρων της πόλης, η οποία να μπορεί να συμπεριλάβει όλα τα σώματα και τις σχέσεις που τον συγκροτούν, τις κοινές ανάγκες και επιθυμίες που συναντιούνται σε αυτόν, αλλά και τις συγκρούσεις και τις διαφωνίες. Επιπρόσθετα, “μια πολιτική της φροντίδας εναντιώνεται στη διχοτόμηση της συνείδησης η οποία θα άφηνε τη γνώση ανέγγιχτη από το άγχος και την ανακρίβεια” (De La Bellacasa, 2017:93). Το να σκεφτόμαστε μαζί, να γνωρίζουμε μαζί, να ζούμε μαζί στο εδώ και το τώρα, είναι ακατάστατο, φέρει διαφωνίες και συγκρούσεις, αλλά αν αποδεχτούμε την εγγενή στη ζωή επισφάλεια, μπορούμε να ανακαλύψουμε τη σημασία της καθημερινής προσωπικής-συλλογικής χειραφέτησης απέναντι στις κοινές και πολλαπλές καταπιέσεις που υφιστάμεθα αλλά και επιτρέπουμε.

Η McWeeny χρησιμοποιεί τους όρους “ανταλλαξιμότητα, αντικατάσταση και ασυμμετρία” για να περιγράψει “τα τρία διαφορετικά είδη διασωματικών σχέσεων που μοιράζεται ένα σώμα με ένα άλλο” (2014:279) στο πλαίσιο των συστημικών καταπίεσεων. Η ασυμμετρία είναι συνήθως αυτή που χαρακτηρίζει πιο συχνά τις σχέσεις μας με τα άλλα ζώα, καθώς αλληλοκαθοριζόμαστε με βάση τα μη ανταλλάξιμα μεταξύ μας χαρακτηριστικά. Ωστόσο, στην περίπτωση της ύπαρξης στο δημόσιο χώρο είναι διάφορα τα σώματα που εναλλάσσονται ως ανεπιθύμητα. Οι χρήστες και οι άστεγοι με τη δικαιολογία ότι υποβαθμίζουν την περιοχή, επιχείρημα που έχει δοθεί και από το δήμαρχο της Νέας Φιλαδέλφειας για τη γατοκοινότητα, οι μετανάστες και οι Ρομά ως επικίνδunami για τους υπόλοιπους, οι γυναίκες επειδή ο δημόσιος χώρος είναι επικίνδunos για αυτές, όπως συχνά ακούγεται στις περιπτώσεις που δέχονται κάποια επίθεση έμφυλου χαρακτήρα, τα ΑμεΑ με την ίδια τη δόμηση της πόλης, όσοι δε μπορούν να υποστηρίξουν οικονομικά την “αναβάθμιση” μιας περιοχής. Οι διασωματικές αυτές σχέσεις δεν καθορίζουν κάποια εγγενή κοινή ουσία σε κανένα από αυτά τα σώματα, αλλά μας βοηθάνε να σκεφτούμε γύρω από τον τρόπο που κάποια σώματα κρίνονται ανεπιθύμητα και εκτοπίζονται. Ένα κοινό σημείο είναι η απόσταση που καλλιεργείται μεταξύ των εκτοπίσιμων και των αποδεκτών σωμάτων, ενισχύοντας τις μεταξύ τους διαφορές. Όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο οι κοινωνικοί ανταγωνισμοί εξυπηρετούν τη φυσικοποίηση του εγωϊστικού ατόμου της ελεύθερης αγοράς, επομένως ένα στρέψιμο της προσοχής στα σημεία ομοιότητας να μπορεί να θρέψει ένα πρώτο αίσθημα αλληλεγγύης και “να κατασκευάσει μια τοπογραφία στην οποία οι σωματικές ανταλλαγές, αντικαταστάσεις και ασυμμετρίες που είναι στοιχειώδεις του σεξισμού, ρατσισμού, ειδισμού και άλλων καταπίεσεων να τεθούν εκτός λειτουργίας και να γίνουν αδιανόητοι” (McWeeny, 2014:284).

Παρόλο που είναι σημαντική η κατασκευή της εγγύτητας μέσα από τις κοινές εμπειρίες καταπίεσης, είναι ζωτικής σημασίας να μην παραμένουμε στον ετεροκαθορισμό των σωμάτων από αυτή. Αρχικά, παρά την όποια δέσμευση σε συμμαχία, δεν παύουν αυτόματα οι μεταξύ μας ιεραρχίες και σχέσεις εξουσίας - η διαχείριση αυτών είναι μια αδιάκοπη διαδικασία που απαιτεί διαρκή αναστοχασμό. Και δεύτερον, παρά τον

επιβλητικό χαρακτήρα των συστημικών καταπιέσεων, η περιπλοκότητα της καθημερινότητας έχει τη δυνατότητα να διαφεύγει από αυτές και να δημιουργεί ρωγμές. Όπως είδαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, παρόλο που οι σχέσεις μεταξύ φροντιστών και γατιών διέπονται από τον ανθρώπινο εξαιρετισμό, υπάρχουν στιγμές που οι γατίσιες αντιστάσεις και ο σεβασμός αυτών εκ μέρους των φροντιστών, μπορούν να δημιουργήσουν στιγμές ισοτιμίας. Όπως επισημαίνει η Χαλκιά, “λοξεύοντας τη ματιά που συναντά τα μη ανθρώπινα όντα και τα πράγματα, επιτυγχάνονται ρωγμές, ακόμα και ανατροπές ίσως, σε αυτό που το ανθρώπινο υποκείμενο θεωρεί ότι βλέπει” (2019:313). Η παρούσα έρευνα αποτελεί μία τέτοια προσπάθεια, η οποία επιθυμεί να προσθέσει στρώσεις στο γράψιμο της πραγματικότητας της ζωής των αδέσποτων γατιών, που είναι απαραίτητες για να κατανοήσουμε τις ανάγκες τους αλλά και την ευθύνη της εμπλοκής μας μαζί τους, μια ευθύνη που είναι εγγενής στη ζωή, στο διαρκές γίνεσθαι μαζί, στη συνεξέλιξη. Η αποδοχή της εμπρόθετης δράσης και η αναγνώριση των προτιμήσεων των γατιών μπορεί να ενημερώσει τις πολιτικές διαχείρισης των αδέσποτων γατιών, με τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις διαφορετικές ανάγκες του κάθε γατιού, αναγνωρίζοντας τους το δικαίωμα να ζούνε στο δημόσιο χώρο, αλλά χωρίς να απαλλάσει τους ανθρώπους από την ευθύνη της φροντίδας τους. Με τον ίδιο τρόπο εμπλεκόμαστε με όλα τα σώματα στην πόλη και έχουμε ευθύνη για τα καθημερινά περιστατικά βίας, καταπίεσης, υποτίμησης και εκμετάλλευσης, τα οποία πρωτίστως χρειάζεται να μπορούμε να τα αναγνωρίσουμε ως τέτοια, αναζητώντας τη σύνδεση μας με τα σώματα που την υφίστανται παρά τις διαφορές μας με αυτά.

Συμπεράσματα

Ακολουθώντας μια μετανθρωπιστική παράδοση σκέψης που αναγνωρίζει τις συνέχειες μεταξύ των κοινωνικών ιεραρχήσεων και καταπιέσεων μεταξύ των ανθρώπων, με τις σχέσεις εξουσίας μεταξύ ανθρώπων και ζώων, στη βάση της διπολικής κατανόησης του κόσμου, στο πρώτο κεφάλαιο εξετάσαμε την πρόσφατη θεσμοποίηση των σχέσεων ανθρώπων και ζώων στην επικράτεια του ελληνικού κράτους. Σύμφωνα με μια φουκωική ανάλυση του λόγου του νόμου 4830/2019 και των φορέων εποπτείας της εφαρμογής του, προκύπτει πώς η βιοπολιτική διαχείριση των αδέσποτων ζώων και οι πολιτικές πειθάρχησης ανθρώπινων και μη ζώων αποτελούν μέρος της διαδικασίας εξάπλωσης του συναρμολογήματος του φιλελευθερισμού σε όλο και περισσότερες πτυχές της ζωής, μέσα από την εμπέδωση της νόρμας της ασφάλειας και της ενίσχυσης των κοινωνικών ανταγωνισμών και ιεραρχιών. Η διαδικασία αυτή αορατοποιεί την ύπαρξη πολυειδιακών κοινοτήτων στην πόλη και των πολιτικών σχέσεων φροντίδας εντός αυτών, μέσα από τη δαιμονοποίηση του δημόσιου χώρου και την ιεροποίηση του σπιτιού, οι οποίες αποτελούν μέρος των πολιτικών του πολέμου που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες πόλεις.

Το δεύτερο κεφάλαιο είναι μια προσπάθεια πολυειδιακής εθνογραφίας και αυτοεθνογραφίας, με μια φεμινιστική προσέγγιση της ηθικής της φροντίδας, των συναισθημάτων και της ενσυναίσθησης. Η πολυειδιακή εθνογραφία επιτρέπει τη μελέτη των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων μεταξύ ανθρώπων και άλλων ζώων στα σημεία που καταρρέει το δίπολο φύση-πολιτισμός, ενώ η αυτοεθνογραφία εντάσσει στην έρευνα το σώμα του ερευνητή και τον αναστοχασμό. Με βάση το τελευταίο προσπάθησα να συνδέσω τις παρατηρήσεις από το βασικό πεδίο της έρευνας (μία γατοκοινότητα στο Άλσος της Νέας Φιλαδέλφειας), με παρατηρήσεις από τις περιπλανήσεις μου στην Κυψέλη, αποσπασματικές επαφές με άλλες γατοκοινότητες της Αθήνας και τη σχέση μου με τις γάτες που συμβιώνουμε μαζί. Βασικός στόχος της εθνογραφικής έρευνας είναι να προσθέσει στρώσεις στο γράψιμο της πραγματικότητας της ζωής των αδέσποτων γατιών, οι οποίες είναι απαραίτητες για να κατανοήσουμε τις ανάγκες τους αλλά και την ευθύνη

της εμπλοκής μας μαζί τους, μια ευθύνη που είναι εγγενής στη ζωή, στο διαρκές γίνεσθαι μαζί, στη συνεξέλιξη, ώστε να διευρυνθεί ο τρόπος που κατανοούμε την ευζωία τους. Για αυτό το λόγο κρίνουμε σημαντική την εκπόνηση παρόμοιων ερευνών, ώστε να είναι εφικτή η συγκριτική μελέτη των αποτελεσμάτων, η οποία μπορεί να είναι χρήσιμη για την ανάπτυξη πολιτικών διαχείρισης των αδέσποτων γατιών, πέραν του ελέγχου και του εκτοπισμού. Επίσης, λόγω του περιορισμένου χρόνου της έρευνας, δεν ήταν δυνατό να μελετηθεί σε βάθος χρόνου η διαχείριση και η επιρροή της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χώρου στη συγκεκριμένη γατοκοινότητα, η οποία θα ήταν σημαντική για τη διεκδίκηση της συμπερίληψης των άλλων ζώων στα σχέδια ανάπτυξης του. Επομένως, θα ήταν σημαντικό να υπάρχει η δυνατότητα μακρόχρονων μελετών, ώστε να διερευνώνται οι αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις της κοινότητας που επηρεάζονται από τις αλλαγές στο περιβάλλον τους.

Παρόλαυτα, υπήρξαν κάποια σημαντικά συμπεράσματα που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα. Όσο αφορά τις σχέσεις μεταξύ των γατιών, μέσα από την παρατήρηση των κοινωνικών τελετουργικών είδαμε πώς υπάρχει περισσότερο μια κουλτούρα αποφυγής των εντάσεων και διαχείρισης του προσωπικού χώρου, από ότι μια κουλτούρα ανταγωνισμού και προστασίας της περιοχής. Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουν και αντίστοιχες έρευνες σε καταφύγια, όπως των Alger και Alger (2003). Επίσης, όπως δείχνουν παρόμοιες μελέτες⁴⁰, ως μέλη μιας πολυειδιακής κοινότητας κάποιες γάτες αναλαμβάνουν κοινωνικούς ρόλους, οι οποίοι είναι σημαντικοί για τη συγκρότηση της κοινότητας αλλά αναδεικνύουν και τις ιδιοσυγκρασιακές διαφορές μεταξύ των υποκειμένων στον τρόπο επιτέλεσης τους. Επιπρόσθετα, ο ρόλος της φροντίστριας είναι πολύ σημαντικός για τη διατήρηση ενός καλού επιπέδου ζωής της γατοκοινότητας, όπως παρατηρούν και οι Van Patter και Honorka (2017) σε αντίστοιχη έρευνα γατοκοινοτήτων στο Οντάριο.

Η φροντίδα, η προσοχή και η ενσυναίσθηση αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την εκμάθηση μια ενσώματης πρακτικής που βοηθά στην αναγνώριση της σχεσιακότητας της εμπρόθετης δράσης και την επίτευξη της διαειδιακής επικοινωνίας, οι οποίες είναι

40 Blattner, Donaldson and Wilcox, 2020, Alger and Alger, 2003

απαραίτητες για την ευημερία της γατοκοινότητας. Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο των σχέσεων μεταξύ γατιών και φροντιστριών, αλλά και γενικότερα εμπλεκόμενων με τις γατοκοινότητες ανθρώπων, είναι η εμπιστοσύνη, η οποία είναι πολύ σημαντική για την έκφραση των γατιών, και φαίνεται να επηρεάζεται όχι μόνο από την προσωπική τους σχέση αλλά και από τις παρατηρήσεις των σχέσεων των άλλων μελών της γατοκοινότητας. Έτσι, μπορούμε να δούμε με διαφορετική ματιά την εξημέρωση, ως μια σχεσιακή διαδικασία, που υποκινείται τόσο από τους ανθρώπους, όσο και από τις γάτες, και δεν αποτελεί μια απόλυτη κατάσταση. Όπως αναφέρει και ο Jagos, η εγγύτητα μεταξύ ανθρώπων και γατιών επηρεάζεται τόσο από τις ικανότητες του ανθρώπου για διαειδική επικοινωνία, όσο και από τις στρατηγικές επιβίωσης και επιθυμίες του κάθε γατιού (2018). Οι πρακτικές της φροντίδας απαιτούν μια διαφορετική χρονικότητα, που αλληλοδιαμορφώνεται με τους ρυθμούς των γατιών, και μια διαφορετική συναισθηματική προσοχή, που λαμβάνει υπόψη τη γατίσια βούληση, οι οποίες δημιουργούν ρωγμές στη χρονικότητα του ατομοκεντρισμού και του ανταγωνισμού. Οι σχέσεις μεταξύ φροντιστριών και γατιών συχνά αναπαράγουν τον ανθρώπινο εξαιρετισμό, μέσα από την αντίληψη του ανθρώπου ως προστάτη, αλλά υπάρχουν στιγμές που διαρρηγνύονται οι ειδικτικές σχέσεις εξουσίας και επιτυγχάνεται μια περισσότερη ισοτιμία μεταξύ ανθρώπων και γατιών, λόγω των γατίσιων αντιστάσεων στον ανθρώπινο έλεγχο και του σεβασμού των φροντιστριών στην αυτοδιάθεση των γατιών.

Συνολικά, ακολουθώντας μια φεμινιστική παράδοση των πολιτικών της καθημερινότητας, αναγνωρίζουμε τις διαειδικές σχέσεις εντός των γατοκοινοτήτων, ως πολιτικές σχέσεις που βασίζονται στη φροντίδα, την προσοχή, την ενσυναίθηση και την εμπιστοσύνη, οι οποίες διαμορφώνουν το ζωικό δημόσιο. Όπως κάθε άλλο δημόσιο δεν βρίσκεται αποκομμένο από τις υπόλοιπες κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις στις ευρύτερες χωρικές κλίμακες. Κάποιες από αυτές τις σχέσεις είναι περισσότερο συμβιωτικές, όπως με τις χελώνες, τις καρακάξες και κάποιους ανθρώπους που περνούν συχνά το χρόνο τους στο άλσος. Κάποιες είναι περισσότερο εχθρικές όπως με το δήμο, τους νεαρούς ρομά και κάποιους άλλους χρήστες του άλσους. Είδαμε έτσι πώς η δημόσια ύπαρξη της γατοκοινότητας εμπλέκεται με τις ευρύτερες κοινωνικές ιεραρχίες και επηρεάζεται από

τις κρατικές και δημοτικές πολιτικές. Οι τελευταίες αδυνατούν να αντιληφθούν τη σημασία τη σχέσης της γατοκοινότητας με το χώρο και την ύπαρξη του ζωϊκού δημοσίου, με αποτέλεσμα να παίρνουν αποφάσεις που απειλούν την ευζωία της. Τέλος, η απουσία σχέσεων επηρεάζει εξίσου την ευημερία της γατοκοινότητας. Ο μεγάλος φόρτος εργασίας που επωμίζονται λίγες φροντίστριες, που προκύπτει από την αδιαφορία του περίγυρου, και η καθημερινή επαφή με το θάνατο και την ασθένεια και η έλλειψη υποστηρικτικού δικτύου για την ψυχολογική διαχείριση τους, οδηγεί τις φροντίστριες στην εξάντληση, γεγονός που συναντάται συχνά σε σχετική βιβλιογραφία⁴¹.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη ενός πολιτικού πλαισίου που να συμπεριλαμβάνει όλες τις μορφές εκμετάλλευσης και καταπίεσης των άλλων ζώων και να επικεντρώνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε σχέσης. Εξετάζοντας τον ενεργό ρόλο του δικαιωματικού λόγου στην αναπαραγωγή των καταπίεσεων, την ιεράρχιση των ζωϊκών σωμάτων και την ανθρωπιστική προσέγγιση των αναγκών τους, επιχειρήσαμε την ανάδειξη των πολιτικών της φροντίδας ως μια μετανθρωπιστική, διαθεματική, φεμινιστική και κοινοτιστική προσέγγιση των πολυειδιακών πολιτικών σχέσεων. Σύμφωνα με αυτή, η ενσωμάτωση μας σε δίκτυα εργασιών φροντίδας για τη διατήρηση της ζωής είναι εγγενές στοιχείο της, αλλά είναι απαραίτητη η συνειδητή συλλογική δέσμευση σε αυτά για την πολιτικοποίηση τους. Η αίσθηση της υποχρέωσης που δημιουργεί η δέσμευση αυτή δεν προέρχεται από μία ηθική που επιβάλλεται εξωτερικά, αλλά προκύπτει από τη δημιουργία ενός φροντιστικού έθους της κοινότητας, στο οποίο ενσωματώνεται μια τοποθετημένη ηθικότητα που προϋποθέτει από την καθημερινή, διαρκή και ενσώματη εμπλοκή, ώστε να αναγνωρίζονται οι αναγκαίοι για την επιβίωση της κοινότητας περιορισμοί.

Στο πλαίσιο αυτό η δέσμευση στη διατήρηση του ζωϊκού δημοσίου περιλαμβάνει και τις υπόλοιπες σχέσεις εξουσίας στις οποίες εμπλέκεται και τις συγκρούσεις που αυτές φέρουν, για αυτό και χρειάζεται μια οντολογική προσέγγιση των καταπίεσεων που να μπορεί να διαχειριστεί ταυτόχρονα τη “σύνδεση και τη διαφορά” (McWeeny, 2014:271). Η κατανόηση της υλικής κοντινότητας της σάρκας στο πλαίσιο των διασωματικών

41 Young and Thompson, 2009

σχέσεων μπορεί να προσφέρει μια ευκαιρία για αλληλεγγύη, αν στρέψουμε την προσοχή μας στον τρόπο που κάποια σώματα είναι εναλλάξιμα, όπως στην περίπτωση των εκτοπισμών από το δημόσιο χώρο. Ταυτόχρονα, δεν πρέπει να εμμένουμε στον ετεροκαθορισμό της κυριαρχίας, αλλά να εντοπίζουμε τις διασωματικές σχέσεις στις κοινές ανάγκες, όπως είναι η ανάγκη για ελευθερία κινήσεων και έκφρασης στο δημόσιο χώρο, για ελεύθερη επιλογή των συναντήσεων και σχέσεων σε αυτό, για μια αξιοπρεπή ζωή που δε θα βασίζεται στον ανταγωνισμό και τον ατομοκεντρισμό.

Σε σχέση με τις αστικές γατοκοινότητες, κρίνουμε σημαντική τη μελέτη της κάθε περίπτωσης ξεχωριστά, με μια μεταανθρωπιστική προσέγγιση η οποία θα θεωρεί δεδομένη την ένταξη των γατιών στο πολιτικό, θα αμφισβητεί τις προκαταλήψεις του ανθρώπινου εξαιρισμού και θα κλονίζει την αυτοπεποίθηση πώς γνωρίζουμε ήδη τι είναι καλύτερο για τα άλλα ζώα. Επίσης, “η συνεξέλιξη μας με τα εξημερωμένα είδη έχει δημιουργήσει ζώα με τα οποία εμπλεκόμαστε βαθιά, τόσο οικολογικά όσο και συναισθηματικά” (Taylor, 2014:158). Η εμπλοκή αυτή δημιουργεί σχέσεις εξάρτησης, οι οποίες συνήθως γίνονται αντιληπτές ως αρνητικές και τα εξαρτώμενα άτομα αντιμετωπίζονται ως βάρος. Αντίθετα, ακολουθώντας μια παράδοση των φεμινιστικών και κουήρ σπουδών αναπηρίας και αναγνωρίζοντας πώς η εξάρτηση είναι εγγενής στη ζωή, μπορούμε να δούμε πώς “η ευαλωτότητα και η εξάρτηση προσφέρουν τη δυνατότητα για νέους τρόπους να είμαστε, να υποστηρίζουμε και να επικοινωνούμε” (Taylor, 2014:158) γιατί μας υποχρεώνουν να δούμε τον κόσμο μέσα από τα μάτια του φρονιζόμενου. Επομένως, σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, δε μπορεί να υπάρξει μια καθολική απάντηση στο ζήτημα διαχείρισης των αδέσποτων γατιών, αλλά “το να σκεφτόμαστε με φροντίδα, προσελκύει την προσοχή σε ηθικές ανακρίσεις, οι οποίες προορίζονται να φαίνονται άστοχες και ανούσιες από την οπτική των κυρίαρχων μονογραμμικών φουτουρισμών, αλλά δε μπορούμε να επιτρέψουμε στις ιστορίες παραγωγικότητας, ή ακόμα και στις πιο σοβαρές οικονομίες εξυπηρέτησης, να καθορίζουν πώς θα εκτιμώνται οι μη ανθρώπινοι κόσμοι (De La Bellacasa, 2017:221). Η δυνατότητα επαφής των ανθρώπων με τα άλλα ζώα της πόλης προσφέρει την ευκαιρία γνωριμίας μαζί τους. Φυσικά, όπως έχουμε αναφέρει η κατανόηση της οπτικής των άλλων ζώων προϋποθέτει την εκμάθηση μιας ενσώματης

πρακτικής ενώ “ο παραγωγικός χαρακτήρας του αγγίματος δεν είναι δεδομένος, προκύπτει από την επαφή με ένα κόσμο, μια διαδικασία μέσα από την οποία το σώμα μαθαίνει, εξελίσσεται, γίνεται” (De la Bellacasa, 2017:113). Επομένως, η μελέτη της γνώσης που αποκτάται από την επαφή και το άγγιγμα, όπως αυτή που παράγεται μεταξύ των γατιών και των φροντιστριών είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση των πολιτικών διαχείρισης των αδέσποτων γατιών, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των γατοκοινοτήτων στο σύνολο τους.

Επιπλέον, ξεπερνώντας τις ειδικτικές προκαταλήψεις μπορούμε να αναγνωρίσουμε την παιδαγωγική σημασία που έχει να μοιραζόμαστε τον κόσμο με κάθε συγκεκριμένη πολυειδική κοινότητα και να μάθουμε μέσα από τα νοήματα που αποδίδουν οι γάτες στο αστικό περιβάλλον αλλά και στις σχέσεις τους με τους ανθρώπους. Η γνώση αυτή είναι μια εμπλεκόμενη γνώση η οποία “αναφέρεται στο άγγιγμα και όχι στην παρατήρηση από απόσταση” (De La Bellacasa, 2017:93) και επομένως είναι απαραίτητη η συνάντηση για να είναι εφικτή η παραγωγή της. Μέσα από την έρευνα αναδείχθηκαν τρία χαρακτηριστικά της γατίσιας υποκειμενικότητας: η προσαρμοστικότητα, η ισχυρή βούληση και η διεκδίκηση της συναίνεσης. Η προσαρμοστικότητα αφορά κυρίως αλλαγές στη σωματικότητα, οι οποίες γρήγορα γίνονται διαχειρίσιμες από τις ίδιες τις γάτες. Η ισχυρή βούληση φαίνεται στις διαφορετικές στρατηγικές επιβίωσης και διεκδίκησης της ανθρώπινης προσοχής ενώ η διεκδίκηση της συναίνεσης γίνονται φανερές στον τρόπο που επιζητούν τρυφερότητα και εγγύτητα, λαμβάνοντας πολύ συχνά πρωτοβουλίες αλλά προστατεύοντας παράλληλα τα προσωπικά τους όρια. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι βοηθητικά για μια διαφορετική προσέγγιση της επισφάλειας, πιο ευέλικτης και βασισμένης στη διαρκή παρατήρηση, αναπροσαρμογή και διεκδίκηση, και όχι προσκολλημένη στον κίνδυνο και στο φόβο για αλλαγή, οι οποίοι ενισχύουν το δόγμα της ασφάλειας. Επίσης, το κοινωνικό τελεουργικό του παιχνιδιού, βοηθά στην αποκατάσταση των ανισοτήτων και αποτελεί μια ενσώματη πρακτική ανάληψης του ρόλου του άλλου και διαχείρισης των ορίων του. Η περαιτέρω μελέτη των τρόπων διαχείρισης των σχέσεων κυριαρχίας και του κινδύνου από άλλα ζώα που είναι μέλη πολυειδικών κοινοτήτων στην πόλη, μπορεί να παράξει μία διαφορετική

γνώση, αφήγηση και οπτική για τη ζωή σε αυτή, έξω από το δόγμα της ασφάλειας, το διαρκή ανταγωνισμό, τη φυσικοποίηση της προόδου και της εξημέρωσης, η οποία να ασπάζεται την επισφάλεια και την αγριότητα, ως “μία δύναμη με την οποία ζούμε, ως ένας τρόπος του είναι, τον οποίο οργανώνουμε έξω από την ύπαρξη” (Halberstam, 2020:180), όπως αυτή καθυποτάσσεται από το συναρμολόγημα του φιλελευθερισμού. Όπως επισημαίνει η De La Bellacasa, “η ιδιαιτερότητα είναι αυτή που παράγει την ποικιλομορφία: αυτός είναι ακριβώς ο τρόπος που το άγγιγμα μπορεί να έχει πολλαπλασιαζόμενες επιπτώσεις, επεκτείνοντας το εύρος των εμπειριών αντί να επεκτείνει μια μορφή εμπειρίας” (2017:113). Μπορεί ένας διαφορετικός κόσμος να φαντάζει μακριά, αλλά ίσως βρίσκεται ήδη εδώ στους κόσμους που μοιραζόμαστε καθημερινά και συνηθίζουμε να παραμελούμε.

Βιβλιογραφία

- Αβραμοπούλου, Ειρήνη. “Διαφυγές”. Στο *Κουήρ Πολιτική/Δημόσια Μνήμη 30 Κείμενα Για Τον Ζακ*. Επιμέλεια από Αθανασίου Αθηνά, Γρηγόρης Γκουγκούσης, και Δημήτρης Παπανικολάου, Αθήνα: Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, 2020, 211-218
- Αθανασίου, Αθηνά. *Ζωή στο όριο: δοκίμια για το σώμα, το φύλο και τη βιοπολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Εκκρεμές, 2007
- Γιαννακόπουλος, Κώστας. “Ζακ/Zackie Oh, Μνήμη Και Κουήρ Παραβατικότητα.” Στο *Κουήρ Πολιτική/Δημόσια Μνήμη 30 Κείμενα Για Τον Ζακ*. Επιμέλεια από Αθανασίου Αθηνά, Γρηγόρης Γκουγκούσης, και Δημήτρης Παπανικολάου, Αθήνα: Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, 2020, 67-73
- Ιωάννου, Δημήτρης. *Εξάρχεια 1974 – 2004: Σχεδιάσματα μιας Ντελεζιανής γεωγραφίας*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2016 9-86
- Νικητάκη, Μαργαρίτα. *Ζώα και πόλεις: Αστικές γεωγραφίες απο-εξημέρωσης*, μεταπτυχιακή εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2021
- Ντώνα, Σοφία. “Μνημοτεχνικές και Άλλες Ψυχογεωγραφίες ‘Πετάγματος’”. Στο *Κουήρ Πολιτική/Δημόσια Μνήμη 30 Κείμενα Για Τον Ζακ*. Επιμέλεια από Αθανασίου Αθηνά, Γρηγόρης Γκουγκούσης, και Δημήτρης Παπανικολάου, Αθήνα: Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, 2020, 207-208
- Χαλκιά, Αλεξάνδρα. “Το Κέντρο (της Αθήνας), το Περιθώριο και η Βία των Θεατών”. Στο *Κουήρ Πολιτική/Δημόσια Μνήμη 30 Κείμενα Για Τον Ζακ*. Επιμέλεια από Αθανασίου Αθηνά, Γρηγόρης Γκουγκούσης, και Δημήτρης Παπανικολάου, Αθήνα: Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ, 2020, 151-159
- Χαλκιά, Αλεξάνδρα. “Σκύλοι, Άνθρωποι, Πέτρες: Για μια Κριτική Σχεσιακότητα.” Στο *Ο Άνθρωπος και τα άλλα ζώα*. Επιμέλεια από Άννα Λυδάκη, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2019, 309-318.

- Alger, Janet and Steven Alger. *Cat Culture: The Social World Of A Cat Shelter*. Philadelphia: Temple University Press, 2003
- Allen, John. *Lost Geographies of Power*. Oxford: Blackwell, 2003
- Anderson, Wendy M. “Who Speaks for the Animals?.” *American Bar Association Committee News*, (Spring 2007).
- Arcari, Paula, Fiona Probyn-Rapsey, and Haley Singer. “Where species don’t meet: Invisibilized animals, urban nature and city limits.” *Environment and Planning E: Nature and Space* 4, no. 3 (2021): 940–965.
doi:10.1177/2514848620939870
- Barua, Maan and Anindya Sinha. “Animating the urban: An ethological and geographical conversation.” *Social & Cultural Geography* 20, no.8 (2019):1160–1180. doi:10.1080/14649365.2017.1409908
- Bear, Christopher. “Being Angelica? Exploring individual animal geographies.” *Area*, 43, no. 3 (2011): 297–304.
- Blattner Charlotte E, Sue Donaldson, and Ryan Wilcox. “Animal agency in community: A political multi-species ethnography of VINE sanctuary.” *Politics & Animals* 6, no. 1 (2020): 1–22.
- Blue, Gwendolyn, and Melanie Rock. “Animal Publics: Accounting for Heterogeneity in Political Life”. *Society and Animals* 22, no. 5 (Summer 2014): 503–19. doi:10.1163/15685306-12341350
- Boldt, Charlotte Marie, Barbosa Sáenz, Lia Pinheiro, and Tania Cruz Salazar. “Pedagógica De Semilla En El Movimiento Zapatista: Siembra Y Crecimiento De Un Sujeto Colectivo Político.” *Revista Práxis Educativa* 17, no.46 (2021): 441-464. doi:10.22481/praxisedu.v17i46.8492
- Brighenti, Andrea Mubi and Andrea Pavoni. “Situating urban animals – a theoretical framework.” *Contemporary Social Science* 16, no.1(2021): 1-13, doi: 10.1080/21582041.2020.1788131

- Brighenti, Andrea Mubi and Andrea Pavoni. “Urban animals—domestic, stray, and wild: Notes from a bear repopulation project in the Alps.” *Society & Animals* 26, no. 6 (2018): 576–597. doi:10.1163/15685306-12341580
- Butler, Judith. *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex* (1st ed.). London: Routledge, 2011.
- Castro, Eduardo Viveiros de. “Cosmological Deixis and Amerindian Perspectivism.” *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 4, no. 3 (September 1998): 469–88. <https://doi.org/10.2307/3034157>.
- Chan Ying-kit “No room to swing a cat? Animal treatment and urban space in Singapore.” *Southeast Asian Studies* 5, no. 2 (2016): 305–329.
- Crawford, Heather M., Michael C. Calver, and Patricia A. Fleming. “A case of letting the cat out of the bag— Why Trap-Neuter-Return is not an ethical solution for stray cat (*Felis catus*) management.” *Animals* 9, no. 4 (2019): 171. doi:10.3390/ani9040171
- Crenshaw, Kimberle. “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Policies.” *University of Chicago Legal Forum* 1989, no. 1 (1989): 139-167.
- Cudworth, Dave. “Promoting an emotional connection to nature and other animals via forest school: disrupting the spaces of neoliberal performativity.” *International Journal of Sociology and Social Policy* 41, no. 3/4 (2021): 506-521. doi:10.1108/IJSSP-09-2019-0188
- Dechka, Maneesha. “Intersectionality and Posthumanist Visions of Equality”. *Wisconsin Journal of Law, Gender and Society* 23, no.2 (Winter 2009):249-267.
- De La Bellacasa, María Puig. *Matters of Care: Speculative Ethics in More than Human Worlds*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press, 2017.
- Deuchars, Robert. “Creating lines of flight and activating resistance: Deleuze and Guattari’s war machine.” *AntePodium* 1 no.1 (2011): 1-28.
- Ellis Carolyn. “Heartful Autoethnography.” *Qualitative Health Research* 9, no. 5 (1999):669-683. doi:10.1177/104973299129122153

- Ferrando, Francesca and Rosi Braidott. *Philosophical Posthumanism*. London: Bloomsbury Academic, 2019
- Foucault, Michel. *The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2008.
- Foucault, Michel. *Society Must Be Defended Lectures at the Collège de France, 1975–1976*. New York: Picador, 2003.
- Franklin, Andrian. *Animals And Modern Cultures: A Sociology Of Human-Animal Relations In Modernity*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 1999, 38-64.
- Gandy, Matthew. “Rethinking urban metabolism: Water, space and the modern city.” *City* 8, no. 3 (2004): 363–379. doi:10.1080/1360481042000313509
- Gibbs, Leah M.. “Animal geographies I: Hearing the cry and extending beyond.” *Progress in Human Geography* 44, no. 4 (2020): 769–777. doi:10.1177/0309132519863483
- Gibbs, Leah M. “Animal geographies II: Killing and caring (in times of crisis).” *Progress in Human Geography* 45, no.2 (2021) :371–381. doi:10.1177/0309132520942295
- Gillespie, Kathryn. “For multispecies autoethnography.” *Environment and Planning E: Nature and Space* 5, no. 4 (2022):2098–2111. doi:10.1177/25148486211052872
- Gillespie Kathryn “For a politicized multispecies ethnography: Reflections on a feminist geographic pedagogical experiment.” *Politics and Animals* 5, (2019): 17–32.
- Gillespie Kathryn “Intimacy, animal emotion, and empathy: Multispecies intimacy as slow research practice.” In *Writing Intimacy into Feminist Geography*, edited by Moss Pamela and Donovan Courtney. London: Routledge, 160–169.
- Gillespie, Kathryn and Rosemary-Claire Collard.(Eds.). *Critical Animal Geographies: Politics, Intersections and Hierarchies in a Multispecies World* (1st ed.). London and New York: Routledge, 2015, 1-16 and 203-212

- Graham, Stephen. Urban metabolism as target: Contemporary war as forced demodernization. In *In the Nature of Cities: Urban political ecology and the politics of urban metabolism*. Edited by Nik Heynen, Maria Kaika and Erik Swyngedouw, London and New York: Routledge, 2006, 234-254
- Grove, Kevin. "Biopolitics." In *Critical environmental politics* by Carl Death. London and New York: Routledge, 2013, 22-30.
- Grove, Kevin. "Rethinking the Nature of Urban Environmental Politics: Security, Subjectivity, and the Non-human." *Geoforum* 40, no. 2 (2009): 207-216. doi: 10.1016/j.geoforum.2008.09.005.
- Halberstam, Jack. *Wild Things: The Disorder of Desire*. Durham: Duke University Press, 2020.
- Halkias, Alexandra. "Tracking Love in the Wild: From San Diego to Athens, Greece and Beyond." *Imaginations* 10, no. 1 (2019): 147–180. doi:10.17742/IMAGE.CR.10.1.6.
- Haraway, Donna J. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press, 2016.
- Hilbert, Richard A. "People Are Animals: Comment on Sanders and Arluke's 'If Lions Could Speak.'" *The Sociological Quarterly* 35, no. 3 (1994): 533–36.
- Hinchliffe, Steve, and Sarah Whatmore. "Living cities: Towards a politics of conviviality." *Science as Culture* 15, no. 2 (2006): 123–138.
- Hobson, Jersy. "Political animals? On animals as subjects in an enlarged political geography". *Political Geography* 26, no. 3 (Spring 2007):250-267. doi:10.1016/j.polgeo.2006.10.010
- Hodgetts, Timothy. "Wildlife conservation, multiple biopolitics and animal subjectification: Three mammals' tales." *Geoforum* 79 (2016): 17–25. doi:10.1016/j.geoforum.2016.12.003
- Holmberg, Tora. *Urban Animals: Crowding in zoocities* (1st ed.). London and New York: Routledge, 2015, 47-68 and 97-116

- Hovorka, Alice J. “Animal geographies II: Hybridizing.” *Progress in Human Geography* 42, no. 3 (2018): 453–462. doi:10.1177/0309132517699924
- Hribal, Jason. *Fear of the Animal Planet: The Hidden History of Animal Resistance*, AK Press, 2011
- Ingold, Tim. “From trust to domination: An alternative history of human–animal relations.” In *The Perception of the Environment: Essays on livelihood, dwelling and skill*. London: Routledge, 2020, 61-76
- Janda, Richard, and Richard Lehun. “The conflict of human and nonhuman laws.” In *Animals, biopolitics, law: Lively legalities*. Edited by Irus Braverman, London and New York: Routledge, 2016, 175-192.
- Jaroš, Filip. “Cat Cultures and Threefold Modelling of Human-Animal Interactions: on the Example of Estonian Cat Shelters.” *Biosemiotics* 11, no. 3 (2018): 365–386. doi:10.1007/s12304-018-9332-0
- Johnston, Jacquelyn J. “Imposing ferality: a technopolitical analysis of feral and free-roaming animal classification technologies” *Urban Geography*. (2021): 1-22. doi:10.1080/02723638.2021.1985305
- Kirksey, S.Eben, and Stefan Helmreich. (2010), “The Emergence Of Multispecies Ethnography.” *Cultural Anthropology* 25, no. 4 (2010): 545-576. doi:10.1111/J.1548-1360.2010.01069.X
- Kohn Eduardo. *How Forests Think : Toward an Anthropology Beyond the Human*. Berkeley: University of California Press, 2013.
- Kristeva, Julia. *Powers of Horror*, New York: Columbia University Press, 1982
- Langbauer, Laurie. Review of *Cultural Studies and the Politics of the Everyday*, by Patrick Brantlinger, Henri Lefebvre, and Philip Wander. *Diacritics* 22, no. 1 (1992): 47–65. <https://doi.org/10.2307/465237>.
- Lear Jonathan. 2006. *Radical Hope : Ethics in the Face of Cultural Devastation*. Cambridge Mass: Harvard University Press, 2006, 103-154.

- Levy, Julie K., and Cynda P. Crawford. “Humane strategies for controlling feral cat populations.” *Journal of the American Veterinary Medical Association* 225, no.9 (2004:) 1354–1360. doi:10. 2460/javma.2004.225.1354
- Lorimer, Jamie. “Non-human charisma.” *Environment and Planning D: Society and Space* 25, no. 5 (2007): 911–932.
- Malone, Nicholas. and Kathryn Ovenden. (2016). “Natureculture”. In *The International Encyclopedia of Primatology*. Edited by Fuentes Augustin, Chichester UK: John Wiley & Sons, 2017, 1-2
- Massey, Doreen. *For Space*, London: Sage, 2005
- McWeeny, Jennifer. “Topographies of Flesh: Women, Nonhuman Animals, and the Embodiment of Connection and Difference”. *Hypatia*, 29 no. 2 (Winter 2014): 269-286. doi:10.1111/hypa.12087
- Palmer, Clare. ““Taming the wild profusion of existing things”? A study of foucault, power, and Human/Animal relationships.” In *Foucault and animals*. Edited by Chrulew, Matthew, and Dinesh Joseph Wadiwel. Leiden and Boston: Brill, 2016, 105-131.
- Philo, Chris, and Chris Wilbert. *Animal spaces, beastly places: New geographies of human-animal relations*. New York: Routledge, 2000, 1-36 and 59-72
- Rinfret, Sarah. “Controlling Animals: Power, Foucault, and Species” *Management, Society & Natural Resources* 22, no. 6 (2009): 571-578. doi:10.1080/08941920802029375
- Rupprecht, Christoph. D. “Ready for more-than-human? Measuring urban residents’ willingness to coexist with animals.” *Fennia-International Journal of Geography* 195, no. 2(2017): 142–160. doi:10.11143/fennia.64182
- Thornton, Gabriela Marin. “The Outsiders: Power Differentials between Roma and Non-Roma in Europe.” *Perspectives on European Politics and Society* 15, no. 1 (2014): 106-119. doi:10.1080/15705854.2013.87326
- Tsing, Anna L. “On nonscalability. The living world is not amenable to precision-nested scales.” *Common Knowledge* 18, no. 3 (2012): 505–524.

- Tsing, Anna L. *The mushroom at the end of the world*. Princeton: Princeton University Press, 2015, 11-54 .
- Tsing, Anna. L., Andrew S. Mathews, and Nils Bubandt. “Patchy anthropocene: Landscape structure, multispecies history, and the retooling of anthropology.” *Current Anthropology* 60, no. 20 (2019): 186–197.
- Tuan, Yi-Fu. *Dominance and Affection: The Making of Pets*, New Haven: Yale University Press, 1984, 115-131.
- Turner, Dennis, and Patrick Bateson. *The Domestic Cat: The Biology of its Behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, 1-279.
- Van Dooren, Thom, Eben Kirksey and Ursula Münster. “Multispecies Studies: Cultivating Arts of Attentiveness.” *Environmental Humanities* 8, no. 1 (2016): 1-23. doi:10.1215/22011919-3527695.
- Van Patter, Lauren, Tyler Flockhart, Jason Coe, Olaf Berke, Rodrigo Goller, Alice Hovorka, and Shane Bateman. “Perceptions of community cats and preferences for their management in Guelph, Ontario. Part II: A qualitative analysis.” *The Canadian Veterinary Journal* 60, no. 1 (Winter 2019): 48-54.
- Van Patter, Lauren E and Alice J. Hovorka. “‘Of place’ or ‘of people’: Exploring the animal spaces and beastly places of feral cats in southern Ontario.” *Social & Cultural Geography* 19, no. 2 (2017): 275–295. doi:10.1080/14649365.2016.1275754
- Visse, Merel and Alistair Niemeijer. “Autoethnography as a praxis of care – the promises and pitfalls of autoethnography as a commitment to care.” *Qualitative Research Journal* 16 (2016): 301-312. doi:10.1108/QRJ-04-2016-0021.
- Waite, Stacey. “Cultivating the Scavenger: A Queerer Feminist Future for Composition and Rhetoric.” *Peitho* 18, no.1 (2015): 51-71.
- White, Kara. “And Say the Cat Responded? Getting Closer to the Feline Gaze.” *Society and Animals* 21, no. 1(2013):93-104.
- Willett, Cynthia. “Affect Attunement: Discourse Ethics Across Species”. In *Interspecies Ethics*, New York: Columbia University Press, 2014, 89-100.

- Wolfe, Cary. *What is Posthumanism?*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2009.
- Young, Robert L., and Carol Y. Thompson. “Exploring Empathy, Compassion Fatigue, and Burnout among Feral Cat Caregivers.” *Society & Animal* 28, no. 2 (2009): 151-170. doi:10.1163/15685306-00001704

Φωτογραφίες

Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας, ο διάδρομος στο πλάι της εγκατάστασης, γάτες τρώνε το φαΐ που τους άφησε μία εθελόντρια

Άλσος Νέασ Φιλαδέλφειας, Γάτες κοιτούν τους περαστικούς

Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας, Η είσοδος της εγκατάστασης

Άλσος της Νέας Φιλαδέλφειας, Η είσοδος της Εγκατάστασης

Άλλος Νέας Φιλαδέλφειας, Δύο γάτες κάθονται στα χορτάρια της εισόδου.

Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας. Αναμονή για τη σίτιση.

Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας. Νάνσυ.

Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας. Γάτες κοιμούνται στον τοίχο της εγκατάστασης.

Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας. Μία μικρή χελώνα.

Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας. Μία καρακάξα τρώει ξηρά τροφή.

Νοσοκομείο ΚΑΤ. Ο πληγωμένος γάτος τρώει την κονσέρβα με την αντιβίωση.

Κυψέλη. Δύο γάτες μιας γατοκοινότητας εντός ενός παρατημένου σπιτιού.

Κυψέλη. Γάτες μιας γατοκοινότητας.

Μαρίκα

Μούλης.